

ÚSTŘEDNÍ KNIEOVNA
FILOZOFICKÉ FAKULTY
UNIVERZITY J. E. PURKYNĚ
BRNO

9-1650-88

I 9017 - 70/88

PRŮT. Č. 600638

Úvod

Předložená studie je pokusem o souborné zpracování slovanských depotů železných předmětů, nalezených na našem území. Mojí snahou bylo shromáždit všechny dosud nalezené hromadné nálezy, neboť v žádné z dřívějších prací nebyla zatím provedena kompletní heuristika a analýza tohoto materiálu. Pokud mi byly depoty zpřístupněny, provedla jsem podle originálu jejich kresebnou dokumentaci. Předměty, které mi nebyly z různých příčin dostupny, jsem překreslila z příslušné literatury nebo z inventárního katalogu, v některých případech jsem použila půjčené negativy.

Podle definice jsou depoty úmyslně uložené soubory předmětů, u nichž nerozhoduje množství kusů. Pracujeme tedy s uzavřenými nálezovými celky, které mají určitý vypovídací ráz. Na podkladě této skutečnosti jsem se pokusila o stanovení relativní chronologie hromadných nálezů. Opírala jsem se o vzájemné srovnání hromadných nálezů, spojené s rozбором jednotlivých druhů předmětů. Na podkladě tohoto rozboru jsem vyčlenila dvě relativně chronologicky citlivé skupiny předmětů, reprezentující předvelkomoravský a velkomoravský horizont nálezů.¹

Na základě poznatků o chronologickém utřídění depotů a jejich kartografickém rozmístění jsem uvažovala o významu hromadných nálezů pro poznání společensko-ekonomického vývoje slovanské společnosti na našem území.

V rámci řešení této problematiky je nezbytná i seriózní interpretace vzniku a významu depotů. Tyto teorie se však často pohybují na hypotetické bázi, neboť řešení této problematiky je vedle aspektu materiální náplně založeno na rozboru nálezových okolností a depotů s patřičným popisem nálezové situace není mnoho. Tím není řečeno, že u všech depotů, získaných pod odborným dohledem, lze zcela jednoznačně osvětlit povahu jejich uložení. Dosud publikované teorie o významu a vzniku hromadných nálezů jsou toho názorným příkladem; uvažuje se v nich o rodinném pokladu, o skladu výrobce nebo o votivním depotu.

J. Eisner (1948, 167—396) klade důraz na význam kultovní, přestože připouští i možnost interpretace jako rodinný poklad nebo sklad ko-

¹ Celkové dělení na předvelkomoravský a velkomoravský horizont hromadných nálezů provádím z toho důvodu, že naprostá většina depotů pochází z Moravy a ze Slovenska. Pro české depoty, které jsou však jen velmi slabě zastoupeny, je samozřejmě vhodnější třídění na starohradištní a středohradištní horizont nálezů.

váře. Pro votivní výklad svědčí podle něho okolnost, že všechny depoty pocházejí ze 7.—9. stol., tj. z doby, kdy se křesťanství ještě pevně neujalo. V souvislosti s hromadnými nálezy však především řeší problematiku morfologické geneze železných předmětů; snaží se postihnout, odkud a jaké podněty přijímal slovanský kovář, žijící na našem území, a do jaké míry ovlivnilo laténské kovářství slovanskou výrobu železných předmětů.

Podle Č. Stani [1961, 110—120] je společným rysem pro všechny slovanské depoty nedostatek zbraní. O většině nálezů mluví jako o rodných pokladech nebo skladech kovářů či obchodníků. Motiv kultovní nepřeceňuje ani nepodceňuje, v některých případech ho pokládá za pravděpodobný. Příčiny, které vedly k uschování skladů do země, vidí v neklidném 8. i 9. stol.

B. Novotný (1963, 37—38) předpokládá, že sklady železných předmětů jsou vlastnictvím určitého majitele, který zemědělskými nástroji obdělával svůj pozemek, nebo jednotlivé nástroje půjčoval za poplatek, čemuž má nasvědčovat opotřebovanost nástrojů. Později však z převažujícího výskytu zemědělských nástrojů v depotech usuzuje na jejich vztah ke kultovním představám našich předků (Novotný, B. 1969, 205).

R. Pleiner (1962, 185—187) pokládá nálezy z chat a sídlišť za sklady suroviny nebo majetku. Přítomnost zemědělského nářadí v depotech nedokazuje jejich votivní ráz. U některých slovanských depotů však možnost kultovního výkladu připouští.

Domnívám se, že dosavadní stav našich znalostí neumožňuje jednoznačně interpretovat význam určitého hromadného nálezu. Až na některé výjimky nelze většinou uvažovat o jediné možnosti výkladu. Většinou zůstává otázka významu a vzniku depotů otevřená. Vypovídací možnosti hromadných nálezů jako uzavřených nálezových celků se především projevují při řešení chronologických otázek, což v návaznosti souvisí i se sledováním společensko-ekonomické úrovně Slovanů, žijících v 8.—9. stol. na území Československa.

Praha, 11. května 1983

I. Základní typologie slovanských železných předmětů

Formálně typologický rozbor, provedený u sekery, radlice, srpů, kosů a třmenu, má svůj smysl ve stručném a ilustrativním popisu nálezového fondu a v chronologicko-morfologickém srovnání železných předmětů, které je provedeno v kapitole, zabývající se analytickým rozbohem materiálové náplně depotů.

Sekera (obr. 1)

I — sekera s tulejkou, vykovanou z přehnutých laloků

II — sekera úzkého tvaru

A — úzká sekera s trojúhelníkovitými nebo zaoblenými ostny při násadním otvoru, který vybíhá v kratší či delší tyl

a — při pohledu shora se delší tyl zužuje, ukončený je svíslou obdélníkovou ploškou

b — při pohledu shora je tyl krátký a nezúžený, ukončený je ploškou přibližně ve tvaru čtverce nebo vodorovného obdélníka

c — tyl je zduřelý, knoflíkovitě ukončený

d — tvarem tylu se shoduje s typem IIab, odlišuje se vějířovitě rozšířeným ostřím

B — úzká sekera bez prodlouženého tylu a bez ostnů při násadním otvoru, který je přibližně trojúhelníkovitého tvaru

C — úzká sekera se štítkovým oboustranně protaženým tylem a bez ostnů při násadním otvoru

III — sekera se spuštěným ostřím (tzv. širočina)

A — širočina s trojúhelníkovitými či zaoblenými ostny při násadním otvoru, který vybíhá v hraněný tyl

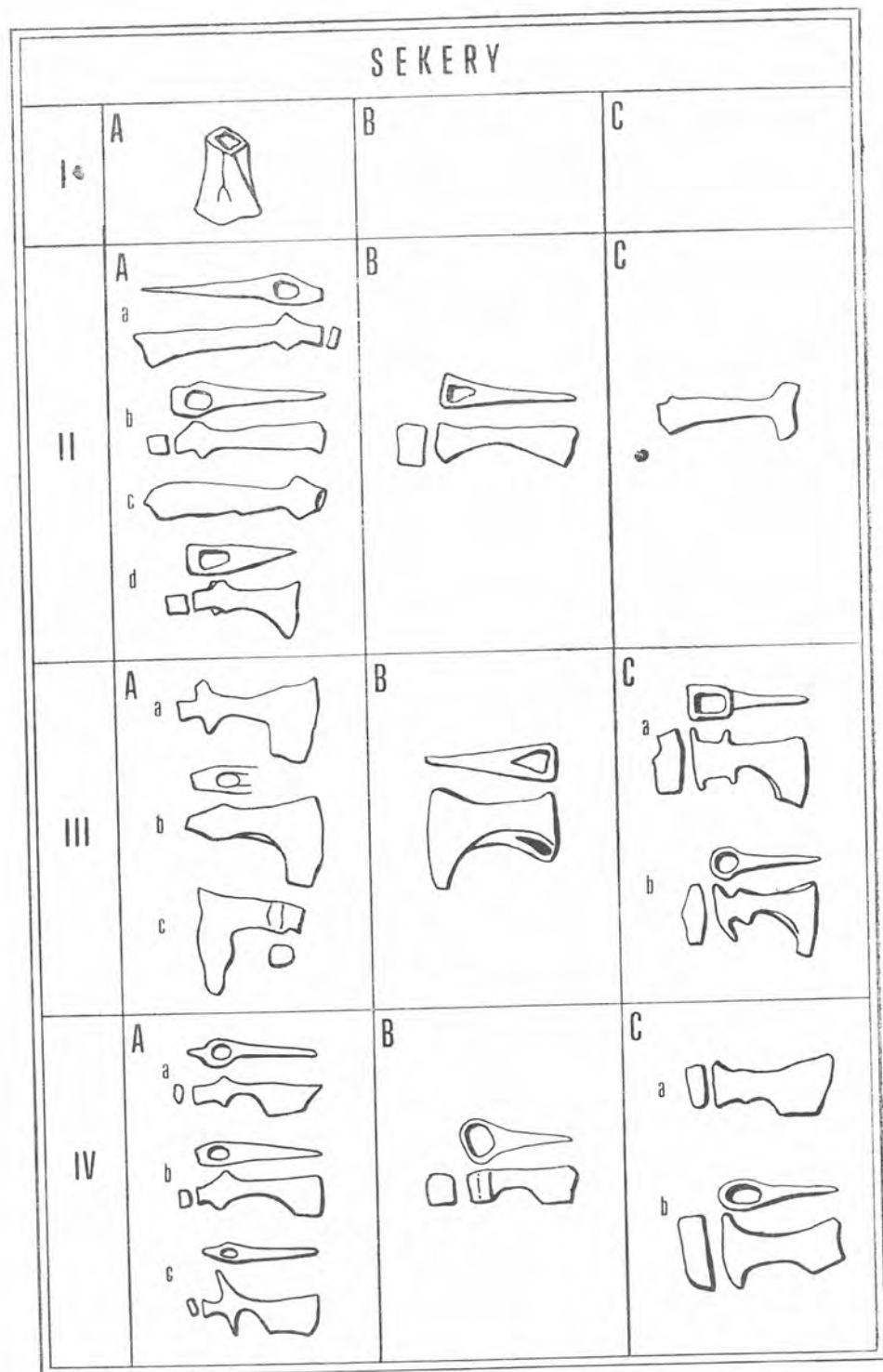
a — rovnoběžné hrany ostří, trojúhelníkovité ostny při násadním otvoru, prodloužený tyl obdélníkového průřezu

b — krček čepele přechází plynule v násadní část, která je tvořena nízkými, zaoblenými ostny; tyl se zužuje, rovnoběžné hrany ostří

c — hrany ostří nejsou rovnoběžné, zaoblené ostny při násadním otvoru, krátký tyl

B — širočina bez prodlouženého tylu a bez ostnů při násadním otvoru, který je přibližně trojúhelníkovitého tvaru, hrany ostří nejsou rovnoběžné

Obr. 1. Typologie seker (vyskytujících se v depotech).

C — širočina s různě utvářeným týlem
 a — s tzv. čepelí, oddělenou od ucha dvěma výstupky
 b — oboustranně protažený štítkový týl, nízké trojúhelníkovité ostny při násadním otvoru

IV — sekera — tzv. moravská bradatice

A — s prodlouženým týlem, delší či kratší brada je rovná nebo vykrojená, delší či kratší ostny při násadním otvoru

a — menších rozměrů, delší zúžený týl je ukončen svislou obdélníkovou ploškou, trojúhelníkovité ostny při násadním otvoru, poměrně tenký krček čepele

b — kratší nezúžený týl je ukončen čtvercovou nebo vodorovnou obdélníkovou ploškou, trojúhelníkovité ostny při násadním otvoru, silnější krček čepele

c — hrotité ostny při násadním otvoru, delší zúžený týl je ukončen svislou obdélníkovou ploškou

B — moravská bradatice bez prodlouženého týlu a bez ostnů při násadním otvoru

C — moravská bradatice s různě utvářeným týlem

a — tzv. od ucha oddělená čepel dvěma výstupky

b — oboustranně protažený štítkový týl, bez ostnů při násadním otvoru

Radlice (obr. 2)

I — symetrická radlice

A — radlice pětiúhelníková, menších rozměrů

B — radlice dýkovitá (pojmenovaná tak pro svoji délku a štíhlost)

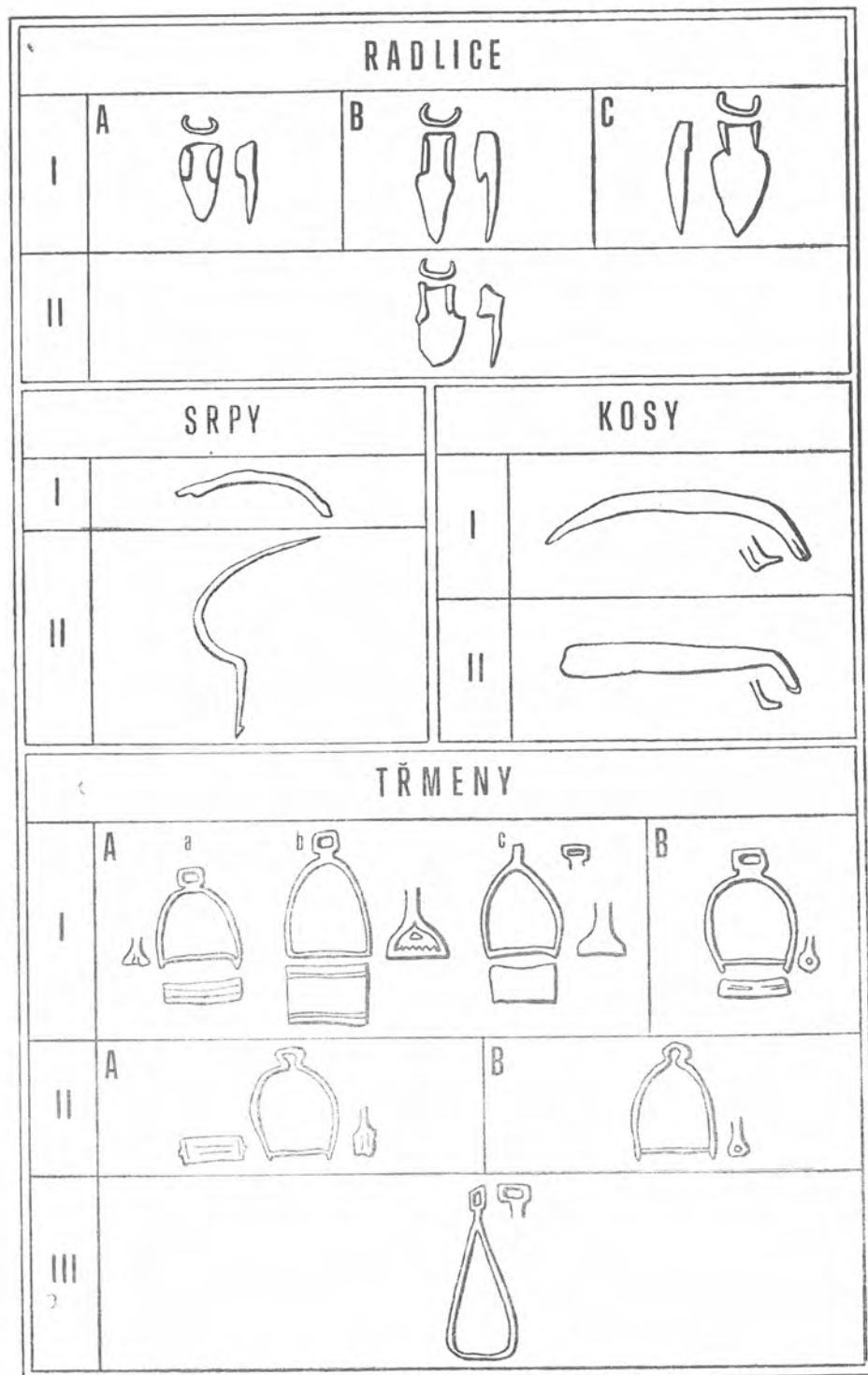
C — radlice listovitá, čepel přibližně ve tvaru rovnoramenného trojúhelníku s dobře vyvinutými raménky

II — asymetrická radlice

Srp (obr. 2)

I — srp bez odsazené rukojeti

II — srp s odsazenou rukojetí, která má zpětný háček; největší zakřivení čepele je v jedné třetině od nasazení rukojeti, v některých případech se čepel zakřivuje v polovině své délky; ostří čepele je od nasazení rukojeti až k největšímu zakřivení tupé, někdy bývá v délce 20—40 cm zoubkované; hrot srpů je tupý, ztlustělý nebo příčně roztepaný

Obr. 2. Typologie radlic, srpů, kos a třmenů (vyskytujících se v depotech).

Kosa (obr. 2)

- I — tzv. krátká kosa se zakřivenou čepelí
- II — tzv. krátká kosa s rovnou čepelí

Třmen (obr. 2)

- I — třmen obloukovitého či podkovitého tvaru s vykovaným obdélníkovým uchem
  - A — ramena jsou ukončena postranními pětiúhelníkovými ploškami, které přecházejí v stupadlo; stupadlo bývá dovnitř prohnuté
    - a — stupadlo a postranní plošky ramen jsou uprostřed zesíleny plastickou lištou
    - b — široké postranní plošky a stupadlo jsou zdobeny tautzí (někdy i ramena), postranní plošky ramen bývají zdobeny i prolamováním
    - c — široké postranní plošky a stupadlo, vykované obdélníkové ucho je kolmé na ramena ve tvaru gotického oblouku
  - B — vsazené stupadlo
- II — třmen obloukovitého či podkovovitého tvaru se smyčkovým uchem
  - A — užší postranní plošky ramen přecházejí v dovnitř prohnuté stupadlo; stupadlo a postranní plošky jsou uprostřed zesíleny plastickou lištou
  - B — vsazené stupadlo
- III — vysoký třmen přibližně trojúhelníkovitého tvaru, s širokým obdélníkovitým uchem kolmým ke stupadlu; ucho je spojeno s rameny delším tenkým krčkem.

II. Soupis depotů

BIŇA (okr. Nové Zámky)

Na rozhraní dvou sond byl objeven v hloubce 40 cm pod orníci velký depot sekero-
vitých hřiven. Depot se nacházel v superpozici nad hrobem, který byl vykopán do
prostoru zahloubeného objektu s kolovou konstrukcí stěn. Spodek hrobové jámy
se nacházel jen o 8–10 cm hlouběji než úroveň podlahy polozemnice. Lze předpo-
kládat, že hrob byl vykopán v době, kdy byl už zahloubený prostor chaty alespoň
zčásti zasypán. Hrob je datován nejpozději do 2. pol. 9. stol. (*Habovštiak, A. 1966a*,
obr. 19:2).

Pro datování depotu je polovina 10. stol. považována za nejpozdější možný ter-
mín, kdy se depot mohl dostat do země.

Obsah depotu:

101 sekerovitých hřiven

Uložení: Slovenské národní múzeum v Bratislavě

Literatura: *Habovštiak, A. 1966, 4; Habovštiak, A. 1966a, 454, 470*

BOŠANY (okr. Topoľčany)

Nálezové okolnosti nejsou uvedeny.

Obsah depotu:

asi 15 sekerovitých hřiven

Uložení: muzeum v Keszthely

Literatura: *Pleiner, R. 1961, 419*

BRANKOVICE (okr. Vyškov)

Na sídlišti proti nádraží, přesně na místě předělu mezi žlabem, svažujícím se do
úvalu bučovského a žlabem, svažujícím se do úvalu kyjovského, byl vyzdvihnut
nad halštatskou jamou depot železných předmětů. Depot je kladen do 8.–9. stol.

Obsah depotu:

radlice, IC — čepel ve tvaru trojúhelníku je na vnitřní straně prohnutá —
d. 38 cm (obr. 3:11), i. č. 79507; radlice, IB — čepel je na vnitřní straně plochá
— d. 21,2 cm (obr. 3:10), i. č. 79508

rukojeť srpů — d. 14 cm (obr. 3:16), i. č. 79529

motyka — krátké ostny při násadním otvoru, prodloužený tyl — d. 25,6 cm
(obr. 3:13), i. č. 79514

seker, IIIAa — d. 16,6 cm, d. ostří 8,4 cm (obr. 3:12), i. č. 79513

motyčkovitý nástroj — s tulejkou z přehnutých laloků a s rozšiřující se
čepelí — d. 9 cm (obr. 3:9), i. č. 79515; motyčkovitý nástroj — s tulejkou z pře-
hnutých laloků s odsazenou, rozšiřující se čepelí — d. 8,2 cm (obr. 3:8), i. č. 79516;

motyčkovitý nástroj — s tulejkou z dlouhých přehnutých laloků a s krátkou neroz-
šířenou čepelí — d. 6,5 cm (obr. 3:7), i. č. 79517

lžícovitý vrták — v tylu se zploštělou rukojetí — d. 38,4 cm (obr. 3:14),
i. č. 79532

lopatkovitý nástroj — s kruhovitým závěsným uchem na ploché rukojeti,
která se rozšiřuje v listovitou čepel — d. 10 cm (obr. 3:1), i. č. 79518

třmen, IIA — v. 16,4 cm (obr. 3:22), i. č. 79509; třmen, IB — vsazené stupadlo
není přinýtováno — v. 17,6 cm (obr. 3:25), i. č. 79510; třmen, IAa — obdélníkové
ucho je částečně odlomeno — v. 15,6 cm (obr. 3:24), i. č. 79511; třmen IAa —
v. 17,7 cm (obr. 3:23), i. č. 79512

udidlo — s rovnými postranicemi a s jednoduchými porušenými obdélníkovými
záštitami, příčná dvoudílná spojnice je na obou vnějších koncích opatřena jednodu-
chým kruhovitým zachycovačem — d. postranic 9,4 a 11,8 cm, d. příčné spojnice
15,4 cm (obr. 3:17), i. č. 79525; udidlo — s esovitými postranicemi a s jednodu-
chými porušenými obdélníkovými záštitami, dvoudílná příčná spojnice je na obou
vnějších koncích opatřena dvojitým prstencovitým zachycovačem — d. postranic
13,4 a 14,8 cm, d. příčné spojnice 15 cm (obr. 3:19), i. č. 79526; udidlo — dvou-
dílná příčná spojnice je smyčkovitě ukončena na obou vnějších koncích; jedna část
spojnice obepíná rovnou postranicí s obdélníkovou záštitou, do druhé části spojnice
je provlečen kruh — d. postranice 11,4 cm, d. příčné spojnice 19,4 cm (obr. 3:20),
i. č. 79527

záchytné kování — s provlečeným kroužkem, nepatrně rozvětvené — d. 7 cm,
Ø kroužku 4 cm (obr. 3:5) i. č. 79519; záchytné kování — s provlečeným krouž-
kem, nerozvětvené — d. 8 cm, Ø kroužku 4,6 cm (obr. 3:4), i. č. 79520; záchytné

kování — s provlečeným kroužkem, nepatrně rozvětvené — d. 9,2 cm, Ø kroužku
2,8 cm (obr. 3:3), i. č. 79521; fragment záchytného kování — s provlečeným krouž-
kem — d. 5,4 cm, Ø kroužku 5 cm (obr. 3:2), i. č. 79522

hřeb — dvoukónického tvaru — d. 10,6 cm (obr. 3:6), i. č. 79531

přezka — obdélníkový rámeček s trnem — d. 5,2 cm, š. 4,2 cm, i. č. 79524

kování — zdeformováním ohnutá, hranatá tyčinka, která je na jednom konci roz-
větvená a na druhém zahnutá v očko — d. 32,4 cm (obr. 3:21), i. č. 79528

plochý kotouček — s otvorem uprostřed — Ø 3,6 cm (obr. 3:18), i. č. 79523

fragment zahnutého drátu — d. 9,8 cm (obr. 3:15), i. č. 79530

Uložení: Moravské museum v Brně

Literatura: *Skutil, J. 1946, 47, obr. 5–8*

BŘEZNICE (okr. Příbram)

V archeologické literatuře existuje pouze zmínka o depotu z Březnice, v níž se
uvádí, že v březnickém muzeu je uložen depot čtyř kos, nalezených na hradisku
Šance u Březnice.

Obsah depotu: 4 kosy

Uložení: Městské muzeum v Březnici

Literatura: *Turek, R. 1963, 220–221; Beranová, M. 1972, 638*

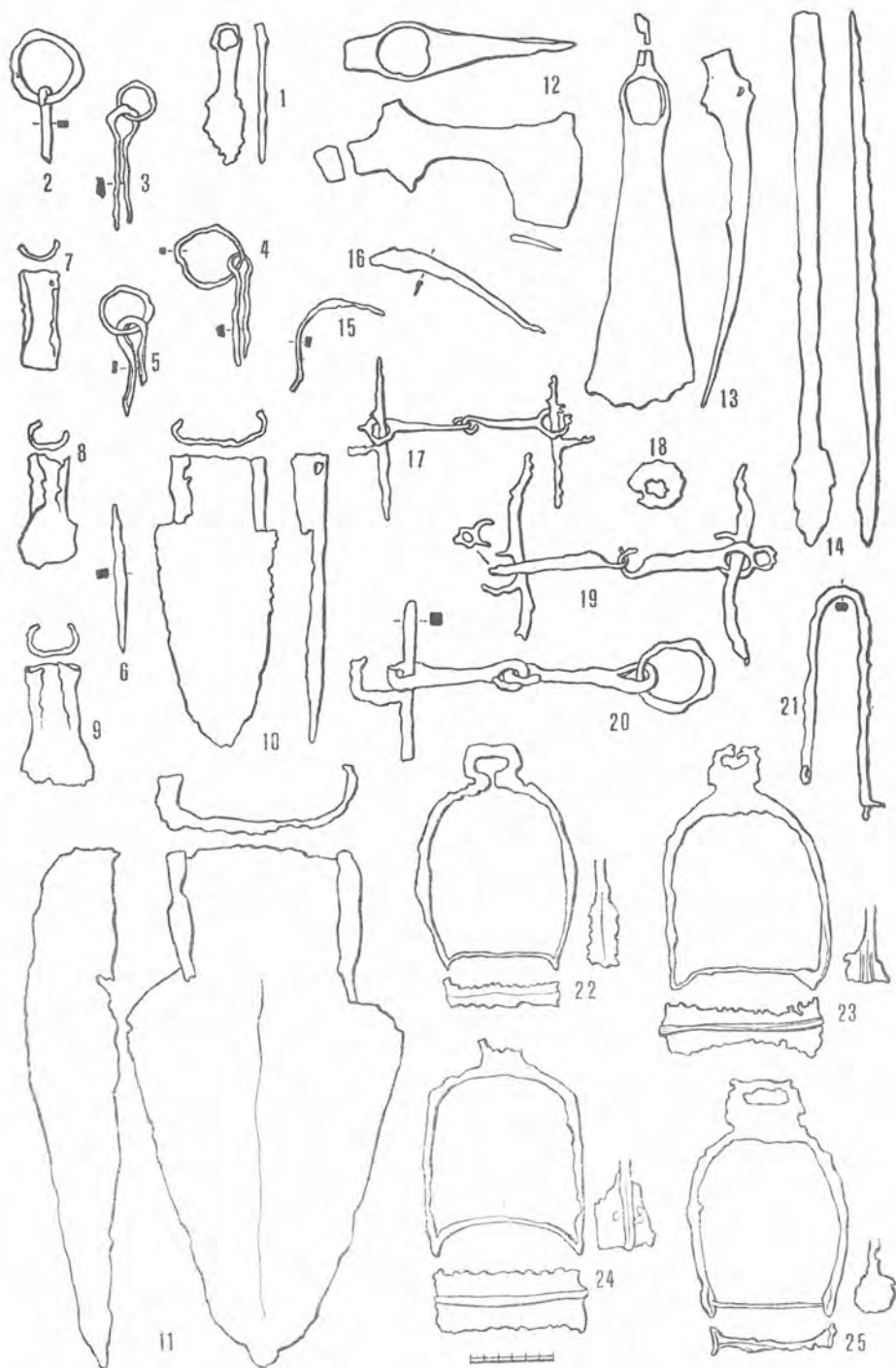
GAJARY - PUSTATINA VRABLIČOVA (I) (okr. Bratislava)

Ze sídliště u nedaleké bývalé samoty zv. Pustatina Vrablicova byly zachráněny
střepy (pouze jeden střep byl vyobrazen) a dva hromadné nálezy, které patrně
patří k sídlišti. Oba hromadné nálezy jsou J. Eisnerem datovány do konce 8. a na
poč. 9. stol.

Obsah depotu:

část srpů, II — část čepele je odlomena, rukojeť má na konci zpětný háček —
d. obvodu 23,2 cm (obr. 4:26), i. č. 6611; čepel srpů, II — d. obvodu 21,6 cm
(obr. 4:24), i. č. 6612; srp, II — d. obvodu 47,2 cm (obr. 4:27), i. č. 6613; srp, II —
rukojeť má na konci zpětný háček — d. obvodu 36 cm (obr. 4:25), i. č. 6614

Obr. 3. Brankovice, okr. Vyškov.

bronzové předměty:

3 štítová kování — litá, okraj je lemován perlovcem, uprostřed kování je plastický rostlinný ornament, v každém rohu je po jednom nýtu — d. 2,3 cm, š. 2,2 cm (obr. 4:1—3), i. č. 6622—6624

3 erbovitá kování se závěskem — litá, srdcovitého tvaru. Při okraji jsou zdobená vpichy, které jsou ohraničeny rýhami. Uprostřed kování jsou trojúhelníkovitě umístěny tři nýty — d. 3 cm, š. 2,4 cm (obr. 4:4—6), i. č. 6627, 6628, 6625

jazykovité kování — lité, bez výzdoby. Pouze okraj kování je zdoben vpichy, které jsou ohraničeny rýhami. V záhlaví kování jsou dva nýty — d. 3,3 cm, š. 2 cm (obr. 4:14), i. č. 6615; jazykovité kování — lité, bez výzdoby. Pouze okraj je zdoben vpichy, které jsou ohraničeny rýhami. V záhlaví kování jsou dva nýty — d. 3,5 cm, š. 1,6 cm (obr. 4:13), i. č. 6616; jazykovité kování — lité, zdobené plastickou esovitou úponkou. V záhlaví kování jsou dva otvory pro nýty, avšak jen s jedním zachovaným nýtem — d. 2,9 cm, š. 1,4 cm (obr. 4:15), i. č. 6617

2 růžicovitá kování — litá, okraj je vytvarován z osmi okvětních lístků. Střed kování tvoří polokulovitá, plasticky zdobená puklice, která má uprostřed nýt — $\varnothing$ 4,8 cm (obr. 4:9—10), i. č. 6618—6619; 2 kování ve tvaru růžice — litá. Okraj je vytvarován z okvětních lístků, které se sbíhají do polokulovitého středu, uprostřed opatřeného nýtem — $\varnothing$ 2,6 cm (obr. 4:7—8), i. č. 6620—6621

2 závěsná obdélníková kování — litá, varhanovitě podélně členěná; zachytné výběžky kování mají po jednom nýtu — d. 2,2 cm, š. 1,8 cm (obr. 4:11—12), i. č. 6631—6632

plechová ozdoba — ve tvaru polokoule — $\varnothing$ 2,4 cm (obr. 4:23), i. č. 6633;

2 plechové ozdoby — ve tvaru polokoule, uprostřed s nýtem — $\varnothing$ 1,5 cm (obr. 4:21—22), i. č. 6634, 6636

2 objímky — z plechového pásu, oválného tvaru; na každém konci je po jednom nýtu — d. 3,1 cm (obr. 4:17—18), i. č. 6629—6630

plechová ozdoba — podlouhlého tvaru, na jednom konci vějířovitě rozšířená, zdobená rýhami a rytými kroužky — d. 5,8 cm (obr. 4:16), i. č. 6628

zlomek římské spony — polokruhovitý, hráněný lučík s vysokým obdélníkovým zachycovačem — d. 3,2 cm (obr. 4:20), i. č. 6637

keramický střep — zdobený vkolkovanými kruhy (obr. 4:19)

Uložení: Slovenské národní múzeum v Bratislave

Literatura: *Eisner, J. 1939/46, 103—104, obr. 6*

GAJARY — PUSTATINA VRABLICOVA (II) (okr. Bratislava)

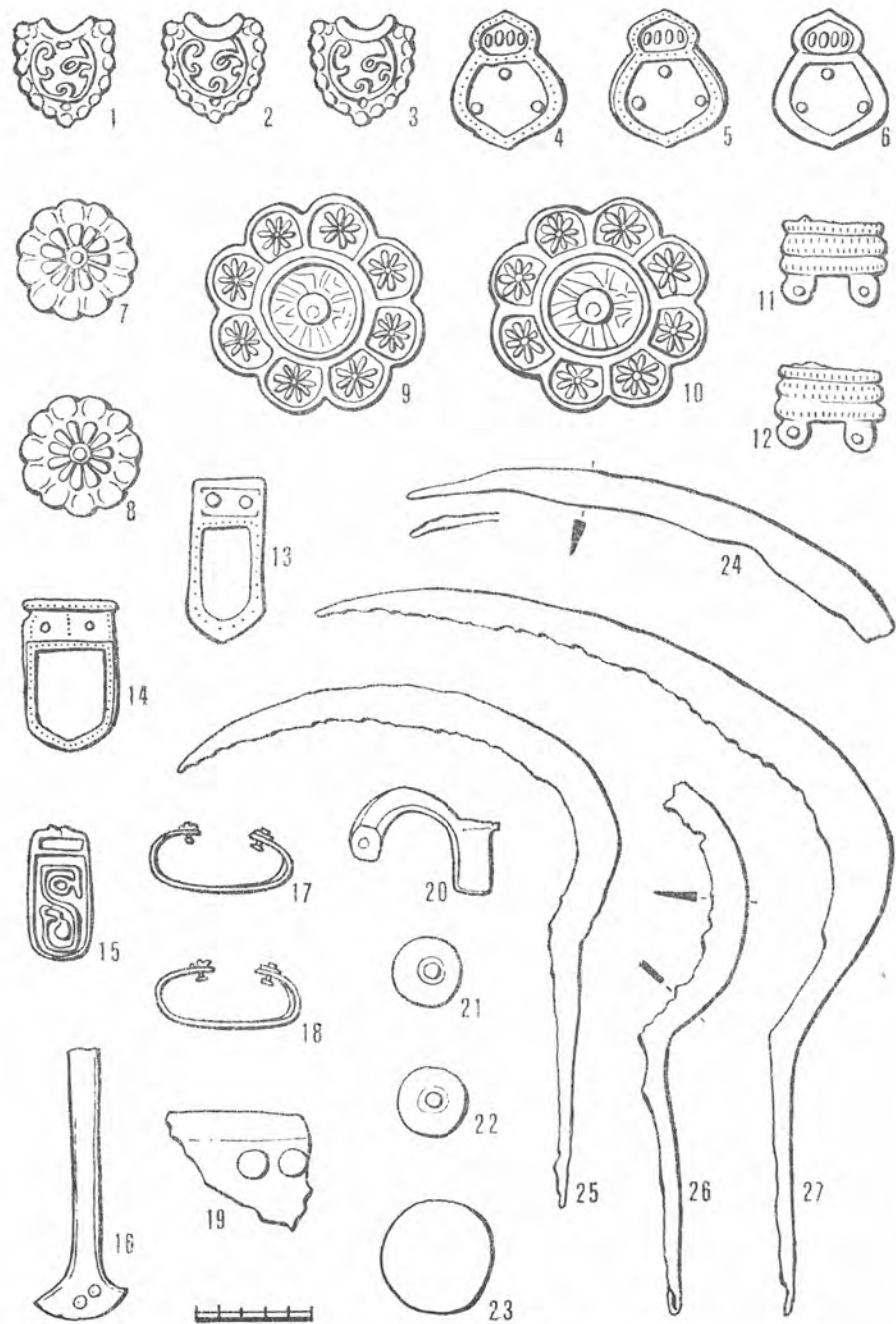
Nálezové okolnosti viz Pustatina Vrablicova (I).

Obsah depotu:

čepel srpů, II — d. obvodu 21,2 cm (obr. 5:10), i. č. 6568; srp, I — bez odsazené rukojeti, zakončené zdvojenou ploškou a s výrazně zakřivenou čepelí — d. obvodu 22,6 cm (obr. 5:15), i. č. 6569; zlomek čepelě srpů, II — d. obvodu 9,6 cm (obr. 5:11), i. č. 6566; část srpů, II — konec čepelě je odlomen, v ohbí čepelě jsou stopy po zářezech, rukojeť má zpětný háček — d. obvodu 24 cm (obr. 5:5), i. č. 6598; část srpů, II — konec čepelě je odlomen, rukojeť má zpětný háček — d. obvodu 26,2 cm (obr. 5:7), i. č. 6572; část srpů, II — konec čepelě je odlomen, v ohbí čepelě jsou stopy po zářezech — d. obvodu 26,2 cm (obr. 5:2), i. č. 6570; část srpů, II — část čepelě je odlomena — d. obvodu 24,2 cm (obr. 5:1), i. č. 6597; část srpů, II — konec čepelě je odlomen, v ohbí čepelě jsou stopy po zářezech, rukojeť je na konci dvakrát zahnutá — d. obvodu 25 cm (obr. 5:3), i. č. 6571; část srpů, II — konec čepelě je odlomen, rukojeť má zpětný háček — d. obvodu 27,4 cm (obr. 5:4), i. č. 6609; část srpů, II — konec čepelě i rukojeti je odlomen — d. obvodu 15 cm (obr. 5:6), i. č. 6567

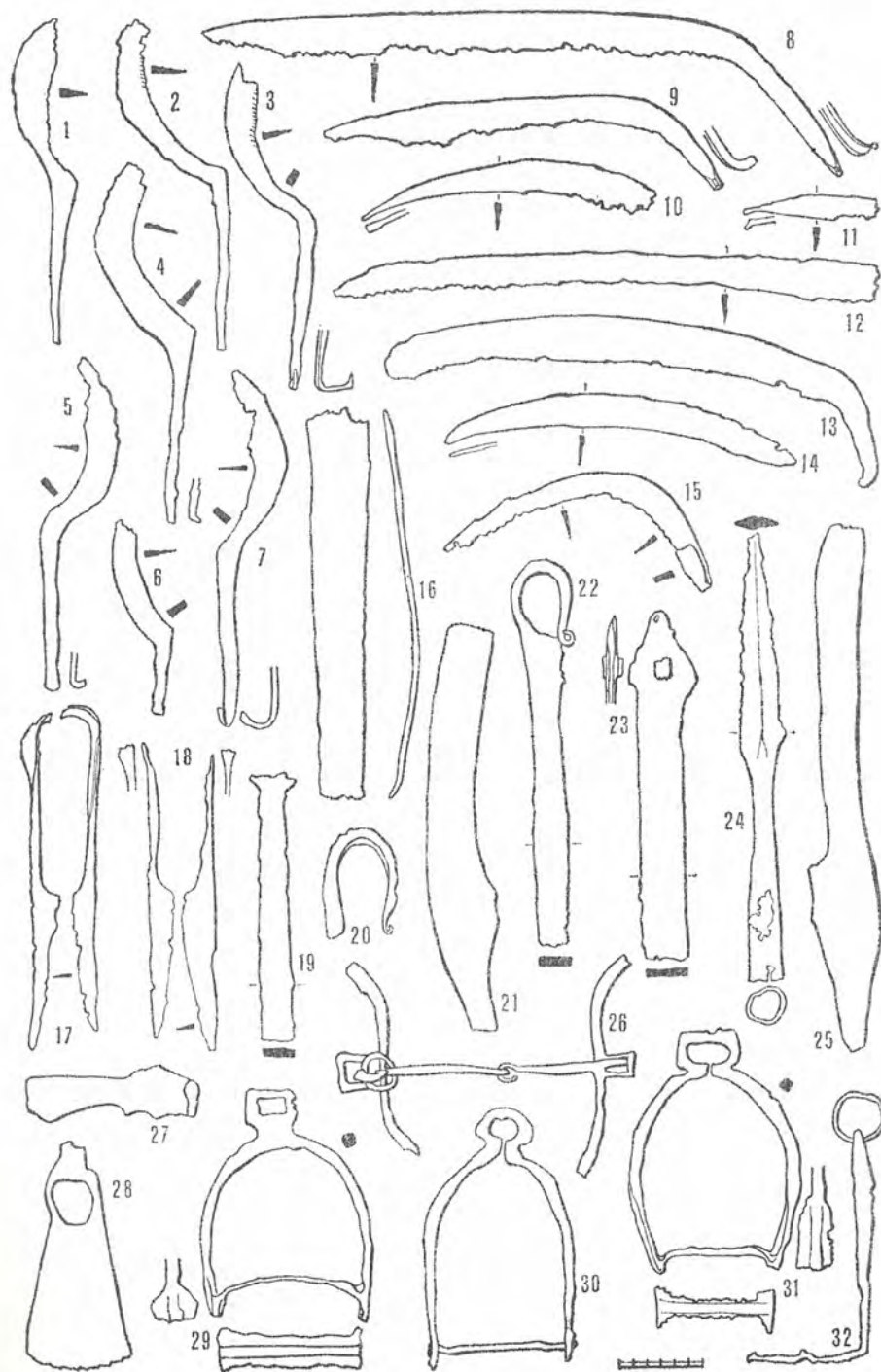

čepel kosy, I — d. 25,6 cm (obr. 5:14), i. č. 6610; kosa, II — d. obvodu 49,8 cm (obr. 5:8), i. č. 6607; kosa, I — d. obvodu 39,2 cm (obr. 5:13), i. č. 6563; kosa, II — d. obvodu 30 cm (obr. 5:9), i. č. 6565; čepel kosy, II — d. 38,4 cm (obr. 5:12), i. č. 6564

Obr. 4. Gajary — Pustatina Vrablicova (I), okr. Bratislava.

krojídlo — obloukovitě prohnuté, masivní čtverhranná násada plynule přechází v odsazený břít čepele, hrot čepele je odlomen — d. 29,4 cm, (obr. 5:21), i. č.

Obr. 5. Gajary — Pustatina Vrablicova (II), okr. Bratislava.

6573; krojidlo — esovitě prohnuté, masivní čtverhranná násada přechází v odsazenou čepel — d. 38 cm [obr. 5: 25], i. č. 6505

motyka — trojúhelníkovité ostny při násadním otvoru, prodloužený tyl — d. 16,6 cm [obr. 5: 28], i. č. 6608

sekera, IIAb — konec ostří a ostny jsou ulomeny — d. 12,6 cm [obr. 5: 27] i. č. 6561

kopí — úzký list kopí se směrem k tulejce rozšiřuje a na obou stranách je uprostřed zesílen žebrem; dlouhá tulejka kruhového průřezu se směrem dolů rozšiřuje — d. 32,4 cm [obr. 5: 24], i. č. 6562

třmen, IAa — v. 16,8 cm [obr. 5: 29], i. č. 6601; třmen, IIA — v. 17,6 cm [obr. 5: 31], i. č. 6575; třmen, IIB — v. 18,6 cm [obr. 5: 30], i. č. 6600

udidlo — s esovitými postranicemi a s jednoduchými obdélníkovými záštitami; dvoudílná příčná spojnice je smyčkovitě ukončena, do jednoho konce spojnice je provlečen kruh — d. postranic 14,8 cm a 16,4 cm, d. příčné spojnice 20 cm [obr. 5: 26], i. č. 6606

tzv. ovčácké nůžky — rozlomené, s náběhem na prstencovité pero — d. obou polovin 24,5 cm a 23,6 cm [obr. 5: 17], i. č. 6599; tzv. ovčácké nůžky — rozlomené, část obloukového pera je ulomena — d. obou polovin 21,4 cm [obr. 5: 18], i. č. 6557
hákovitý klíč — rukojeť je na konci roztepána v očko, do kterého je provlečen kroužek; raménko klíče je opatřeno dvěma kolmými výčnělky — d. rukojeti 16,2 cm, d. raménka 8 cm [obr. 5: 32], i. č. 6604

mísovitý předmět — s mírně klenutými stěnami, uprostřed mísy je otvor — $\varnothing$ 25 cm [obr. 6: 56], i. č. 6555; mísovitý předmět — s mírně klenutými stěnami, ve středu mísy je nýt — $\varnothing$ 25 cm [obr. 6: 57], i. č. 6603; mísovitý předmět — silně porušený korozi, s mírně klenutými stěnami — $\varnothing$ 26,6 cm [obr. 6: 58], i. č. 6556
držadlo vědérka — hákovitě zahnuté a paličkovitě ukončené, na jednom konci visí porušené závěsné kování ve tvaru přehnuté rozvětvené tyčinky — rozpětí oblouku 17 cm, d. závěsného kování 5,4 cm [obr. 6: 35], i. č. 6574; držadlo vědérka — hákovitě zahnuté. Na obou koncích visí závěsná kování ve tvaru přehnuté rozvětvené tyčinky, jejíž konce jsou stočeny — rozpětí oblouku 22 cm, d. závěsných kování 6,8 cm [obr. 6: 33], i. č. 6602; držadlo vědérka — z tordované tyčinky, hákovitě zahnuté; na jednom konci visí destičkovité kování kosočtverečného tvaru s otvorem pro zavěšení — rozpětí oblouku 11,6 cm, d. závěsného kování 12,6 cm [obr. 6: 34], i. č. 6559

destičkovité kování vědérka — ve tvaru kosočtverce, horní část s otvorem je ulomena, uprostřed kování je nýt — d. 11 cm [obr. 6: 34], i. č. 6558

obruče vědra — klenutého průřezu — 0,8 × 0,4 cm [obr. 6: 40, 41, 43], i. č. 6576, 6577, 6575; obruče vědra — obdélníkového průřezu — 1 × 0,6 cm [obr. 6: 36, 47], i. č. 6596, 6595; obruče vědra — obdélníkového průřezu — 1,6 — 1,3 cm × 0,2 cm [obr. 6: 44—45, 48, 50—52], i. č. 6581—6585; obruče vědra — obdélníkového průřezu — 2,3 — 2,5 cm × 0,2 cm [obr. 6: 37—39, 42, 46, 49, 53—55], i. č. 6586 až 6594

rašple — podlouhlá pracovní část obdélníkového průřezu přechází v podkovovitě zahnutou rukojeť, zakončenou závitěm — d. 28 cm [obr. 5: 22], i. č. 6578; rukojeť rašple — podkovovitě zahnutá a zakončená závitěm — d. 8 cm [obr. 5: 20], i. č. 6560; kování — podlouhlý předmět obdélníkového průřezu s ulomenou horní částí — d. 19,4 cm [obr. 5: 19], i. č. 6578

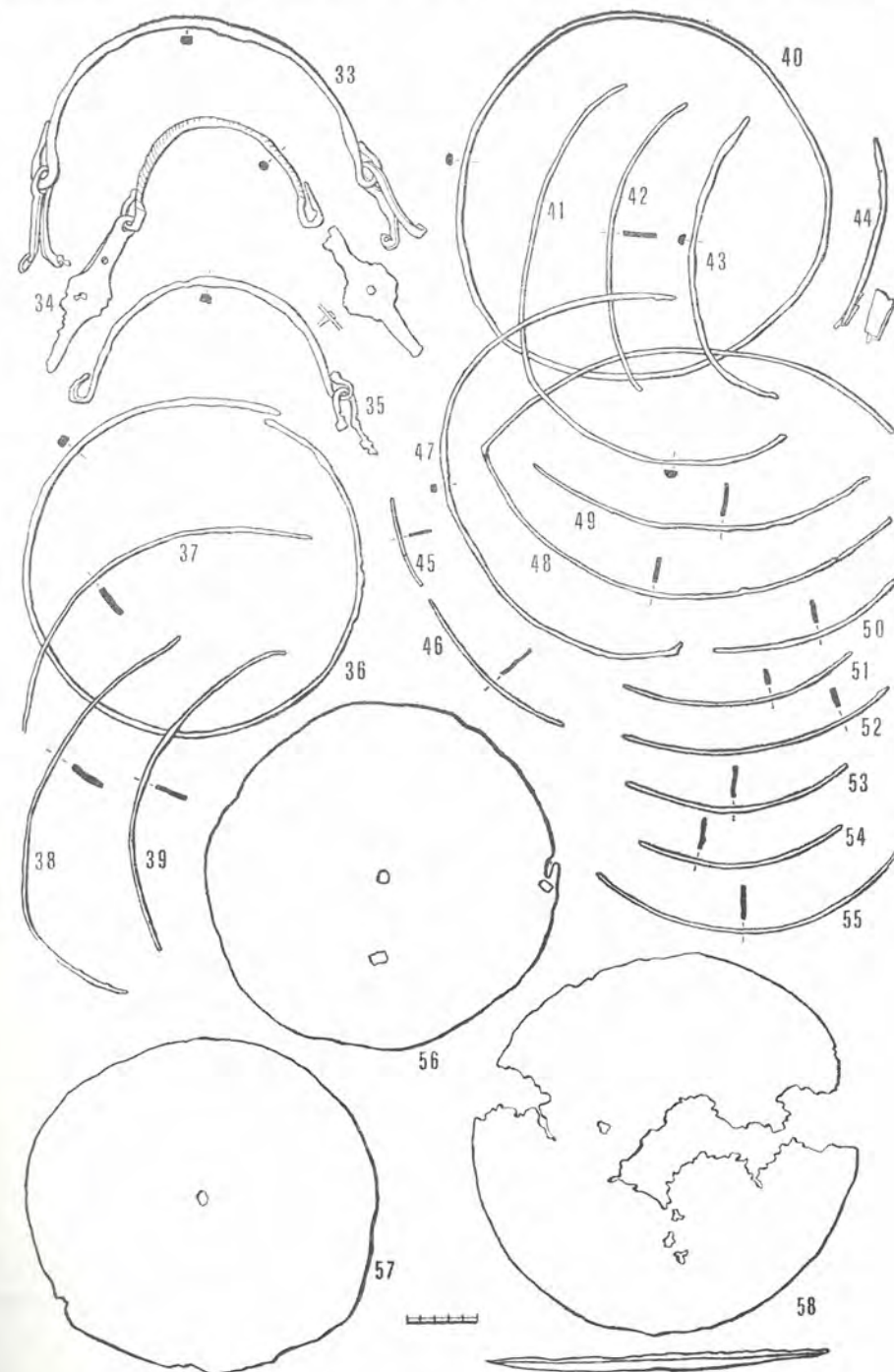
kování dveří — podlouhlé, obdélníkového průřezu, na jednom konci trojúhelníkovitě rozšířené, uprostřed rozšířené části je otvor s nýtem — d. 25,6 cm [obr. 5: 23], i. č. 6580

kování — podlouhlé, prohnuté, obdélníkového průřezu, s ulomenou horní částí — d. 28,3 cm [obr. 5: 16], i. č. 6580

Uložení: Slovenské národné múzeum v Bratislavě
Literatura: *Eisner, J. 1939/46, 103—104, obr. 7—8*

GAJARY — STOLIČKA [okr. Bratislava]

Z pole „Stolička“ byly zachráněny železné předměty společně se střepy starobytlých hradištních nádob (*Eisner 1939/46, 99, obr. 5/1, 3, 5, 9*), s jednou celou zásobnicí,

Obr. 6. Gažary — Pustatina Vrablicova (II), okr. Bratislava.

zhotovenou na kruhu a s reliéfním křížem na dně (Eisner 1939/46, 99, obr. 5/17), s jednou kostěnou bruslí (Eisner 1939/46, 99, obr. 5/2) a se zlomkem kostěného hřebene (Eisner 1939/46, obr. 5/19).

Neví se, zda železné předměty pocházejí z hromadného nálezu nebo byly na sídlišti ojediněle nacházeny. Jelikož byl nalezen i zbytek kostrového hrobu s karolínskou ostruhou, datovaný do střední doby hradištní, nelze vyloučit, že některý předmět může pocházet z hrobu. Některý předmět může být i laténského původu, neboť na „Stoličce“ bylo zjištěno i pozdně laténské sídliště

Obsah depotu:

kosa, II — na rozhraní čepele a násady je provrtaný otvor — d. obvodu 40 cm (obr. 7A:4), i. č. 6649; kosa, I — konec čepele je odlomen; na rozhraní čepele a násady je provrtaný otvor — d. obvodu 33,4 cm (obr. 7A:3), i. č. 6648

část krojidla — konec násady je odlomen, pozvolna odsazený břit čepele je dole zaoblený — d. 21,4 cm (obr. 7A:7), i. č. 6659

radlice, II — d. 14,6 cm (obr. 7A:10), i. č. 6669; radlice — veslovitá, část násady je ulomena, čepel je lehce klenutá — d. 18,5 cm (Beranová, M. 1975, obr. 2:2)

motyka — trojúhelníkovité ostny při násadním otvoru, prodloužený týl — d. 26 cm, rozměry otvoru 2,6 × 3,4 cm (obr. 7A:11)

sekera, IIICa — poměrně úzký krček sekery, náběh na oboustranné ostří, hrany ostří nejsou rovnoběžné — d. 18 cm, d. ostří 20 cm (obr. 7A:1); sekera, IVAA — ulomené ostny, knoflíkovitě zduřelý týl, mírně vykrojená brada — d. 16,8 cm (obr. 7A:2), i. č. 6190

mísovitý předmět — poměrně klenuté stěny — $\varnothing$ 26 cm, v. 2 cm (obr. 7A:6), i. č. 6650

polovina tzv. ovčáckých nůžek — náběh na obloukové pero — d. 28,4 cm (obr. 7A:12), i. č. 6664

nůž — zkorodovaná oboustranně zkosená čepel se zbytky oboustranně odsazeného trnu — d. 18,2 cm (obr. 7A:9), i. č. 6666

držadlo vědérka — hákovitě zahnuté — rozpětí oblouku 14 cm, (obr. 7A:5), i. č. 6668

sax — rovná čepel s odlomeným hrotem a s oboustranně odsazeným dlouhým trnem — d. 29,6 cm (obr. 7A:7), i. č. 6655

Uložení: Slovenské národní múzeum v Bratislavě

Literatura: Eisner, J. 1939/46, 103, obr. 5

HRÁDKO (okr. Trenčín)

Při kopání základů pro zeď před budovou MNV v Hrádku byl 14. dubna 1955 náhodně objeven největší sklad sekerovitých hřiven na území Československa. Místo je v areálu středověkého hradiště (dle úředního záznamu o nález — archiv AÚ SAV Nitra). Nálezové okolnosti zrekonstruovali A. Točík a T. Kolník z AÚ v Nitře. Sekerovité hřivny, stmelené rzí a hlinou, zasahovaly asi 40 cm pod úroveň spraše. Vrchol hromady vyčníval nad tuto úroveň do středověké vrstvy z 13. a 14. stol. Pod dnešním povrchem byl depot v hloubce přes 1 m. Úhrnná váha v době nálezů byla 65 kg. Jednotlivé hřivny byly uspořádány do svazků asi po 20 kusech.

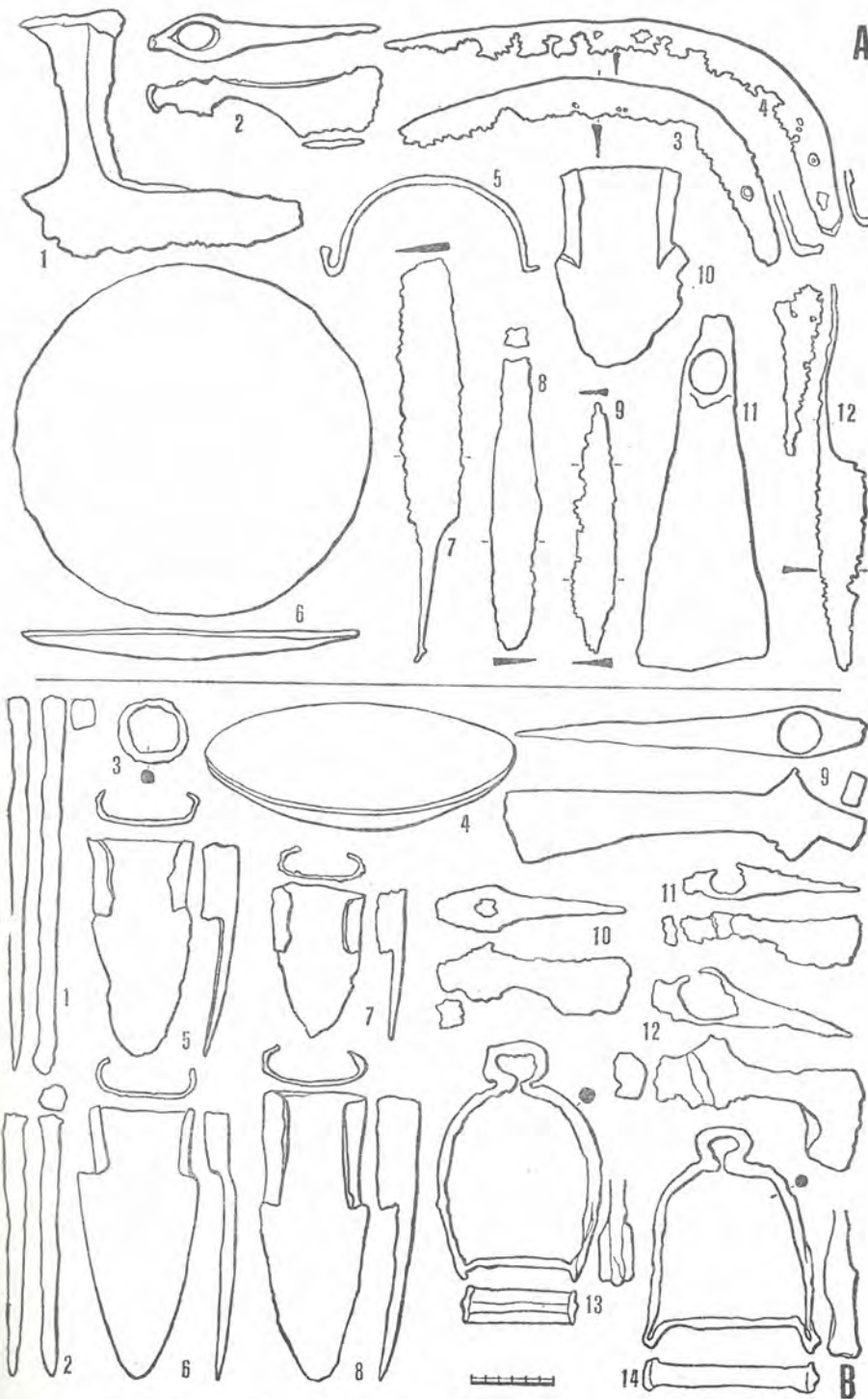
Prostředky k přímému datování depotu chybí, neboť materiál z přesypové středověké vrstvy nelze podrobit rozboru a sklad sám byl bez průvodních nálezů.

Obsah depotu:

247 sekerovitých hřiven — 114 kusů tzv. střední velikosti — d. 25 až 29,5 cm; 68 ks tzv. malé velikosti — 16,5 až 20 cm; 61 kusů drobnějších zlomků

Uložení: AÚ SAV v Nitře, Okresné vlastivedné múzeum v Novém Městě nad Váhom

Literatura: Pleiner, R. 1961, 415—418, obr. 9/1—2, 6—7; obr. 10/5—6; obr. 11

Obr. 7. Gajary — Stolička, okr. Bratislava (A), Ivanovice, okr. Vyškov (B).

IVANOVICE (okr. Vyškov)

V roce 1885 vyoral na svém poli A. Navrátil sklad železných předmětů. Bližší nálezové okolnosti nejsou zaznamenány.

Obsah depotu:

radlice, IB — d. 21 cm (obr. 7B:8), i. č. 963; radlice, IA — s nepatrnými raménky, svým štíhlým tvarem by se mohla řadit i mezi radlice IB — d. 15,8 cm (obr. 7B:5), i. č. 957; radlice, IA — bez ramének — d. 11,2 cm (obr. 7B:7), i. č. 958; radlice, IB — pravé ostří čepele je opracované — d. 20 cm (obr. 7B:6), i. č. 962

sekera, IIAa — d. 26,4 cm (obr. 7B:9), i. č. 953; sekera, IVaA — značně zkorodovaná, ulomené ostny, rovná brada — d. 13,2 cm (obr. 7B:11), i. č. 956; sekera, IVAb? — velmi malý násadní otvor, tyl je čtvercového průřezu, rovná brada — d. 14 cm (obr. 7B:10), i. č. 955; sekera, IIIAa — trojúhelníkovité ostny jsou částečně odlomeny — d. 15,2 cm, d. ostří 7,4 cm (obr. 7B:12), i. č. 954

dláto — čtvercového průřezu, spodní část je roztepaná — d. 27,4 cm (obr. 7B:1), i. č. 960; dláto — oválného průřezu s roztepanou spodní částí — d. 19 cm (obr. 7B:2), i. č. 959

mísovité předmět — s poměrně klenutými stěnami — $\varnothing$ 22,8 cm, v. 1,6 cm (obr. 7B:4), i. č. 966

třmen, IIA — na postranních ploškách i na stupadle není plastická lišta — v. 16,4 cm (obr. 7B:14), i. č. 965; třmen, IIA — v. 17 cm (obr. 7B:13), i. č. 964

kroužek — $\varnothing$ 3,2 cm (obr. 7B:3), i. č. 961

Uložení: Krajské vlastivědné muzeum v Olomouci

Literatura: Červinka, I. L. 1928, 171, tab. XIX

KNĚŽMOST (okr. Mladá Boleslav)

O souboru železných předmětů nomádkého charakteru, nalezených v Kněžmostě, se předpokládá, že se jedná o depot, avšak nálezové okolnosti nejsou známé. Tento nález patří dle R. Turka (1958, 128) pravděpodobně do mladšího období.

Obsah depotu:

zlomek lopatkovitého nástroje — se zahnutou čepelí — d. 13,6 cm

vidlicovitý hák — d. 18,8 cm

zlomek čepele šavle — nomádkého charakteru, jednobřítá — d. 25,2 cm, max. š. 3,2 cm

zlomek hrotu kopí — nomádkého charakteru — d. 29 cm, max. š. 1,8 cm

srpovitý předmět — d. 10,1 cm

stupadlo třmene — d. 15,5 cm, max. š. 6,2 cm

polovina udidla — s rovnou postranicí — d. postranice 19,2 cm, d. příčné spojnice 11,2 cm

zlomek plochého železa — rozměry 13,6 × 14,2 × 11,6 cm

bronzová rolnička — kulovitého tvaru — $\varnothing$ 3 cm

Uložení: Národní muzeum v Praze

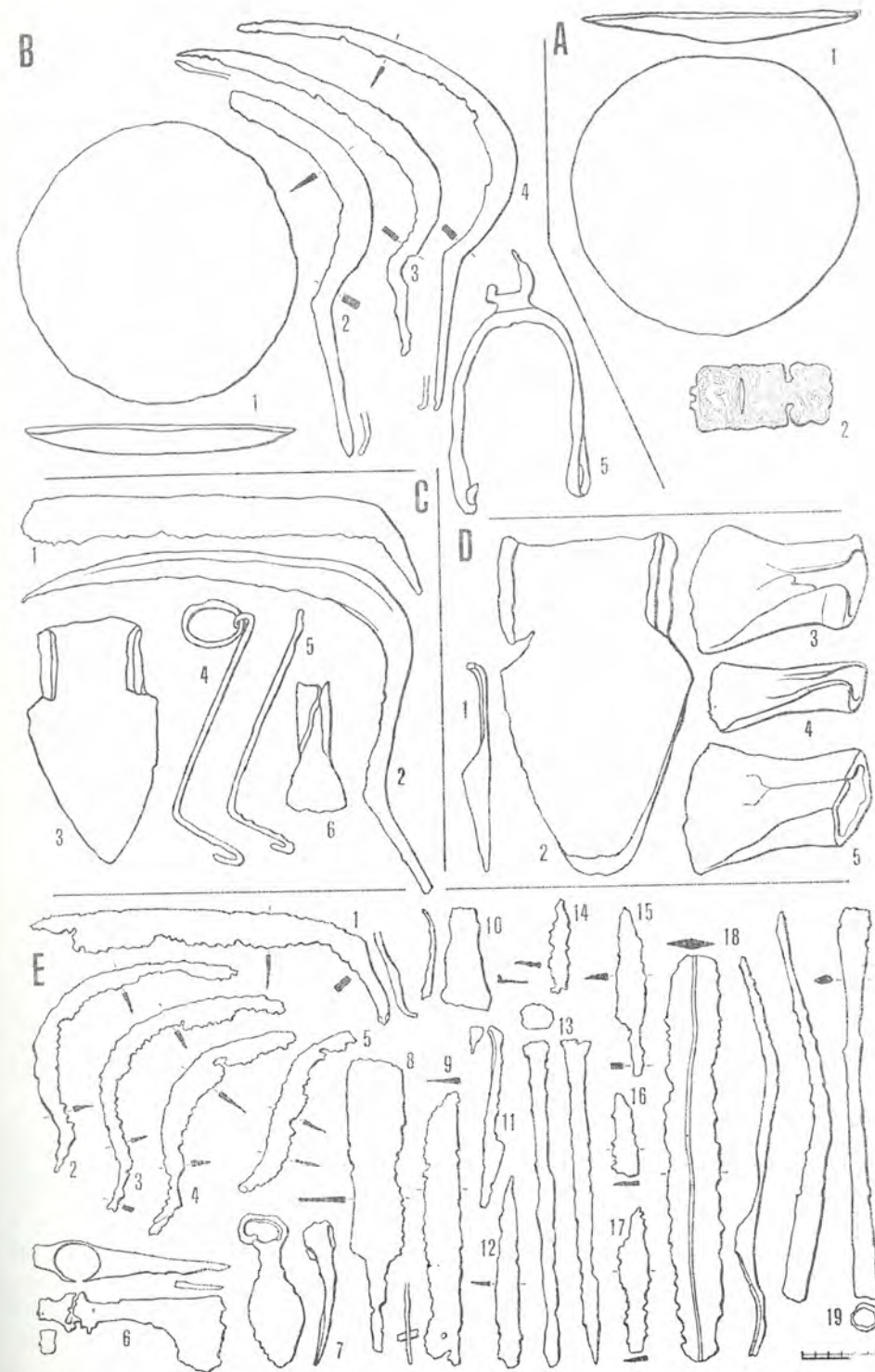
Literatura: Turek, R. 1958, 128, obr. 35, 37

KRUMVÍŘ (okr. Břeclav)

V roce 1882 byly nalezeny železné mísy a pásové kování. Nevíme však, zda tyto předměty tvoří hromadný nález.

Obsah depotu:

mísovité předmět — poměrně vyklenuté stěny — $\varnothing$ 21,2 cm, v. 2,3 cm

Obr. 8. Krumvíř, okr. Břeclav [A]; Kúty — Čepangát (I), okr. Senica [B]; Kúty — Čepangát (II), okr. Senica [C]; Kúty — Sigeca II, okr. Senica [D]; Lipník, okr. Přerov [E].

{obr. 8A:1}, i. č. 68404; mísovitý předmět — uložen v NM Praha (inv. č. 68405) bronzové ozdobné kování — trojdílné lité kování, zdobené na dvou obdélníkových ploškách motivem gryfa, třetí ploška je prolamovaná, zdobená esovitým motivem — d. 10,8 cm, š. 4,8 cm (obr. 8A:2)

Uložení: Moravské muzeum v Brně, Národní muzeum v Praze

Literatura: Dostál, B. 1957, 164

KÚTY — ČEPANGÁT (I) (okr. Senica)

Na vyvýšenině, zvané Čepangát, se našlo roku 1944 staroslovanské pohřebiště a zbytky sídliště. Hromadný nález předmětů pochází ze sousedního sídliště. Záznamy o výzkumu na Čepangátě i fotografické desky byly zničeny při bombardování muzea.

Obsah depotu:

srp, II — d. obvodu 34 cm (obr. 8B:3), i. č. 8909; srp, II — rukojeť má zpětný háček — d. obvodu 43,4 cm (obr. 8B:4), i. č. 8910; srp, II — konec čepele je odlomen, konec rukojeti je nepatrně zahnut — d. obvodu 32,2 cm (obr. 8B:2), i. č. 8911

třmen, IB — část vykovaneho obdélníkového ucha je odlomena, vsazené stupadlo chybí — v. 19,2 cm (obr. 8B:5)

mísovitý předmět — s poměrně vyklenutými stěnami — $\varnothing$ 20,8 cm, v. 2,3 cm (obr. 8B:1), i. č. 8908

Uložení: Slovenské národné múzeum v Bratislavě

Literatura: Kraskovská, L. 1947, 159, tab. II/15—18, III/14

KÚTY — ČEPANGÁT (II) (okr. Senica)

Železné předměty, nalezené na sídlišti na Čepangátě, mají tvořit hromadný nález. Není však vyloučeno, že předměty byly nalezeny jednotlivě.

Obsah depotu:

srp, II — široká čepel je podél hřbetu jednostranně prožlábnutá, — d. obvodu 50,4 cm (obr. 8C:2)

kosa, II — čepel je podél hřbetu na vrchní straně mírně prožlábnutá — d. obvodu 33,2 cm (obr. 8C:1)

radlice, IC — čepel je mírně prohnutá — d. 18,4 cm (obr. 8C:3)

motyčkovitý nástroj — s tulejkou z přehnutých laloků a s rozšiřující se čepelí — d. 9,8 cm (obr. 8C:6)

hákovitý klíč — z tyčinky obdélníkového průřezu, nahoře roztepané a zkroucené v očko, do něhož je provlečen kroužek. Raménko klíče je bez kolmých výčnělků, konec raménka je hákovitě zahnutý — d. rukojeti 16 cm, d. raménka 6 cm (obr. 8C:4); hákovitý klíč — z tenké hráněné tyčinky, raménko klíče je bez kolmých výčnělků, konec raménka je hákovitě zahnutý — d. rukojeti 16 cm, d. raménka 5,4 cm (obr. 8C:5)

Uložení: ?

Literatura: Budinský — Křižka, V. 1947—48, 111

KÚTY — SIGECA II (okr. Senica)

Z polohy Sigeca II odevzdali dělníci železné nástroje, které se našly v roce 1944 při stavbě hráze řeky Moravy. Bližší okolnosti nálezu nejsou známé.

L. Kraskovská (1947) považuje železné předměty za pravděpodobný hromadný nález a řadí tento depot do staroslovanského období.

J. Paulík (1970, 52) publikoval tento depot na základě předchozího laténského osídlení a typologického rozboru předmětů jako laténský. Za netypické v slovanském prostředí pokládá obě sekerky s hráněnou uzavřenou tulejkou z přehnutých laloků a určité námitky má i proti radlici, jelikož má shodný tvar s radlicí z depotu z Bratislavy (Paulík 1970, obr. 15:4), jejíž zařazení do doby laténské považuje za nanejvýš pravděpodobné (Paulík 1970, 70). M. Beranová (1980, 130) se přiklání k slovanskému původu radlice.

Obsah depotu:

radlice, IC — s odsazenou čepelí — d. 24,4 cm (obr. 8D:2)

sekerka, I — d. 12 cm (obr. 8D:5); sekerka, I — s objímkou při obvodu tulejky — d. 12 cm (obr. 8D:3)

motyčkovitý nástroj — s tulejkou z přehnutých laloků a s rozšiřující se čepelí — d. 11 cm (obr. 8D:4)

polovina tzv. ovčáckých nůžek — s obloukovým perem — d. 15,8 cm (obr. 8D:1)

Uložení: Slovenské národné múzeum v Bratislavě

Literatura: Kraskovská, L. 1947, 161—162, tab. II/28—31, III/32; Paulík, J. 1970, 52

KYLEŠOVICE (okr. Opava)

Nedaleko hradiska byla nalezena v roce 1931 při regulaci potoka opotřebovaná radlice, která jeví stopy asymetrie. Radlice byla údajně nalezena spolu s dalšími železnými předměty (uváděny jsou pouze podkovy), které však nebyly zachráněny. Není vyloučeno, že se původně jednalo o sklad, který však byl rozchvácen.

Obsah depotu: radlice, II

Uložení: Slezské muzeum v Opavě

Literatura: Novotný, B. 1962, 71, obr. 8

LETY U DOBŘICHOVIC (okr. Praha-západ)

Osada Lety leží na předpokládané důležité křižovatce obchodních cest. Stará osada se rozprostírala na přirozeném náspu na levém břehu Berounky a osídlení pokračovalo i na polích směrem k „Černé skále“. Byly zjištěny neolitické jámy s vypíchanou keramikou, silné knovízské osídlení, jámy z doby římského císařství, z doby hradištní i ze středověku.

V roce 1936 byl při stavbě mostu nalezen mezi jámami knovízskými a z doby římského císařství soubor železných předmětů, uložený do dvou do sebe vložených měděných kotlů. Celý nález se nacházel v písčitém nánosů řeky 50—70 cm pod ornici v kotlovité jámě, obložené kameny a vyplněné hlínou bez střepů. Větší kotel byl vložen do menšího a železné předměty v nich uložené, byly přikryty dvěma měděnými talíři, obrácenými dnem vzhůru. Železné předměty byly značně porušeny rzi a rozpadaly se na vzduchu, neboť byly uloženy poměrně mělce ve vlhkém písku.

Obsah depotu:

srp — obloukovitý, s odsazenou rukojetí a se zbytky tulejky, ve které jsou dva otvory pro upevnění násady — d. obvodu 21,8 cm, max. š. 1,9 cm (tab. I/3); srp, I — obloukovitý, se zbytky tulejky — d. obvodu 24 cm, max. š. 2,2 cm (tab. I/2);

srp, I — lehce zakřivený se „zúženým řapem“ (jedná se o zbytek zcela zkorodované tulejky) — d. obvodu 18,9 cm, max. š. 1,7 cm (tab. I/4)

kosa, II — s hřbetní lištou, konec čepele je ulomen — d. obvodu 43,5 cm, š. 3,9 cm (tab. I/1)

radlice, IA — široké přehnuté laloky, široká plochá čepel — d. 12,2 cm, max.

š. 13 cm, rozpětí laloků 13 cm (tab. II/15)
sekera, IIIAc — d. 14,5 cm, d. ostří 13 cm, rozměry otvoru 2,6 × 3,8 cm (tab. II/14); sekera, IIICb — značně opracované ostří — d. 10,5 cm, d. ostří 6,5 cm, rozměry otvoru 2,3 × 3,5 cm (tab. II/13)
močyčkovitý nástroj — s uzavřenou tulejkou z přehnutých laloků a s vějířovitě rozšířeným ostřím — d. 7 cm (tab. II/11);
polovina tzv. ovčáckých nůžek — s obloukovým perem — d. 19,7 cm (tab. I/5)
závěs kotle — z ploché dlouhé tyče, která se mírně rozšiřuje ve dvě ramena, zahnutá do tupého úhlu; nad rozdvojenými rameny je otvor — d. 44,5 cm, d. ramen 9 cm (tab. I/6); závěs kotle — skládající se ze dvou částí, propojených vykonaným kruhem; spodní část závěsu je hákovitě zahnutá, horní část závěsu je z velké části ulomena — d. 37 cm (tab. I/7); 2 držadla z kotlů — hákovitě zahnutá — d. 43 cm (tab. III/1); d. 40 cm (tab. III/2)
skoba — s vykonaným otvorem — d. 11,2 cm (tab. II/2); skoba — část vykonaného otvoru je ulomena — d. 9 cm (tab. II/3)
hřeb — ohnutý a roztepaný ve dvě hrotitá ramena — d. 4 cm, rozpětí ramen 2,5 cm (tab. II/12)
jehlanovitý klín — čtyřhranný — d. 18,6 cm (tab. II/5); polovina jehlanovitého klínu — d. 11,1 cm (tab. II/4)
plochý nástroj — s listovitou hrotitou čepelí a s delší úzkou hráněnou rukojetí — d. 22,5 cm (tab. II/7)
klínovitý nástroj — s hráněnou rukojetí a s listovitě roztepanou pracovní částí — a. 20,9 cm (tab. II/6)
tyčinkovitý předmět — d. 15,5 cm (tab. II/1)
kroužek — kruhového průřezu — $\varnothing 5 \times 3,7$ cm (tab. II/9); polovina kroužku — obdélníkového průřezu, s leštěným povrchem — $\varnothing 4,6$ cm (tab. II/8)
2 pásky — d. 8,4 a 7,4 cm (tab. II/10)

měděné předměty:

mísovitý talíř — tepaný; nepatrně rozevřené a poměrně nízké stěny jsou ostře odděleny od rovného dna, které je zaplátováno měděným plechem; okraj je ven vytažený a nepravidelně dolů zahnutý — v. 3 cm, $\varnothing$ dna 22,5 cm, $\varnothing$ okraje 24,5 cm (tab. III/4); mísa — tepaná; vyšší a mírně rozevřené stěny jsou ostře odděleny od rovného dna; ven vytažený okraj je vzhůru zdvižený, dno je spravováno — v. 6,5 cm, $\varnothing$ dna 24 cm, $\varnothing$ okraje 23,7 cm (tab. III/5)
kotel — tepaný; na odsazeném vyhrnutém okraji jsou zbytky železných uch k zavěšení kotle; horní část kotle je ostře oddělena od spodní — v. 19 cm, $\varnothing$ dna 13 cm, $\varnothing$ okraje 38 cm (tab. III/6); kotel — tepaný; odsazený okraj je stejně tvarovaný jako u předcházejícího kotle; horní, mírně kónická část kotle je ostře oddělena od spodní, dno je spravované — v. 26 cm, $\varnothing$ dna 14 cm, $\varnothing$ okraje 34 cm (tab. III/3)

Uložení: Národní muzeum v Praze

Literatura: *Friedrich, F. 1946, 39–46, obr. 1–2*

LIPNÍK (okr. Přerov)

Nálezové okolnosti nejsou známy. U tohoto souboru želez není jasné, zda všechny předměty byly nalezeny pohromadě. Inventurní čísla byla udána pouze u dvou srpů a kosa. V ostatních případech je nebylo možno zaznamenat vzhledem k nejasnému popisu v inventurním katalogu.

Obsah depotu:

srp, II — ulomený konec čepele i rukojeti — d. obvodu 20,4 cm (obr. 8E:4), i. č. 5657; srp, II — ulomená rukojeť — d. obvodu 26,2 cm (obr. 8E:2), i. č. 5650;

srp, II — ulomená rukojeť — d. obvodu 24,4 cm (obr. 8E:3); část čepele srpů — d. obvodu 14,4 cm (obr. 8E:5)

kosa, II — d. obvodu 30,4 cm (obr. 8E:1), i. č. 5645

sekera, IIIAa — rzi porušený násadní otvor — d. 14,4 cm, d. ostří 5,8 cm (obr. 8E:6)

dláto — kruhového průřezu, spodní část je roztepána — d. 24,8 cm (obr. 8E:13)

čepel nože (sekáče) — rovná, ve spodní části s nýtem — d. 21 cm (obr. 8E:9);

čepel nože — rovná, ze strany ostří zahrocená — d. 14,6 cm (obr. 8E:12); nůž

oboustranně zahrocená čepel, oboustranně odsazený trn — d. 12,8 cm (obr. 8E:15);

část nože — d. 11 cm (obr. 8E:17); část čepele nože — d. 6,2 cm (obr. 8E:16);

část čepele nože — d. 6,9 cm (obr. 8E:14)

polovina tzv. ovčáckých nůžek — náběh na prstencové pero — d. 13,8 cm (obr. 8E:11)

lopatkovitý nástroj — ručka nástroje je ukončena kruhovitým otvorem, prohnutá čepel — d. 11,5 cm (obr. 8E:7)

kopí — část listu kosočtverečného průřezu je ulomena, dlouhá tulejka kruhového průřezu se směrem dolů rozšiřuje; kopí je zdeformováním ohnuté — d. 29,8 cm (tab. 8E:19)

část saxu — část čepele je odlomena, rovná čepel přechází v oboustranně zkošený trn — d. 22,6 cm (obr. 8E:8)

čepel meče — uprostřed s plastickým žebrem; rovná čepel je zdeformováním zprohýbaná — d. 31 cm (obr. 8E:18)

lichoběžníkové železo — z profilu prohnuté — d. 7,8 cm (obr. 8E:10)

Uložení: Oblastní muzeum v Přerově

Literatura: *Dostál, B. 1957, 175–177; Eisner, J. 1948, 372 pozn. 29, 399, obr. 4:5*

LÍŠŤANY (okr. Louny)

Dle zprávy V. Kučery z 19. 6. 1936 je údajně uložen v muzeu v Lounech soubor železných předmětů, který by mohl být hromadným nálezem z hradištního období. Tento nález, který pochází z blíže nepopsaného místa u kaple v Líšťanech, je dnes již neznámý.

Obsah depotu: sekera; tzv. ovčácké nůžky; 3 nože; klíč; kostěná brusle; 2 přesleny; malá šedá nádobka (v. 13 cm); malá lahvovitá nádobka se značkou na dně (v. 13 cm)

Uložení: nález je neznámý

Literatura: *Bubeník, J. (1964, 14)*, cituje zprávu V. Kučery, Slovánské osídlení na Lounsku v době knížecí — zvláštní otisk z Vlastivědného sborníku okresu lounského (dostupno v knihovně AÚ ČSAV v Praze pod sig. 135 S)

MIKULČICE (I) (okr. Hodonín)

Koncem května 1961 byl objeven při výzkumu osmého kostela sklad železných výrobků. Svatyně, jejíž trosky byly zjištěny asi 100 m severozápadně od valu knížecí akropole v trati Štěpnice, patří mezi prostší stavby nevelkých rozměrů, které i na jiných místech členitého předhradí obklopovaly, patrně v rámci feudálních dvorců, knížecí hrad. Svatyně měla jednoduchý podélný půdorys, jenž se dochoval téměř po celé délce zdiva ve spodní vrstvě ložných základových kamenů, a široké pravoúhlé kněžiště. Právě v této části stavby, v úhlu, který vytvářely zbytky východní a jižní základové zdi pravoúhlého závěru, byly v hloubce asi 25 cm pod úrovní terénu nalezeny dva svorové žernovy. Tyto žernovy ležely původně snad nad sebou, avšak během doby zřejmě sklouzl horní do šikmé polohy a zůstal zapřen o spodní.

Při dalším snižování okolních vrstev byly pod tímto primitivním přikrovem odhaleny zlomky i celé kusy železných předmětů. Celý komplex byl vyzvednut v bloku a dopraven do chemické laboratoře.

J. Poulik (1961, 82) zdůrazňuje stratigrafickou polohu nálezu — vrstvu východně od kněžiště, která souvisí s nejmladším horizontem na hradišti, vymezeném zhruba lety 950—1050. Jestliže byl depot uložen ještě v době funkce kostela, spadá spodní hranice jeho uložení do 2. pol. 9. stol. Podle J. Poulika (1975, 112) však byl tento depot ukryt do presbytáře osmého kostela v dobách neklidných, patrně za maďarských vpádů na počátku 10. stol., kdy již tato církevní stavba ztratila svou původní funkci.

Obsah depotu:

srp, II — konec čepele je ulomen — d. obvodu 30,2 cm (obr. 9:11), i. č. 123/61; srp, II — d. obvodu 44,6 cm (obr. 9:8), i. č. 126/61; srp, II — d. obvodu 40,4 cm (obr. 9:7), i. č. 127/61; srp, II — část rukojeti je odlomena — d. obvodu 33 cm (obr. 9:10), i. č. 129/61; srp, II — konec rukojeti je odlomen — d. obvodu 37 cm (obr. 9:9), i. č. 125/61; část srpů, II — část čepele je odlomena — d. obvodu 22,2 cm (obr. 9:12), i. č. 121/61; část srpů, II — část čepele je odlomena — d. obvodu 23,6 cm (obr. 9:13), i. č. 122/61; srp, II — ostří čepele je po celém obvodu zaostřené — d. obvodu 38,8 cm (obr. 9:6), i. č. 128/61

kosa, II — d. obvodu 36,4 cm (obr. 9:2), i. č. 130/61; kosa, II — d. obvodu 39,6 cm (obr. 9:1), i. č. 132/61; kosa, II — d. obvodu 36,4 cm (obr. 9:3), i. č. 131/61; kosa, II — d. obvodu 33,8 cm (obr. 9:4), i. č. 129/61

radlice, IB—IC — prohnutá čepel — d. 23,8 cm (obr. 9:14), i. č. 87/61; radlice, IA — s výraznými raménky a rovnou čepelí — d. 17,8 cm (obr. 9:15), i. č. 88/61 motyka — s obloukovitými ostny při násadním otvoru a s tupým, krátkým týlem — d. 18,4 cm (obr. 9:22), i. č. 101/61

krojídlo — rovné, masivní násada obdélníkového průřezu přechází v odsazený břít čepele — d. 44 cm (obr. 10A:34), i. č. 85/61; krajídlo — mírně prohnuté, masivní násada obdélníkového průřezu přechází v odsazený břít čepele — d. 40 cm (obr. 10A:33), i. č. 86/61

sekera, IIAb — obloukovité ostny — d. 15,6 cm (obr. 9:28), i. č. 94/61; sekera, IVAb — rovná brada i ostří — d. 13,8 cm (obr. 9:27), i. č. 93/61; sekera, IVAb — delší rovná brada, částečně odlomené ostny, sešikmený tyl — d. 16,8 cm (obr. 9:5), i. č. 99/61; sekera, IIAb — trojúhelníkovité ostny — d. 13,2 cm (obr. 9:26), i. č. 96/61; sekera, IVAb ? — náběh bradatice na šířčinu, obloukovité ostří, rovná, krátká brada — d. 13,2 cm (obr. 9:30), i. č. 97/61; sekera, IVAb — d. 14,2 cm (obr. 9:33), i. č. 92/61; sekera, IVCa — velmi úzký krček čepele, obloukovité ostří, krátká mírně prohnutá brada — d. 18 cm (obr. 9:31), i. č. 90/61; sekera, IVCb — s náběhem na IVCa (náznak dvou výstupků, oddělujících čepel od ucha) — d. 16,8 cm (obr. 9:23), i. č. 100/61; sekera, IVAb — d. 16 cm (obr. 9:24), i. č. 98/61; sekera, IVB — d. 14 cm (obr. 9:25), i. č. 91/61; sekera, IVAc — celkově masivnější, rovná, krátká brada — d. 16,2 cm (obr. 9:29), i. č. 95/61; sekera, IIAb — d. 17,6 cm (obr. 9:34), i. č. 102/61

kladivo — oboustranně zahrocené, uprostřed při kruhovém násadním otvoru je zesílené (možná i interpretace jako kopaničářský nástroj) — d. 12,6 cm (obr. 9:35), i. č. 103/61; kladivo — oboustranně zahrocené, uprostřed při násadním otvoru je zesílené (možná i interpretace jako kopaničářský nástroj) — d. 20 cm (obr. 9:32), i. č. 89/61

poříz — d. ramen 14 a 11,8 cm, d. pracovní plochy 9,8 cm (obr. 10A:47), i. č. 116/61

lžícovitý vrták — d. 19,8 cm (obr. 10A:36), i. č. 114/61; lžícovitý vrták — d. 22,8 cm (obr. 10A:39), i. č. 115/61

dláto — čtvercového průřezu a s kruhovou bicí plochou, koncová část dláta je oboustranně ztepaná v ostří — d. 23,8 cm (obr. 10A:37), i. č. 112/61; dláto — čtvercového průřezu, oboustranně ztepané ostří — d. 22,8 cm (obr. 10A:38), i. č.

111/61; dláto — čtvercového průřezu, oboustranně ztepané ostří, bicí plocha je odlomena — d. 17,8 cm (obr. 10A:35), i. č. 113/61

Obr. 9. Mikulčice (I), okr. Hodonín.

motyčkovitý nástroj — s uzavřenou tulejkou z přehnutých laloků a s mírně se rozšiřující čepelí — d. 9,1 cm (obr. 10B:13), i. č. 107/61; motyčkovitý nástroj — s částečně odlomenými laloky a rozšiřující se čepelí — d. 8,8 cm (obr. 9:20), i. č. 106/61; motyčkovitý nástroj — s tulejkou z přehnutých laloků, vějířovité ostří čepelí — d. 9,2 cm (obr. 9:21), i. č. 104/61; motyčkovitý nástroj — jeden z laloků je odlomen, vějířovité ostří čepelí — d. 11,6 cm (obr. 9:16), i. č. 105/61; motyčkovitý nástroj — s tulejkou z přehnutých laloků, vějířovité ostří čepelí — d. 9 cm (obr. 9:17), i. č. 108/61; motyčkovitý nástroj — jeden z laloků je porušen, čepel se směrem dolů zužuje — d. 8,8 cm (obr. 9:19), i. č. 109/61; motyčkovitý nástroj — s tulejkou z přehnutých laloků, čepel se směrem dolů zužuje — d. 9,4 cm (obr. 9:18), i. č. 110/61

třmen, IIB — smyčkové ucho je rozlomeno — v. 16,4 cm (obr. 10A:46), i. č. 117/61

udidlo — esovité postranice mají jednoduché obdélníkové záštity; dvoudílná příčná spojnice je ukončena dvojitým prstencovitým zachycovačem s provlečeným kroužkem — d. postranic 15 a 16,5 cm, d. spojnic 20,7 cm (obr. 10A:42), i. č. 118/61; udidlo — esovité postranice mají jednoduché obdélníkové záštity; dvoudílná příčná spojnice je ukončena dvojitým prstencovitým zachycovačem, do kterého je provlečen kruh — d. postranic 15,4 a 10 cm, d. spojnice 18,4 cm (obr. 10A:45), i. č. 119/61; postranice udidla — rovná, s dvojitou obdélníkovou záštitou — d. 12 cm (obr. 10A:44), i. č. 120/61

hákovitý klíč — zdeformováním ohnutá rukojeť, raménko klíče je opatřeno dvěma kolmými výčnělky — d. obvodu 30 cm (obr. 10A:48), i. č. 188/61

záchytné kování — nerozvětvené — d. 12 cm (obr. 10A:40), i. č. 190/61;

záchytné kování — jeden konec je kotvovitě zahnutý, druhý je ulomený — d. 10,8 cm (obr. 10A:50), i. č. 189/61; záchytné kování — nerozvětvené — d. 9 cm (obr. 10A:52), i. č. 191/61; část záchytného kování — s kroužkem — d. 8,5 cm (obr. 10A:51), i. č. 192/61; část záchytného kování — s kroužkem — d. 7,3 cm (obr. 10A:53), i. č. 193/61

zlomek kroužku — obdélníkového průřezu — $\varnothing$ 4,8 cm (obr. 10A:41), i. č. 194/61;

zlomek kroužku — $\varnothing$ 3,2 cm (obr. 10A:49), i. č. 197/61

zlomek tyčinky — uprostřed prohnutá — d. 9 cm (obr. 10A:43), i. č. 195/61

asi 30 sekerovitých hřiven — tzv. střední a malé velikosti; pro velké množství zlomků se nedá určit přesný počet
2 svorové žernovy

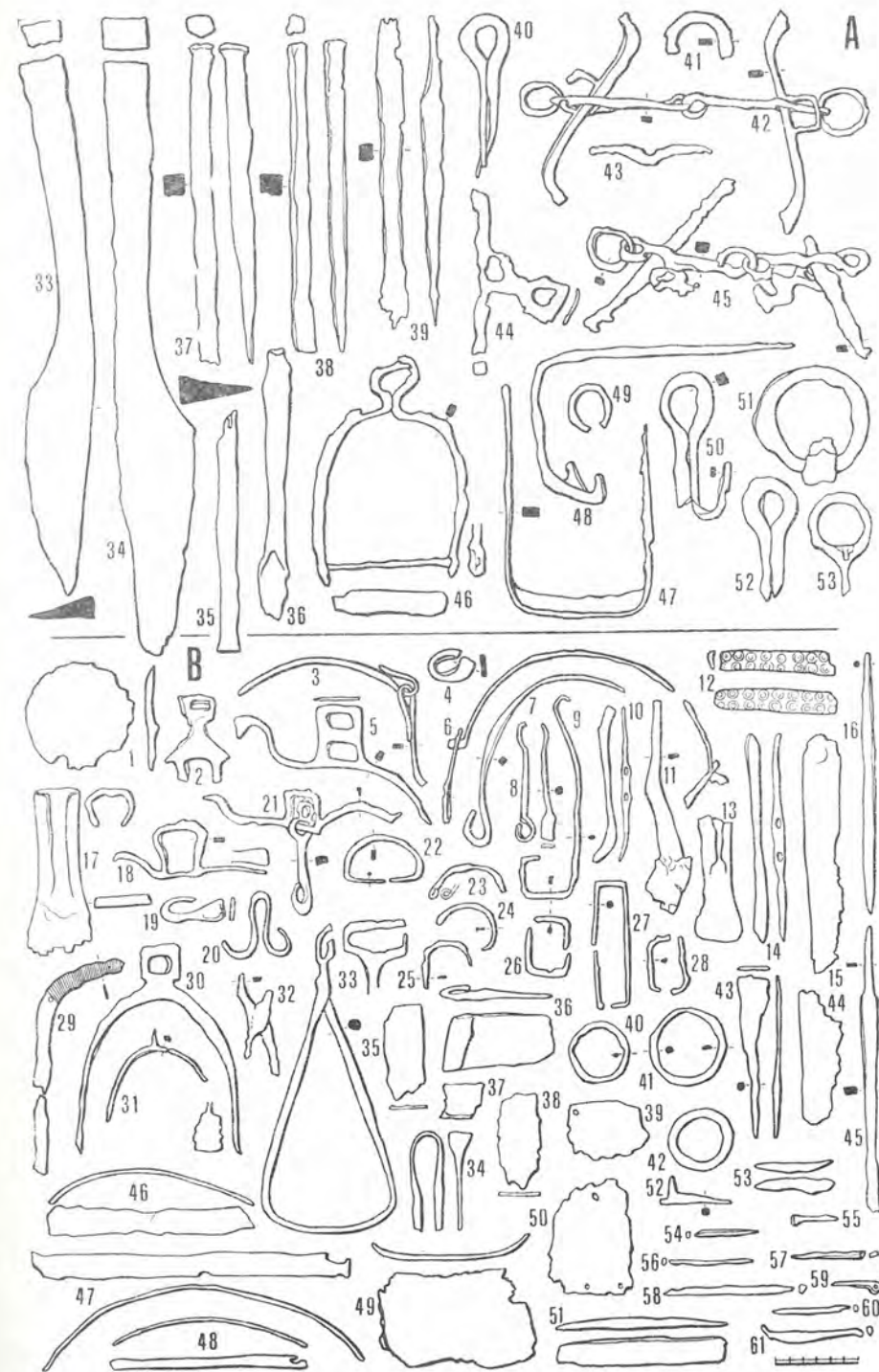
Uložení: AÚ ČSAV Brno — expedice Mikulčice

Literatura: Poulik, J. 1962, 82, tab. 35; Tejral, J. 1965, 136; Poulik, J. 1975, 111—112

MIKULČICE (II) (okr. Hodonín)

Při výzkumu čtverce —8/—2 byl v hloubce 50 cm pod povrchem odkryt obsáhlý depot železných předmětů, uložený v tmavé písčito-hlinité zemině. Tento „velký depot“ (obj. 731) byl společně s „malým depotem“ (obj. 732 — viz Mikulčice (III)) zakopán v bezprostřední blízkosti kovářské dílny, která se nacházela v prostoru západně od vchodu do trojlovní baziliky. Oba depoty byly jen mělce zahloubeny na protilehlých stranách objektu pod úrovní nejspodnějších kamenů a v bezprostřední blízkosti zvířecích nahromadělin a jiného odpadu, především keramických střepů, datovaných do 10. stol. Oba depoty lze klást do časové souvislosti s odpadními hromadami, tj. do 10. stol. Sklady náleží k vrstvě plochého kamení, tzn. že jsou řazeny do doby existence kovářské dílny.

U „velkého depotu“ nemůžeme přímo říci, zda se nacházel vně objektu (což lze tvrdit o „malém depotu“) nebo uvnitř, neboť v jeho blízkosti se nezachovala kamenná podezdívka (byla porušena orbou), podle které bychom mohli uložený depot situovat. Podle zrekonstruovaného půdorysu byl depot uložen vně objektu.

Obr. 10. Mikulčice (I), okr. Hodonín (A); Mikulčice (II), okr. Hodonín (B).

Depot byl vyzvednut v bloku a v sádrovém lůžku byl přepraven do laboratoře k rozebrání.

Obsah depotu:

motyčkovitý nástroj — s tulejkou z přehnutých laloků a s mírně rozšířenou čepelí — d. 12,2 cm (obr. 10B:17), i. č. 1246

část kleští — rukojeti i konce čelistí jsou ulomeny — d. 7,8 cm (obr. 10B:32) třmen — podkovovitého tvaru bez stupadla s vykovaným obdélníkovým uchem a s pětiúhelníkovými postranními ploškami — v. 15,6 cm (obr. 10B:30), i. č. 1242; třmen, III — v. 22,8 cm (obr. 10B:33), i. č. 1431

postranice udidla — zdeformováním zkroucená, s jednoduchou obdélníkovou záštitou — d. 11,4 cm (obr. 10B:18), i. č. 1241; postranice udidla — zdeformováním zkroucená, s dvojitou obdélníkovou záštitou — d. 16,4 cm (obr. 10B:5), i. č. 1248; postranice udidla — esovitě tvarovaná, v místě rozšířené střední části jsou dva otvory pro připevnění obdélníkové záštity, která chybí — d. 11,6 cm (obr. 10B:10), i. č. 1240; postranice udidla — rovná, v místě rozšířené střední části jsou dva otvory pro připevnění obdélníkové záštity, která chybí — d. 15,5 cm (obr. 10B:14), i. č. 1239; polovina udidla — zdeformováním zkroucená postranice s jednoduchou obdélníkovou záštitou, do které je provlečena polovina příčné spojnice s dvojitým prstencovitým zachycovačem — d. postranice 14,8 cm, d. příčné spojnice 8,6 cm (obr. 10B:21), i. č. 1249

část ostruhy — ramena ostruhy, jejichž spodní část je ulomena, vybíhají v krátký kuželovitý bodec — v. 6,7 cm (obr. 10B:31), i. č. 1247

falera — plochá, nezdobená, s porušeným okrajem — $\varnothing$ 7,6 cm (obr. 10B:1), i. č. 1259

část držadla vědérka — jeden konec je hákovitě zahnutý, druhý ulomený — rozpětí obou konců 15 cm (obr. 10B:7), i. č. 1271; držadlo vědérka — s knoflíkovitě ukončenými konci, na obou koncích visí destičkovitá závěsná kování ve tvaru lichoběžníku — rozpětí oblouku 18,2 cm, d. závěsného kování 7 cm (obr. 10B:6), i. č. 1272; část držadla — s hákovitě zahnutým koncem, na kterém visí kování ve tvaru přehnuté tyčinky, jejíž jeden konec je ulomený a druhý je mírně zahnutý — rozpětí konců držadla 13 cm, d. závěsného kování 7,6 cm (obr. 10B:3), i. č. 1254

závěsné kování vědérka — ve tvaru přehnuté tyčinky se zahnutými konci — d. 4,8 cm (obr. 10B:20), i. č. 1255

12 fragmentů obručí (obr. 10B:35, 38, 46—47; IIA:68—69), i. č. 1273

část tzv. ovčáckých nůžek — obloukové pero, trojúhelníkovitě čepel jsou ulomeny — d. 7,3 cm (obr. 10B:34), i. č. 1257

polovina ocílky — lyrovitá, s trojúhelníkovitě rozšířenou prostřední částí a zatočeným ramenem — d. 4,8 cm (obr. 10B:14), i. č. 1243

část čepel nože — d. 12,6 cm (obr. 11A:62), i. č. 1276; zlomek čepel nože — d. 6,4 cm (obr. 11A:77), i. č. 1284; zlomek čepel nože — d. 9 cm (obr. 11A:76), i. č. 1275; 2 zlomky nože — d. 14 cm (obr. 11A:72), i. č. 1278; 3 zlomky čepel nože — d. 10 cm (obr. 11A:86), i. č. 1280; čepel nože — d. 10,2 cm (obr. 11A:85), i. č. 1274; část nože — d. 17,5 cm (obr. 11A:66), i. č. 1279; nůž — zlomkovitě zachovaný — d. 8,4 cm (obr. 11A:78), i. č. 1277; část nože — trn s částí čepel — d. 12,4 cm (obr. 11A:67), i. č. 1283; část nože — d. 5,1 cm (obr. 11A:79), i. č. 1281; část nože — d. 6,8 cm (obr. 11A:84), i. č. 1282

soustružnický nůž ? — ve tvaru tyčinky, jejíž jeden konec je roztepaný a zahnutý v očko, druhý konec je zahnutý do půloblouku — d. 8,6 cm (obr. 10B:8), i. č. 1256

2 tyčinkovité nástroje (pilníky) — obdélníkového průřezu, na konci jsou oboustranně zkoseny v násadu — d. 19,3 cm a 21,2 cm (obr. 10B:16, 45), i. č. 1250

vidlicovitý závěsek — s vykovaným obdélníkovým uchem — d. 6,6 cm (obr. 10B:2), i. č. 1253

přezka — rámeček ve tvaru D — d. 6 cm (obr. 10B:22), i. č. 1262; přezka —

ve dvou zlomcích, rámeček ve tvaru obdélníku — d. 4,4 cm (obr. 10B:28), i. č. 1265; přezka — ve dvou zlomcích, rámeček ve tvaru obdélníku — d. 4,4 cm (obr. 10B:26), i. č. 1267; zlomek přezky — ve tvaru zaobleného obdélníku — d. 3,6 cm (obr. 10B:25), i. č. 1266; přezka — ve dvou zlomcích, rámeček ve tvaru vysokého obdélníku — d. 9,3 cm (obr. 10B:27), i. č. 1264; zlomek přezky — kruhového tvaru — $\varnothing$ 4 cm (obr. 10B:24), i. č. 1269; zlomek přezky ? — jeden konec je svinutý v očko — d. obvodu 6,6 cm (obr. 10B:23), i. č. 1270

kroužek — $\varnothing$ 5,8 cm (obr. 10B:41), i. č. 1236; kroužek — $\varnothing$ 4,8 cm (obr. 10B:42), i. č. 1227; kroužek — $\varnothing$ 4,5 cm (obr. 10B:40), i. č. 1238

tauzované kování — zchovalé ve dvou zlomcích, vyrobené ze železného pásku, jehož zahnutý konec je zdoben tauzím — d. obvodu 17,8 cm (obr. 10B:29), i. č. 1263

zlomkovitá železa: — d. 3,5 cm (obr. 10B:4), i. č. 1244; — d. 12,6 cm (obr. 11A:67), i. č. 1251; — d. 12,4 cm (obr. 10B:51), i. č. 1261; — d. 8,3 cm (obr. 11A:71), i. č. 1290; — d. 10,3 cm (obr. 11A:63), i. č. 1286; — d. 3,0 cm (obr. 10B:37), i. č. 1292; — d. 10,0 cm (obr. 10B:44), i. č. 1283; — d. 8,3 cm (obr. 10B:36), i. č. 1262; — d. 11,0 cm (obr. 10B:49), i. č. 1285; — d. 6,0 cm (obr. 11A:65), i. č. 1291; — d. 15,8 cm (obr. 10B:11), i. č. 1252; — d. 17,8 cm (obr. 10B:15), i. č. 1287; — d. 12,2 cm (obr. 10B:43), i. č. 1260; — d. 6,0 cm (obr. 10B:39), i. č. 1294; — d. 14,4 cm (obr. 10B:48), i. č. 1304; — d. 8,6 cm (obr. 10B:50), i. č. 1298; — d. 4,6 cm (obr. 11A:64), i. č. 1296; — d. 9,4 cm (obr. 11A:83), i. č. 1305; — d. 11,6 cm (obr. 11A:82), i. č. 1369; — d. 13,4 cm (obr. 11A:75), i. č. 1307; — d. 6,2 cm (obr. 10B:56), i. č. 1317; — d. 5,4 cm (obr. 10B:57), i. č. 1314; — d. 5,4 cm (obr. 10B:52), i. č. 1312; — d. 9,7 cm (obr. 10B:58), i. č. 1213; — d. 6,0 cm (obr. 10B:53), i. č. 1308; — d. 5,8 cm (obr. 10B:80), i. č. 1316; — d. 7,6 cm (obr. 10B:61), i. č. 1309; — d. 4,8 cm (obr. 10B:54), i. č. 1315; — d. 5,7 cm (obr. 11A:74), i. č. 1295; — d. 8,2 cm (obr. 11A:73), i. č. 1297; — d. 3,8 cm (obr. 10B:59), i. č. 1303; — d. 3,6 cm (obr. 10B:55), i. č. 1311; — d. 11,2 cm (obr. 11A:81), i. č. 1293; — d. 11,4 cm (obr. 11A:70), i. č. 1289; — d. 15,2 cm (obr. 10B:9), i. č. 1330

2 zlomky kostěné střenky — zdobené dvojicemi tři soustředných kroužků — d. 8,4 cm a 9 cm (obr. 10B:12), i. č. 1245

Uložení: AÚ ČSAV Brno — expedice Mikulčice

Literatura: *Klanica*, Z. 1971, 21—24; *Klanica*, Z. 1972, 15

MIKULČICE (III) (okr. Hodonín)

V severozápadní části čtverce —7/+2 byla odkryta v hloubce 40 cm pod povrchem skupina plochého kamení (pozůstatek kamenné podezdívky). Těsně vedle kamenů [vně zrekonstruovaného půdorysu objektu] v horizontu asi o 10 cm hlubším byl nalezen „malý depot“ železných předmětů. Celkovou nálezovou situaci viz Mikulčice (II) v souvislosti s „velkým depotem“.

Depot byl vyzvednut v bloku a v sádrovém lůžku dopraven do laboratoře. Shodná orientace podlouhlých předmětů a jejich uložení do poměrně úzkého svazku nasvědčuje tomu, že depot byl původně svázan do obalu, asi plátěného, jak napovídají otisky tkaniny na svazku šipek a mezi kosami.

Obsah depotu:

kosa, II — konec čepel je ulomen — d. obvodu 30,4 cm (obr. 11B:19), i. č. 1202; kosa, II — d. obvodu 31,8 cm (obr. 11B:18), i. č. 1203; kosa, II — d. obvodu 26 cm (obr. 11B:20), i. č. 1204;

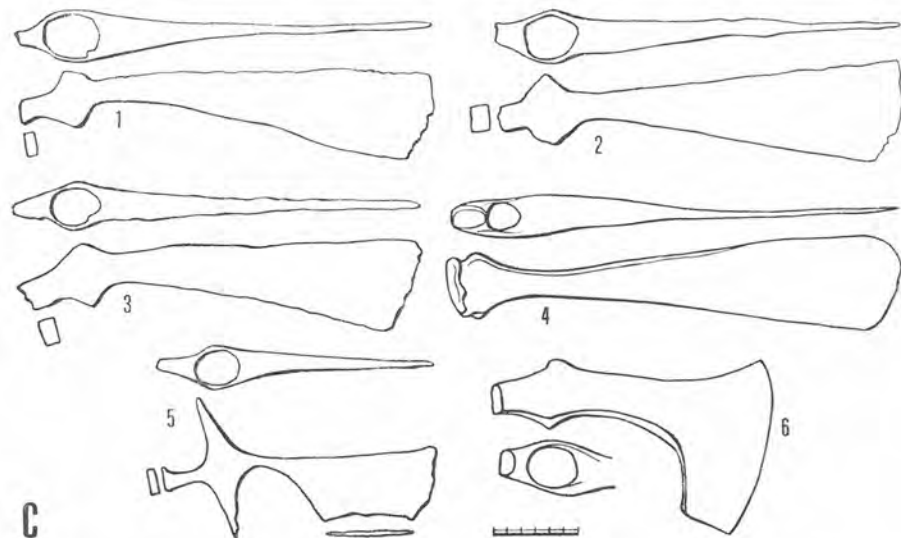
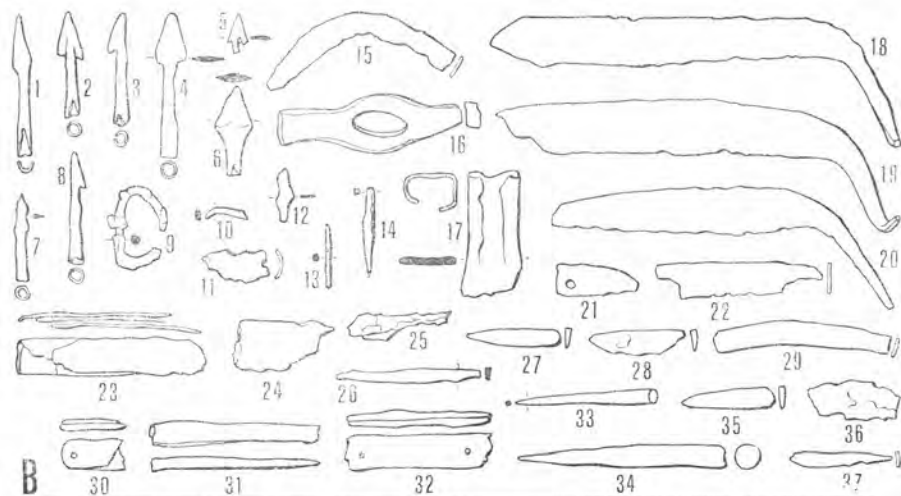
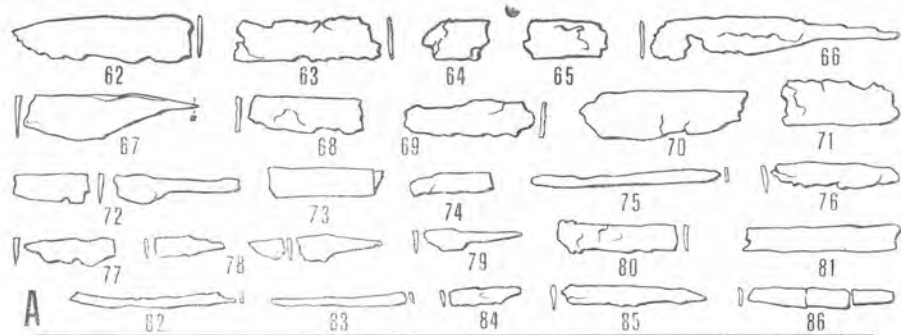
zlomek čepel (srpu?) — rovnoměrně úzká čepel — d. obvodu 15,8 cm (obr. 11B:15), i. č. 1209

motyčkovitý nástroj — s tulejkou z přehnutých laloků, rovná krátká nerozšířená čepel — d. 8,7 cm (obr. 11B:17), i. č. 1206

klađivo — uprostřed při kruhovém násadním otvoru obloukovitě rozšířené, zúže-

ná ramena mají na konci obdélníkové plošky — d. 12,6 cm (obr. 11B:16), i. č. 1205
 dláto — obdélníkového průřezu, oboustranně ztepané ostří — d. 12 cm (obr.
 11B:31), i. č. 1207

Obr. 11. Mikulčice (II), okr. Hodonín (A); Mikulčice (III), okr. Hodonín (B);
 Mutěnice, okr. Hodonín (C).

šipka — se zpětnými křídélky a s tulejkou — d. 7,6 cm (obr. 11B:2), i. č. 1212;
 šipka — se zpětnými křídélky a s tulejkou, jedno křídélko je ulomeno — d. 8 cm
 (obr. 11B:8), i. č. 1213; šipka — se zpětnými křídélky a s tulejkou, jedno křídélko
 je ulomeno — d. 8 cm (obr. 11B:3), i. č. 1210; hrot šipky — se zpětnými křídélky
 — d. 2,8 cm (obr. 11B:5), i. č. 1214; šipka — listovitá, s tulejkou — d. 10,3 cm
 (obr. 11B:4), i. č. 1217; šipka — listovitá, s tulejkou — d. 10 cm (obr. 11B:1),
 i. č. 1211; šipka — listovitá, s tulejkou — d. 6,2 cm (obr. 11B:7), i. č. 1216; hrot
 šipky — listovitý, se zbytky tulejky — d. 6,2 cm (obr. 11B:6), i. č. 1218; hrot šipky
 — listovitý, d. 3,8 cm (obr. 11B:12), i. č. 1219; tulejka šipky — d. 9,4 cm (obr.
 11B:33), i. č. 1215

zavírací nůž — d. 13,2 cm (obr. 11B:23), i. č. 1227

část čepele nože — d. 6,6 cm (obr. 11B:27), i. č. 1225; část čepele nože —
 d. 6,8 cm (obr. 11B:28), i. č. 1229; část čepele nože — d. 6,6 cm (obr. 11B:35),
 i. č. 1226

hrot — kulatého průřezu — d. 14,8 cm (obr. 11B:34), i. č. 1223; hrot — hrá-
 něného průřezu — d. 6,4 cm (obr. 11B:14), i. č. 1230; hrot — kruhového průřezu,
 na obou koncích zahrocený — d. 4,5 cm (obr. 11B:13), i. č. 1228

přezka — s porušeným rámečkem ve tvaru D a se zbytkem trnu — d. 5,8 cm
 (obr. 11B:9), i. č. 1222;

zlomková železa: — d. 7,2 cm (obr. 11B:25), i. č. 1233; — d. 4,8 cm (obr. 11B:11),
 i. č. 1231; — d. 12,7 cm (obr. 11B:29), i. č. 1208; — d. 5,6 cm (obr. 11B:21),
 i. č. 1231; — d. 6,7 cm (obr. 11B:36), i. č. 1235; — d. 11,8 cm (obr. 11B:22),
 i. č. 1232; — d. 6,8 cm (obr. 11B:24), i. č. 1234; — d. 10,2 cm (obr. 11B:26),
 i. č. 1229; — d. 7,1 cm (obr. 11B:37), i. č. 1226

kostěná stěženka — na obou koncích provrtaná — d. 10,2 cm (obr. 11B:32), i. č.
 1220; část kostěné stěženky — na konci s provrtem — d. 4,4 cm (obr. 11B:30),
 i. č. 1221

Uložení: AŮ ČSAV Brno — expedice Mikulčice

Literatura: *Klanica*, Z. 1971, 21—24; *Klanica*, Z. 1972, 15

MIKULČICE (IV) (okr. Hodonín)

V trati „Valy“ u Mikulčic byl roku 1955 vyzdvižen východně od kněžiště druhého
 kostela v nejhořejším nálezovém horizontu hromadný nález sekerovitých hřiven.
 J. Poulik zdůrazňuje stratigrafickou polohu nálezů, která bezpečně souvisí s nej-
 mladším horizontem na hradišti, vymezeném zhruba lety 950—1050.

Obsah depotu:

10 sekerovitých hřiven — d. 17—19 cm; d. 23—29,5 cm

Uložení: AŮ ČSAV Brno

Literatura: *Poulik, J.* 1957, 334, obr. 109; *Pleiner, R.* 1961, 414

MORAVSKÝ JÁN (okr. Senica)

V roce 1933 byl při regulačních pracích odkryt na levém břehu Moravy v poloze
 „Malá Písečná“ hromadný nález. V hloubce 40—50 cm byl nalezen železný kotel,
 v němž byly uloženy železné a bronzové předměty. Tento kotel byl přikryt zlomky
 jiného železného kotle.

J. Eisner (1941, 171) datuje tento nález dle litých bronzových kování s úponkou
 rámcově na konec 7. až k počátku 9. stol.

Obsah depotu:

radlice, IA — s výraznými raménky — d. 10,2 cm (obr. 12:20), i. č. 6911

motyka — s oboustranným štítkovým týlem a s obloukovitými ostny při nasadním otvoru — d. 20,4 cm (obr. 12:18), i. č. 6904

vinařský nůž — obloukovité ostří, dlouhá rukojeť, na hřbetu čepele je obdélníkový výstupek (securis) — d. obvodu 28,4 cm (obr. 12:31), i. č. 6914; vinařský nůž — obloukovité ostří, kratší rukojeť, na hřbetu čepele je obdélníkový výstupek (securis) — d. obvodu 20,4 cm (obr. 12:33), i. č. 6913; vinařský nůž — obloukovité ostří, dlouhá rukojeť, na hřbetu čepele je zahrocený výstupek (securis) — d. obvodu 22,4 cm (obr. 12:32), i. č. 6912

motyčkovitý nástroj — s tulejkou z přehnutých laloků a s odsazenou rovnou čepelí — d. 13,5 cm (obr. 12:19), i. č. 6915; motyčkovitý nástroj — s tulejkou z dlouhých přehnutých laloků a s krátkou mírně se rozšiřující čepelí — d. 10 cm (obr. 12:22), i. č. 6905

sekera, IIA d — d. 13,6 cm (obr. 12:26), i. č. 6906; sekera, IIIA a — krátká rovná brada, krátké ostří, při pohledu shora nezúžený týl — d. 13,6 cm (obr. 12:24), i. č. 6907

okutí lopaty (rýče) — obloukovité — š. 13,4 cm (obr. 12:36), i. č. 6909; okutí lopaty (rýče) — podkovovité — š. 13,2 cm (obr. 12:37), i. č. 6910

lžícovitý vrták — d. 21 cm (obr. 12:17), i. č. 6925

kladivo — obdélníkového tvaru, pouze uprostřed při kruhovém nasadním otvoru se obloukovitě rozšiřuje; jeden konec kladiva je vykován v obuch — d. 15,6 cm (obr. 12:21), i. č. 6903; kladivo — obloukovitě rozšířené uprostřed při čtvercovém otvoru; zúžená ramena kladiva jsou obdélníkového průřezu — d. 10 cm (obr. 12:27), i. č. 6908

třmen, IB — v. 19,3 cm (obr. 12:40), i. č. 6917; třmen, I A a — část obdélníkového ucha je ulomena, v horní části postranní plošky ramene jsou po obou stranách plastické lišty dva otvory — v. 15,8 cm (obr. 12:39), i. č. 6918

kopí — široký plochý list uprostřed s žebrem přechází v tulejku, která se směrem dolů rozšiřuje; tulejka je uprostřed své délky zdobena příčnými rýhami — d. 23,1 cm (obr. 12:42), i. č. 6902

udidlo — dvoudílná příčná spojnice, smyčkovitě ukončená, rovné postranice bez obdélníkové záštity, do obou smyček jsou provlečeny kroužky — d. postranic 15,1 a 14,7 cm, d. příčné spojnice 21 cm (obr. 12:13), i. č. 6920; spojnice udidla — dvoudílná, vnější konce jsou vykovány do dvojitého prstencovitého zachycovače, na obou stranách je do vnějšího prstence provlečen kroužek — d. 21,4 cm (obr. 12:16), i. č. 6921; část udidla — rovná postranice s dvojitou obdélníkovou záštitou a dvoudílná příčná spojnice, jejíž vnější konce jsou vykovány do dvojitého prstencovitého zachycovače; na obou stranách je do menšího prstence provlečen kruh — d. postranice 17 cm, d. příčné spojnice 22 cm (obr. 12:15), i. č. 6922

hákovitý klíč — rukojeť je zakončena očkem se závěsným kroužkem, raménko klíče je opatřeno dvěma kolmými výčnělky — d. rukojeti 17,2 cm, d. raménka 7 cm (obr. 12:35), i. č. 6916

kotel — s hákovitě zahnutým držadlem, které je na jednom konci opatřeno závěsným kováním ve tvaru tyčinky, jejíž konce jsou roztepaný a přes sebe přehnuty; stěny kotle jsou rovné, pouze okraj je ven vyhrnutý; rovné dno je přinýtováno; kotel je opracovaný proužky plechu a nýty — $\varnothing$ okraje 22,6 cm, v. 13,6 cm (obr. 12:38), i. č. 6919

háček — esovitě tvarovaný, jeden konec je zahrocený, druhý je roztepaný — d. 8,4 cm (obr. 12:41), i. č. 6931

řetěz — složený ze tří kroužků — $\varnothing$ kroužků 3,6 cm, 4 cm a 3,8 cm (obr. 12:30), i. č. 6926

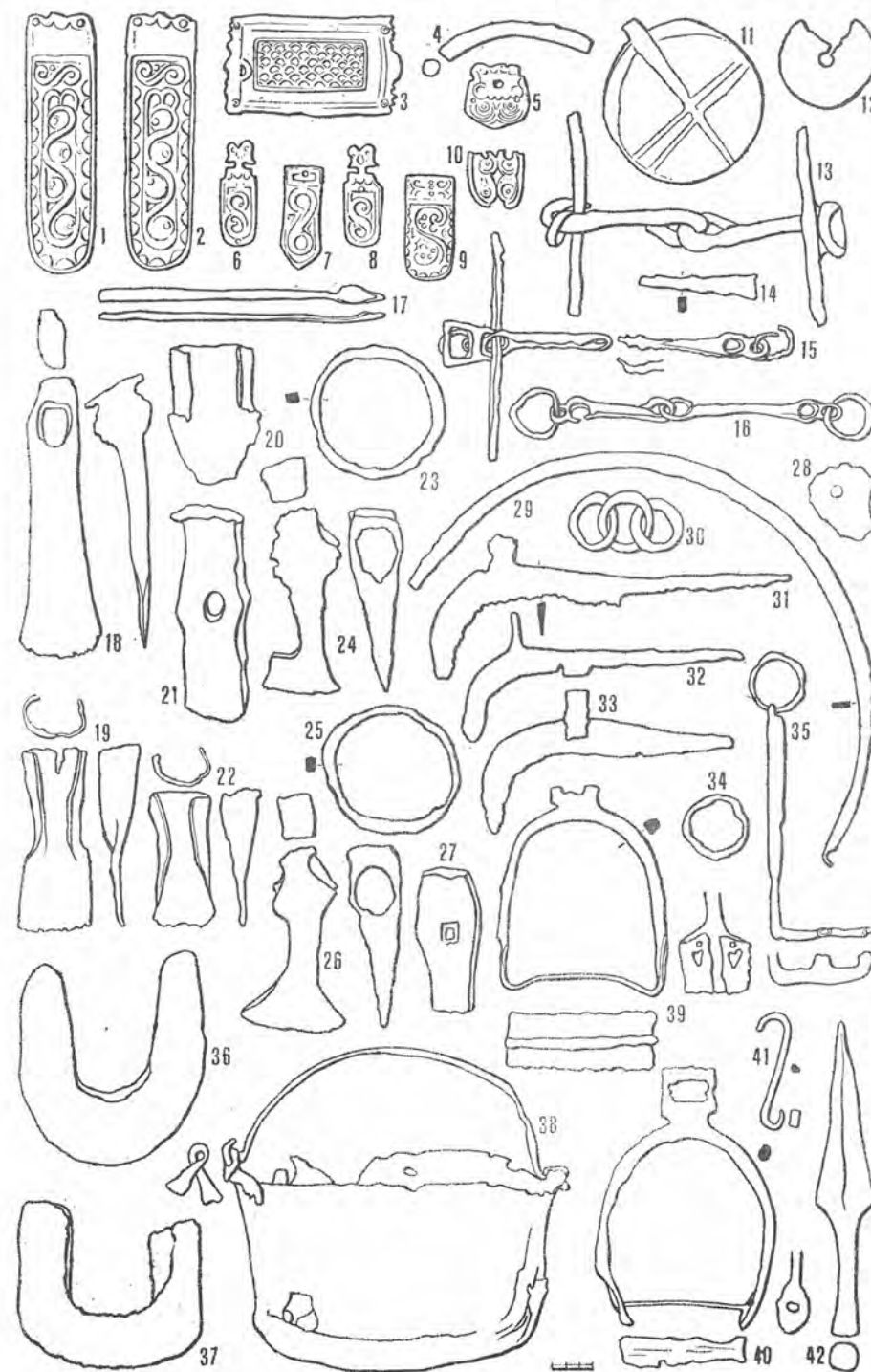
rukojeť — d. 8,6 cm (obr. 12:14), i. č. 6929

kruh — obdélníkového průřezu — $\varnothing$ 10 cm (obr. 12:23), i. č. 6927; kruh — obdélníkového průřezu — $\varnothing$ 9,6 cm (obr. 12:25), i. č. 6928

kroužek — obdélníkového průřezu — $\varnothing$ 4,8 cm (obr. 12:34), i. č. 6930

bronzové předměty:

2 nákončí — litá, jazykovitého tvaru, uprostřed plasticky zdobená motivem esovité úponky, která je při okraji lemována vlnovkou; v obou rozích ná-

Obr. 12. Moravský Ján, okr. Senica.

končí je vyvrtán otvor — d. 9,5 cm (obr. 12:1—2), i. č. 6932; 2 pásová kování — litá, jazykovitého tvaru, s ozdobným závěskem, plasticky zdobená esovitou úponkou; v horní části mají uprostřed nýt — d. 3,8 cm (obr. 12:6,8), i. č. 6935, 6936; nákončí — lité, jazykovitého tvaru, zdobené esovitou úponkou a při okraji je lemováno ozdobnými zoubky; v záhlaví nákončí jsou dva nýty — d. 3,8 cm (obr. 12:9), i. č. 6937; nákončí — lité, jazykovitého tvaru, avšak zahrocené, zdobené jednoduchou esovitou úponkou; v záhlaví kování je uprostřed nýt — d. 3,8 cm (obr. 12:7), i. č. 6938; zlomek jazykovitého nákončí — litý, zdobený rostlinným motivem — d. 2,1 cm (obr. 12:10), i. č. 6940

pásová kování — lité, erbovitého tvaru s ozdobným závěskem, zdobené esovitým motivem, uprostřed závěsku je nýt — d. 2,4 cm (obr. 12:5), i. č. 6939

obdélníkové kování — lité, uprostřed zdobené mřížkováním, kratší strany mají vykrajovaný okraj, v každém rohu je po jednom mýtu — d. 6,4 cm (obr. 12:3), i. č. 6942

zrcadlo — kruhové, z vnější strany zdobené plastickým křížem; okraj zrcadla vyběhá v malý výstupek — $\varnothing$ 5,9 cm (obr. 12:11), i. č. 6943

plechová ozdoba — ve tvaru kotouče, poškozovaná, s otvorem uprostřed — $\varnothing$ 3,6 cm (obr. 12:12), i. č. 6941; zlomek plechové ozdoby — původně kruhového tvaru, uprostřed s nýtem — $2,9 \times 2,4$ cm (obr. 12:28), i. č. 6944

zahnutá tyčinka — kruhového průřezu — d. obvodu 5,5 cm (obr. 12:4), i. č. 6934

Uložení: Slovenské národné múzeum v Bratislavě

Literatura: *Eisner, J. 1941, 153—159; Janšák, Š. 1931, 21—22*

MUTĚNICE (okr. Hodonín)

U Mutěnic při opravě cesty „Prostřednice“ byl vykopán sklad šesti železných sekerovitých předmětů. O dvou předmětech můžeme s jistotou říci, že se jedná o sekery, zbývající čtyři předměty jsou sporné. *J. Eisner (1948, 392)* považuje tyto čtyři sporné sekerovité předměty za štíhlé sekery. *R. Pleiner (1961, 414)* pokládá jeden z předmětů za sekerovitou hřivnu (obr. 11C:4), u zbývajících dvou je na pochybách, zda se jedná o štíhlé sekery nebo o sekerovité hřivny (*R. Pleiner* měl k dispozici soubor pouze tří štíhlých sekerovitých předmětů, uložených v Moravském muzeu v Brně).

Obsah depotu:

3 sekery, IIA? — d. 29 cm, 28,6 cm, 28,4 cm (obr. 11C:1—3), i. č. 55874, 55877, 55875

sekerovitý předmět — s oboustranně rozšířeným roztepaným krátkým týlem, nízké trojúhelníkovité ostny, velmi malý násadní otvor — d. 32 cm (obr. 11C:4), i. č. 55878; sekera, IVAc — velmi tenký tyl a krček čepele, obloukovité ostří, mírně prohnutá delší brada — d. 19,2 cm (obr. 11C:5), i. č. 55877; sekera, IIIAb — obloukovité ostří, krátká rovná brada — d. 19,8 cm (obr. 11C:6)

Uložení: Moravské muzeum v Brně, Národní muzeum v Praze

Literatura: *Červinka, I. L. 1933, 47—48, obr. 45; Pleiner, R. 1961, 414, obr. 3*

OSLAVANY (okr. Brno-venkov)

V roce 1925 byla rozkopána na nádvoří Elektrických závodů v Oslavanech jáma, ve které se nacházel sklad železných předmětů společně s několika střepy hradištní keramiky.

Obsah depotu:

srp, II — rukojeť se zpětným háčkem — d. obvodu 43,6 cm (obr. 13A:3), i. č. 56007; srp, II — d. obvodu 51,2 cm (obr. 13A:2), i. č. 56008; srp, II — d. obvodu 51,4 cm (obr. 13A:1), i. č. 56008; srp, II — rukojeť se zpětným háčkem — d. obvodu 42,2 cm (obr. 13A:4), i. č. 56006

kosa, II — d. obvodu 33,8 cm (obr. 13A:11), i. č. 56009; kosa, I — d. obvodu 41 cm (obr. 13A:10), i. č. 56003

pilka — ozubené ostří čepele plynule přechází v rukojeť hraničního průřezu — d. 34,6 cm (obr. 13A:12), i. č. 56010

držadlo vědérka — s hákovitě zahnutými konci — rozpětí oblouku 19 cm (obr. 13A:5), i. č. 56011

keramické střepy (obr. 13A:6—9)

Uložení: Moravské muzeum v Brně, Národní muzeum v Praze

Literatura: *Červinka, I. L. 1928, 171 tab. XX*

PLUŽNÁ (okr. Mladá Boleslav)

V Plužné na Bělsku se našel soubor železných předmětů, o němž však nejsou žádné nálezové okolnosti známe. Dle *R. Turka* odpovídá složení souboru spíše hrobovému celku než inventáři depotu.

Kresby jsou převzaty v měřítku z literatury (*Turek, R. 1958, obr. 37*).

Obsah depotu:

udidlo — s dvojicí postranic pobitých železným plechem. Předmět není zakreslen, protože z nejasné fotografie se nedal tvarově identifikovat.

sekera, IIAc — d. 27,2 cm (obr. 13B:2); sekera, IIC — d. 21,2 cm (obr. 13B:3)

kopí — úzký listovitý hrot, delší tulejka má po celé své délce stejný průměr — d. 29 cm (obr. 13B:1)

Uložení: Podbezdězské muzeum v Bělé

Literatura: *Turek, R. 1958, 128, obr. 37*

POBEDIM (I) (okr. Trenčín)

V roce 1935 našel rolník V. Pastorek na „Hradištiach“ v severovýchodním rohu hradiště v hloubce 30—50 cm 49 ks sekerovitých hřiven. Po odstranění sekerovitých hřiven našel dva žernovy (větší žernov se již ztratil, menší má V. Pastorek ve svém vlastnictví). V okruhu asi 40 m našel pak v ornici ještě další tři sekerovité hřivny, které tam byly ze zmíněného skladu zřejmě zavlčený pluhem. Dle nálezové zprávy pocházejí sekerovité hřivny z 9.—10. stol.

Obsah depotu:

52 sekerovitých hřiven — většina hřiven byla rozdána, pouze 2 jsou uloženy v Okresním muzeu v Nových Zámcích

2 kamenné žernovy — $\varnothing$ cca 50 cm

Uložení: Okresné muzeum v Nových Zámcích

Literatura: *Tomeček, D. 1959, 150—151; Pleiner, R. 1961, 418—419*

POBEDIM (II) (okr. Trenčín)

V roce 1939 vyoral M. Melichar v jihozápadním rohu hradiška depot osmi sekerovitých hřiven. Jednotlivé kusy však byly brzy rozdány školám a různým zájemcům. Zachovaly se pouze tři exempláře.

Obsah depotu:

8 sekerovitých hřiven — d. zachovalých 3 sekerovitých hřiven 25,9 až 29,5 cm.

Uložení: Okresné muzeum v Nových Zámcích

Literatura: *Tomeček, D. 1959, 151; Pleiner, R. 1961, 419*

Po dobu výzkumu v letech 1959—1962, 1964, 1966—1969 bylo objeveno 11 depotů sekerovitých hřiven. Depoty I, II, V, VII, IX, X, XI se našly v areálu Hradiště a depoty III, IV, VIII, XII v areálu Podhradiště. S výjimkou depotu II (Bialeková 1963, 356—357) nebyl dosud žádný publikován. Všeobecně se pouze uvádí, že depoty se našly buď v objektech nebo na úrovni tehdejšího slovanského nivo, kromě depotu II, který byl nalezen v příkopě. V depotech II, V, VI, X, XIII se našly vedle sekerovitých hřiven i jiné železné předměty. Pro datování jsou nejdůležitější ostruhy, udídlá, křížová a trojramenná kování. Největším depotem, který obsahoval pouze sekerovité hřivny, byl depot IV, ve kterém bylo 222 celých a 117 zlomků sekerovitých hřiven.

Vedle výše jmenovaných depotů pochází z polohy Ohrady (naproti jižní části hradiška) depot XIII, z polohy Bašovce-Španie (Vendtová 1969, 141) depot XIX a z polohy Dianovec, která sousedí s hradiškem, depot VI.

Depot VI byl náhodně objeven v roce 1963 v objektu, kde sekerovité hřivny byly poskládány do dvou řad. Spolu s nimi se našly i další železné předměty (např. poškozené křížové kování, trojramenné kování, ostruha ze široké tyčinky se zúženými rameny, fragment podobné ostruhy, udídlo, součásti koňského postroje, aj.).

POBEDIM — depot II (okr. Trenčín)

Při zkoumání jižního valu hradiška se našel v roce 1960 na dně slovanského příkopu pod vrstvou destrukce depot železných předmětů, které byly naházeny přes sebe bez jakéhokoli systému. Závažnost situace spočívá v tom, že předměty byly vhozeny do příkopu ještě před destrukcí valu. Na základě stavu výzkumu v roce 1963 bylo hradiško datováno do druhé pol. 9. stol. a první pol. 10. stol. (Bialeková 1963, 369) a celý depot byl podle staromaďarského udídlá, nalezeného spolu s ostatními železnými předměty, datován na konec 9. a začátek 10. stol. (Bialeková 1963, 364, 369). Při hodnocení výzkumu v Pobedimí za léta 1959—1962, 1964, 1966—1969 zpochybňuje D. Bialeková (1972, 121—129) pozdní datování udídlá. Toto udídlo je ve starší literatuře uváděno jako „typická součást staromaďarského bojovníka“, avšak dle novějších výzkumů vychází najevo, že se „tato udídlá spolu s plochými romboidními a deltoidními střelami dostávala z Východu do střední Evropy ještě dávno před příchodem staromaďarských kmenů do karpatské kotliny, tj. někdy na přelomu 8. a 9. století“. D. Bialeková (1972, 129) datuje vznik hradiště dle nových nálezů, které ukazují na úzkou příbuznost s předvelkomoravským horizontem na jižní Moravě, na začátek 9. stol. Kresby jsou převzaty z literatury (Bialeková, 1963, 357, obr. 121).

Obsah depotu:

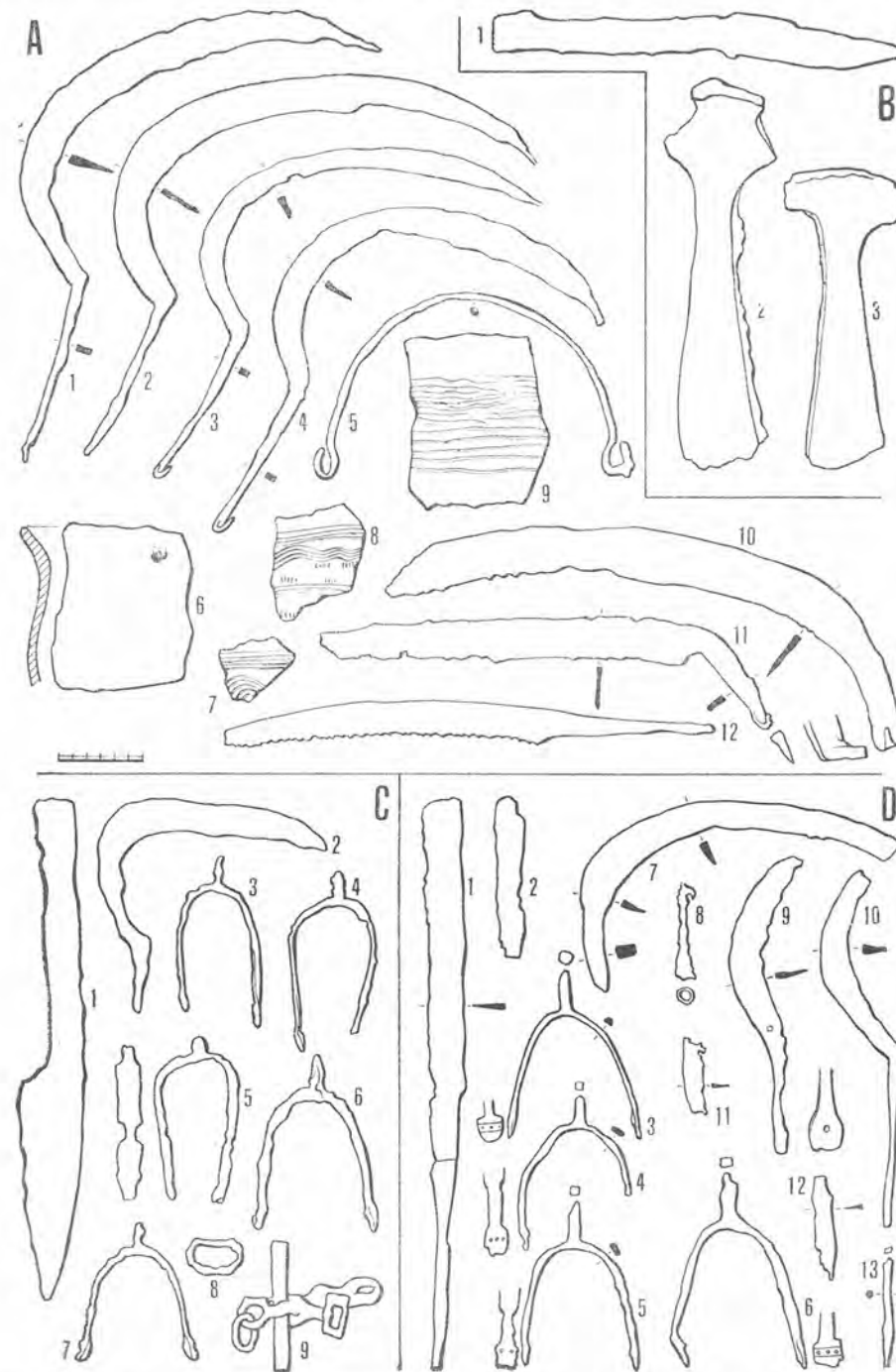
srp, II — široká čepel je zahnutá téměř v pravém úhlu — d. obvodu 27,4 cm (obr. 13C:2)

krojídlo — rovné, hráněná násada přechází v odsazený břit čepele — d. 35,6 cm (obr. 13C:1)

polovina udídlá — krátká rovná postranice s dvojitou obdélníkovou záštitou; z příčné spojnice se zachovala pouze polovina, která je ukončena dvojitým prstenovitým zachycovačem; do vnějšího prstence zachycovače je provlečen kruh — d. postranice 9,2 cm, d. příčné spojnice 10,2 cm (obr. 13C:9)

ostruha — deformovaná, lopatkovité ploténky s příčným žlábkem s otvory pro tři nýty, dvojkónický bodce — v. 12,2 cm (obr. 13C:3) (Bialeková 1977, 106, obr. 8:6); ostruha — lopatkovité ploténky s příčným žlábkem pro tři nýty; dvojkónický bodce kulatého průřezu — v. 12,4 cm (obr. 13C:4) (Bialeková 1977, 106, obr. 10:3); ostruha — lopatkovité ploténky s příčným žlábkem pro tři nýty; hráněný bodce je kuželovitě ukončený — v. 13,1 cm (obr. 13C:6); ostruha — parabolicky rozevřená

ramena; čtvercové ploténky ve spodní části směrem nahoru srolované, v horní části příčný žlábek se třemi nýty; válcovitý bodce kuželovitě ukončený je zdobený plastickými horizontálními žebry — v. 10,4 cm (obr. 13C:7) (Bialeková 1977, 106, obr. 8:10); ostruha — lehce deformovaná, s výřezem pro řemení; ve spodní části plo-

Obr. 13. Oslavany, okr. Brno-venkov (A); Plužná, okr. Mladá Boleslav (B); Pobedim — depot II, okr. Trenčín (C); Pohansko (I), okr. Břeclav (D).

ténky příčný žlábek s otvory pro tři nýty; rentgenový snímek ukazuje slabě zachovanou tauzovanou výzdobu; válcovitý bodec hráněného průřezu je kulovitě ukončený — v. 12,3 cm [obr. 13C:5] (*Bialeková 1977, 105—106, obr. 6:3*)
kroužek — z udidla, zdeformovaný — 2,4 × 4,1 cm [obr. 13C:8]
sekerovité hřivny — 18 kusů

Uložení: Archeologický ústav SAV v Nitře

Literatura: *Bialeková, D. 1963, 356—357; Bialeková, D. 1977, 105—106*

POBEDIM — depot XIX (okr. Trenčín)

Na sídlišti Bašovce-Španie byl nalezen v severozápadní části objektu 2 v hloubce 15 cm depot, který se skládal pouze ze sekerovitých hřiven. V jihovýchodním rohu objektu byly soustředěny vápencové kameny a místy mezi nimi uhlíky. V okolí ohniště byly roztroušeny střepy a drobné železné předměty.

Obsah depotu:

4 sekerovité hřivny — s opracovaným otvorem — d. 27,4—30,5 cm

Uložení: ?

Literatura: *Vendtová, V. 1969, 141—142, obr. 22*

POHANSKO [I] (okr. Břeclav)

Z obytné polozemnice s kamennou pecí (obj. č. 17), nacházející se uvnitř severovýchodního Předhradí [B40—40], pochází vedle tří nádob středohradištního charakteru sklad železných předmětů.

Obsah depotu:

srp, II — konec čepele je ulomen — d. obvodu 25,8 cm [obr. 13D:10], i. č. P 87678; srp — obloukovitá čepel s ulomeným koncem; v místě přechodu čepele v rukojeť je otvor; rukojeť je na konci kruhovitě roztepaná a prohnutá, uprostřed roztepaného konce rukojeti je otvor — d. obvodu 21,4 cm [obr. 13D:9], i. č. P 87680
kosa, I — konec čepele je ulomen — d. obvodu 28 cm [obr. 13D:7], i. č. P 87579
zlomek čepele — d. 5,6 cm [obr. 13D:11]

ostruha — delší válcovitý bodec, parabolicky rozevřená ramena jsou opatřena lopatkovitými ploténkami s příčným žlábkem, ve kterém jsou tři otvory pro nýty — v. 12,2 cm [obr. 13D:3]; ostruha — část jednoho ramene je ulomena, válcovitý bodec je kuželovitě ukončen; rameno ostruhy je ukončeno lopatkovitou ploténkou, opatřenou třemi nýty, příčný žlábek je korozi porušen; nad ploténkou výřez ramene — v. 11,2 cm [obr. 13D:4], i. č. P 87575; ostruha — válcovitý bodec je kuželovitě ukončen, parabolicky rozevřená ramena jsou ukončena tvarovanými ploténkami se dvěma nýty vedle sebe, nad ploténkou výřez ramene — v. 12 cm [obr. 13D:5], i. č. P 87576; ostruha — parabolicky rozevřená ramena jsou opatřena lopatkovitými ploténkami s příčným žlábkem, ve kterém jsou tři nýty; zkorodovaný válcovitý bodec — v. 14 cm [obr. 13D:6], i. č. P 87581

šipka — se zpětnými křídélky a s tulejkou, jedno křídélko je ulomeno — d. 7 cm [obr. 13D:8], i. č. P 87580

pilka — ozubená dlouhá čepel, jejíž konec je ulomen, plynule přechází v hráněnou delší násadu — d. 40,4 cm [obr. 13D:1], i. č. P 87577

čepel nože — d. 11,5 cm [obr. 13D:2], i. č. P 87677; zlomek čepele nože — d. 7,6 cm [obr. 13D:12], i. č. P 87676

hřeb — zahrocený, kruhového průřezu — d. 8 cm [obr. 13D:13], i. č. P 87678
svazek sekerovitých hřiven — hřivny v počtu asi 20 jsou rzí stmeleny — d. cca 15 cm; svazek sekerovitých hřiven — hřivny v počtu asi 40 jsou rzí stmeleny — d. cca 10 cm; 2 sekerovité hřivny — d. 31,5 a 32,7 cm, i. č. P 87631, P 87632; zlomek sekerovité hřivny — d. 13,7 cm, i. č. P 87633

Uložení: Archeologický výzkum Pohansko, FF UJEP Brno

Literatura: *Dostál, B. — Kalousek, F. — Vignatiová, J. — Šik, A. 1977, 159, tab. XVIII, XIX*

POHANSKO [II] (okr. Břeclav)

V r. 1966 se našlo při výzkumu XII. řezu valem na severovýchodním Předhradí v objektu 2 několik železných předmětů, rozptýleně rozmístěných po celém objektu.

Obsah depotu:

seker, IVAb? — ulomené ostří — d. 13,2 cm [obr. 14A:6], i. č. P 67918

čepel nože — d. 15 cm [obr. 14A:4], i. č. P 67916; nůž — rovná čepel přechází oboustranně v trn — d. 12,8 cm [obr. 14A:2], i. č. P 67924; čepel nože — se zbytky trnu — d. 12,4 cm [obr. 14A:3], i. č. P 67917; čepel nože — se zbytky trnu, konec čepele je ulomen — d. 8,8 cm [obr. 14A:5], i. č. P 67915; nůž — čepel přechází v oboustranně odsazený trn — d. 15,5 cm [obr. 14A:1], i. č. P 67923

mísovitý předmět — poměrně vyklenuté stěny, okraje jsou zkorodované — Ø 20,4 cm, v. 2 cm [obr. 14A:10], i. č. P 67722; mísovitý předmět — značně zkorodovaný, poměrně vyklenuté stěny — Ø 18 cm, v. 2,4 cm [obr. 14A:7], i. č. P 67925; mísovitý předmět — vyklenuté stěny, okraje jsou zkorodované a zprohýbané — Ø 17,6 cm, v. 1,8 cm [obr. 14A:11], i. č. P 67921

držadlo věděřka — s knoflikovitě ukončenými konci, na obou koncích jsou zavěšena 2 závěsná kování ve tvaru přehnuté tyčinky s rozvětvenými konci — rozpětí oblouku 21,4 cm [obr. 14A:8], i. č. P 67926

kování věděřka — ve tvaru obráceného písmene „T“ — jedno rameno je odlomeno, příčná osa kování (na obou koncích ulomená) je opatřena dvěma nýty, na konci kolmé osy je větší otvor po nýtu — v. 10,7 cm, d. 12,4 cm [obr. 14A:7], i. č. P 67926

3 obruče — klenutého průřezu — Ø 22,4 cm, š. 0,8 cm, s. 0,5 cm [obr. 14A:13 až 15], i. č. P 67926; obruč — klenutého průřezu, zprohýbaná — Ø 26 cm, š. 1 cm, s. 0,6 cm [obr. 14A:12], i. č. P 67926; obruč — Ø 26 cm, š. 1 cm, s. 0,6 cm [obr. 14A:16], i. č. P 67927

5 sekerovitých hřiven — d. 17,3 — 28,2 cm, i. č. P 67919, P 67920, P 67921, P 67912, P 67913; 3 zlomky sekerovité hřivny, i. č. P 67914

Uložení: Archeologický výzkum Pohansko, FF UJEP Brno

Literatura: *Dostál, B. 1971, 17*

POHANSKO [III] (okr. Břeclav)

V objektu 47 [A3—62] se šikmými stěnami a rovným dnem, který se nacházel v blízkosti dvorce, ležely těsně vedle sebe dva kotle ze železného plechu. Ve výplni byl dále nalezen železný pásek a šest střepů, z nichž jeden má zaoblený okraj a jeden je zdoben hřebenovou vlnicí a pásem vodorovných rýh. Kotle představují depot, neboť kromě nich se nenalezl v uvedené jámě žádný výrazný inventář.

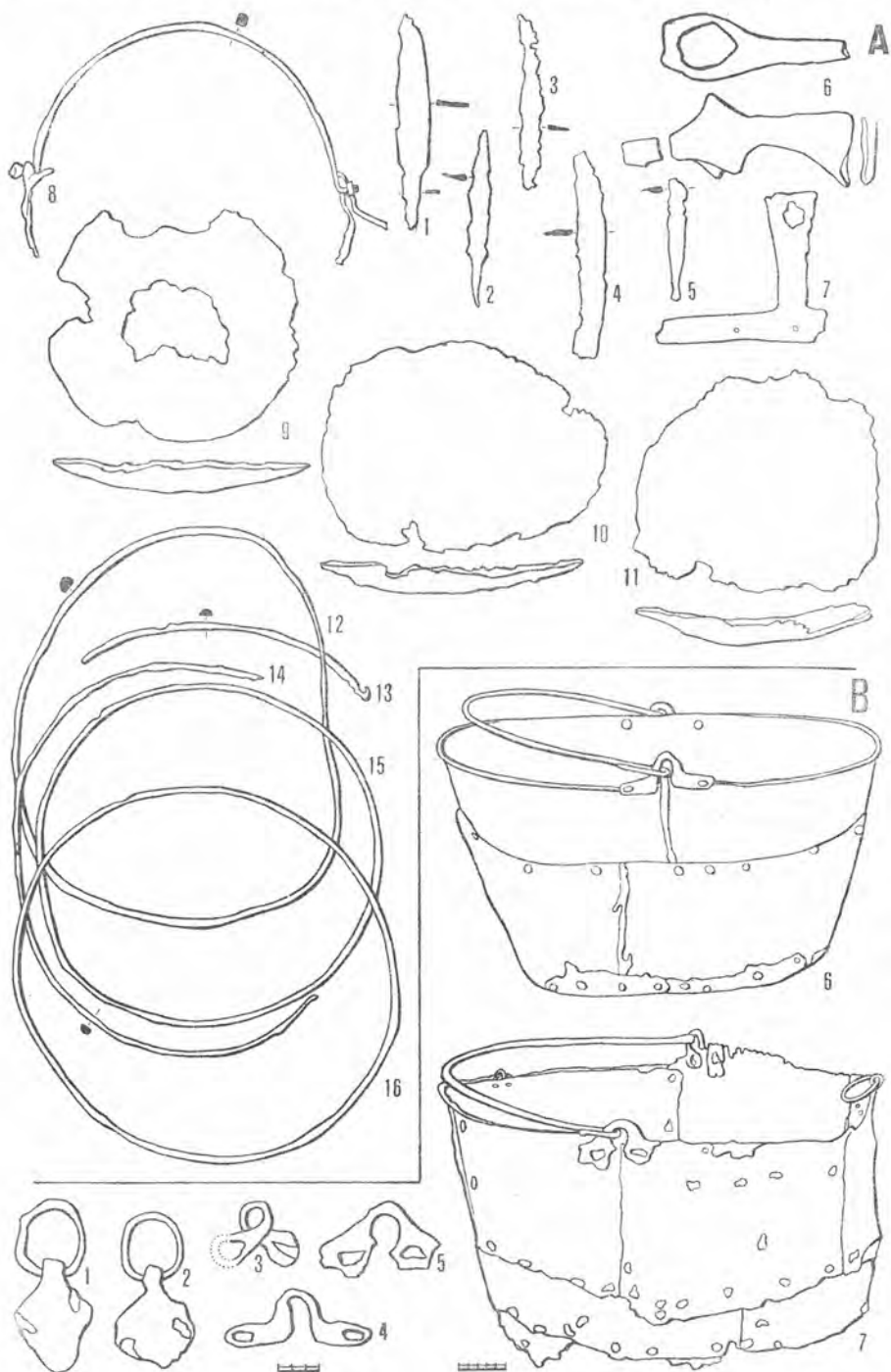
Vzhledem k objevení kotlů v trase přístupové cesty ke dvorci v blízkosti časně slovanských objektů 59 a 61, s ohledem na výskyt střepů starohradištního rázu ve výplni objektu 47 a vzhledem k datování ostatních kotlů z našeho území jsou oba kotle datovány do pozdní fáze starohradištního období, nejspíš do 8. stol.

Obsah depotu:

kotel — snýtován z devíti železných plátů, tvořících dva pásy a dno, lehce prohnuté dno, na plocho roztepané držadlo je na obou koncích zahnuté; zahnuté konce mají podobu ptačích hlav, závěsná kování ve tvaru přehnuté tyčinky, jejíž konce jsou roztepany a kolmo zahnuty, jsou dvěma nýty připevněna k okraji kotle a zá-

věsným ouškem jsou navlečena do zahnutých konců držadla — v. 22 cm, $\varnothing$ okraje 48 cm, $\varnothing$ dna 33,4 cm (obr. 14B:6), detail kování (obr. 14B:4); kotel — snýtován nejméně z jedenácti železných plátů, dno se nezachovalo, na plocho roztepané držadlo se zobákovitě zahnutými konci; závěsná kování, jedno je ve tvaru přehnuté

Obr. 14. Pohansko (II), okr. Břeclav (A); Pohansko (III), okr. Břeclav (B).

tyčinky s rozvětvenými lichoběžníkovitě roztepanými konci a druhé je ve tvaru smyčkovitě přehnuté tyčinky s trojúhelníkovitě roztepanými konci, jsou dvěma nýty připevněna k okraji kotle a závěsným ouškem jsou navlečena do zahnutého konce držadla; mezi závěsnými kováními jsou dvěma nýty excentricky připevněny dvě rombové ataše s pohyblivě navlečenými kroužky — v. 26 cm, $\varnothing$ okraje 48 cm (obr. 14B:7), detail závěsných kování a ataší (obr. 14B:1—3, 5)

Uložení: Archeologický výzkum Pohansko, FF UJEP Brno
Literatura: Dostál, B. 1975, 228—229, 286, 467

POHANSKO (IV) (okr. Břeclav)

V severovýchodní části hradiska, v bezprostřední blízkosti vnitřní dřevěné hradby byla objevena v r. 1975 zemnice² (obj. 10) lichoběžníkovitého půdorysu, v jejímž jižním rohu se nacházela kamenná pec vpodstatě čtvercovitého půdorysu. Na východní straně pece stála na dně zemnice popraskaná lahovitá nádoba, zachovávací vpodstatě původní tvar. Při rozebírání stěpů z této nádoby se ukázalo, že obsahovala depot železných předmětů. Předměty spočívaly na vrstvě škvárovitých a struskovitých slitků, jimiž byly zčásti i zasypány. Mezi fragmenty škváry byl zalit i hlinitý předmět, připomínající trubkovitou dyznu. B. Dostál (1977, 119) datuje depot asi k pol. 9. stol. dle výskytu průvlečky s prodlouženým týlem a křížového kování.

Obsah depotu:

motyčkovitý nástroj — uzavřená tulejka z přehnutých laloků, rozšiřující se čepel — d. 10 cm (obr. 21:21), i. č. P 124314; motyčkovitý nástroj — uzavřená tulejka z přehnutých laloků, rozšiřující se čepel — d. 10,5 cm (obr. 21:22), i. č. P 124313

kladivo — obdélníkový otvor uprostřed rozšířené střední části, zúžená ramena jsou ukončena čtvercovými ploškami — d. 12,3 cm (obr. 21:18), i. č. P 124307

dlátó — čtvercového průřezu, funkční konec má oboustranně ztepané ostří — d. 7,8 cm (obr. 21:17), i. č. P 124320

otáčecí klíč — ploché vejcovkovité očko, trubkovité duté tělo s obdélníkovým zubem — d. 13,7 cm (obr. 21:19), i. č. P 124317; část otáčecího klíče? — ploché vejcovkovité očko přechází v tyčinku kruhového průřezu (nelze vyloučit, že k němu patří další dva zlomky) — celková d. 13 cm (obr. 21:20), i. č. P 124321

hrot nože — d. 4,8 cm (obr. 21:12), i. č. P 124319

přezka — obdélníkový rámeček se zaoblenými rohy a s esovitě prohnutým trnem — d. 6,1 cm (obr. 21:14), i. č. P 124315

průvlečka s prodlouženým týlem — oválné poškozené očko se zúženým krčkem, obdélníková týlní destička má uprostřed hranolovitý výčnělek — d. 7,2 cm (obr. 21:16), i. č. P 124312

křížové kování — poškozené, z železného plechu; ze zesíleného středu vybíhají na čtyři strany rombové listy, z nichž dva jsou zčásti odlomeny — š. 7,8 cm, v. 6,8 cm (obr. 21:15), i. č. P 124318

objímka — z železného plechu, probitá hřebem (původně byla slepena rzí s kladivem) — v. 2,8 cm, $\varnothing$ 3,3—3,6 cm (obr. 21:13), i. č. P 124311

fragmenty tyčinek — (obr. 21:1—5), i. č. P 124316, P 124316a; zlomek hráněné tyčinky — obloukovitě prohnutá (obr. 21:6), i. č. P 124308

plochý pásek — ohnutý — d. 3,4 cm, š. 0,9 cm (obr. 21:10)

pětúhelníkovitý plochý předmět — patrně odloupený z ozdobného kování — d. 2,7 cm, š. 1,4 cm (obr. 21:11), i. č. P 124310

kus železa — obloukovitého tvaru — rozměry 2,4 × 2,6 cm (obr. 21:8), i. č. P 124309
50 zlomků železité strusky a škváry — i. č. P 124304

² Zemnice je pozoruhodná svou stratigrafickou situací, neboť podle horizontálně i vertikálně stratigrafických pozorování byla vyhloubena v době, kdy opevnění bylo již vybudováno a zanikla současně s opevněním.

lahvovitá nádoba — válcovitá střední část a kónická horní a spodní část, kónicky zúžené hrdlo s odlámaným okrajem; dno mírně dovnitř klenuté; horní část výdutě zdobená střídavě 5násobnou hřebenovou vlnicí, pásem pěti vodorovných rýh a 5násobnou hřebenovou vlnicí — v. 35,8 cm, $\varnothing$ okraje 12 cm, $\varnothing$ dna 12,5 cm (obr. 21 : 23), i. č. P 124253

Uložení: Archeologický výzkum Pohansko, FF UJEP Brno

Literatura: *Dostál, B.* 1977, 103—132

POHANSKO (V) (okr. Břeclav)

Na JZ předhradí, v obdélníkovité polozezemnici (obj. 14) byl objeven hromadný nález železných předmětů. Podél jv. stěny polozezemnice se nacházela skupina pozůstatků osmi věděrek, další věděrko bylo před kamennou pecí, umístěnou ve východním rohu objektu a poslední dvě stála uprostřed objektu. V jz. části polozezemnice byly nalezeny dva třmeny, poříz, dva srpy a třetí srp byl u skupiny osmi věděrek. U pece nedaleko jv. stěny byla nalezena část dna nádoby a pod ní ležela sekera. Další dvě nádoby se nacházely uprostřed objektu v blízkosti věděrek. Zlomky železných předmětů se nacházely ve východní polovině objektu.

Obsah depotu:

srp, II — zachován ve dvou zlomcích — d. obvodu 34,2 cm (obr. 23 : 14), i. č. P 126831; srp, II — zachován ve zlomcích — d. obvodu 36,9 cm (obr. 23 : 9), i. č. P 126855/1—4; část srpů, II — konec čepele je odlomen — d. obvodu 20,7 cm (obr. 23 : 10), i. č. P 126832/1

sekera, II — násadní část je odlomena — d. 15,5 cm (obr. 22 : 2), i. č. P 126826
poříz — zachována polovina, zbývající část nože a rameno jsou ve zlomcích — d. ramene 6,5 cm, d. zachované pracovní plochy 4,5 cm (obr. 23 : 8), i. č. P 1268231—3
nůž — rovný hřbet, odlomený trn — d. 12 cm (obr. 23 : 13), i. č. P 126822;
nůž — zachován ve zlomcích — d. 13 cm (obr. 23 : 12), i. č. P 126830/1—4

třmen — obdélníkovité ucho je spojeno s obloukovitými rameny tenčím krčkem; trojúhelníkovité postranní plošky jsou členěny třemi plastickými žebry; stupadlo je dovnitř obloukovitě prohnuté, je prasklé a opravené železnou tyčinkou — v. 21 cm (obr. 22 : 3), i. č. P 126825; část třmene, IAb — zachována část postranní plošky, rameno, značně zkorodované stupadlo a odlomená část druhé postranní plošky; rameno je zdobeno stříbrnou tautií složenou do větvičkovitého ornamentu, postranní ploška je zdobena třemi prolamovanými růžicemi složenými ze čtyř trojúhelníků (zachovány dvě růžice) a drobnými jednoduchými i soustřednými tautovanými kroužky; na spodní straně stupadla je uprostřed vypouklý útvar, který mohl vzniknout korozí — v. 7,5 cm (obr. 22 : 4), i. č. P 126824

Pozůstatky věděrek:

1. zlomky obroučky — půlkruhovitěho průřezu — š. 0,6 cm, $\varnothing$ asi 20 cm; $\varnothing$ věděrka in situ 25—27 cm, v. nad dnem 13 cm (obr. 25 : 2), i. č. P 126833/1—4
2. zlomky obroučky — půlkruhovitěho průřezu — š. 1 cm, $\varnothing$ 26 cm; $\varnothing$ věděrka in situ 28 cm, v. nad dnem 15 cm (obr. 24 : 1), i. č. P 126834/1—4
3. zlomky obroučky — trojúhelníkovitého průřezu — š. 0,7 cm, $\varnothing$ 20 cm; $\varnothing$ věděrka in situ 17—23 cm, v. nad dnem 14 cm; rukojeť věděrka — přelomená, kulatěho průřezu, s hákovitě zahnutými a paličkovitě ukončenými konci — $\varnothing$ oblouku rukojeti 20—22 cm (obr. 25 : 4), i. č. P 126835
4. zlomky obroučky — trojúhelníkovitého průřezu — š. 0,6 cm, $\varnothing$ 16 cm; $\varnothing$ věděrka in situ 17 cm, v. nad dnem 12 cm (obr. 25 : 3), i. č. P 126836
5. pozůstatky věděrka — polovina obroučky půlkruhovitěho průřezu (š. 0,6 cm, $\varnothing$ 29 cm), zlomky páskové obroučky (š. 1,8 cm, $\varnothing$ 26 cm), zlomky masivní páskové obroučky (š. 2,3 cm, $\varnothing$ asi 30 cm; $\varnothing$ věděrka in situ 24—30 cm, v. nad dnem 11 cm), část tordované rukojeti s hákovitým ukončením — rozpětí oblouku rukojeti 30 cm (obr. 26), i. č. P 126837/1—6

6. pozůstatky velkého vědra — zlomky dvou obrouček půlkruhovitěho a trojúhelníkovitého průřezu (š. 0,9 cm a 1,1 cm, $\varnothing$ 22 cm), zlomky obroučky půlkruhovitěho průřezu (š. 0,8 cm, $\varnothing$ 24 cm), zlomky páskové obroučky (š. 1,8 cm, $\varnothing$ 24 cm; $\varnothing$ věděrka in situ 29—35 cm, v. nad dnem 11 cm), část rukojeti z hráněné tyčinky — rozpětí oblouku rukojeti 22 cm (obr. 25 : 1), i. č. P 126838 až 126842/1—12
7. pozůstatky malého vědrka — uloženo uvnitř většího (6); zlomky dvou obrouček půlkruhovitěho průřezu (š. 0,9 cm a 0,8 cm, $\varnothing$ 12 cm a 14 cm), část rukojeti z tyčinky kulatěho průřezu — rozpětí oblouku rukojeti 14 cm (obr. 24 : 4), i. č. P 126843—126844
8. zlomky obroučky — půlkruhovitěho průřezu — š. 0,7 cm, $\varnothing$ 26 cm; část masivní páskové obroučky — š. 1,8—3,2 cm, $\varnothing$ asi 30 cm; $\varnothing$ zachované části vědrka in situ 17 cm, v. nad dnem 11 cm (obr. 23 : 2), i. č. P 126845/1—5
9. zlomky páskové obroučky — š. 1,6—2 cm, $\varnothing$ 20 cm; zlomky obroučky — oválněho průřezu — š. 0,8 cm, $\varnothing$ 24 cm; $\varnothing$ věděrka in situ 25—31 cm, v. nad dnem 11 cm (obr. 25 : 5), i. č. P 126846/1—7
10. zlomky obroučky — oválněho průřezu — š. 0,95 cm; zlomky páskové obroučky — š. 1,7—1,9 cm, $\varnothing$ 18—20 cm; $\varnothing$ věděrka in situ 25 cm, v. nad dnem 11 cm; část závěsného kování vědrka trojúhelníkovitého tvaru s vytaženým smyčkovitým ouškem (rozměry 5,1 × 2,2 cm), ve kterém se zachovalo pouze hákovité ukončení rukojeti (obr. 24 : 2), i. č. P 126847/1—4
11. zlomky obroučky — oválněho průřezu — š. 0,8 cm, $\varnothing$ 24 cm; $\varnothing$ věděrka in situ 26 cm, v. nad dnem 6 cm (obr. 23 : 1), i. č. P 126848/1—4
12. zlomky dvou obrouček — trojúhelníkovitého a půlkruhovitěho průřezu — š. 1 cm a 0,6—0,8 cm, $\varnothing$ 22 a 26 cm; $\varnothing$ věděrka in situ 36 cm, v. nad dnem š. 1,1 cm a 0,7 cm, $\varnothing$ 20—24 cm; zlomky dvou obrouček oválněho průřezu 22 cm (obr. 24 : 3), i. č. P 126852

část rukojeti vědrka — obdélníkověho průřezu a s hákovitým ukončením — d. 24 cm (obr. 23 : 3), i. č. P 126828

zlomky ploché obroučky — 2 kusy, deformované — š. 0,9—1,1 cm (obr. 23 : 5, 6), i. č. P 126854/1—2

zlomek hrotu — d. 3 cm, i. č. P 126827

zlomek tyčinky — deformovaná — d. 7 cm (obr. 23 : 4), i. č. P 126829/1

zlomek páskové obroučky — rozměry 3,6 × 2,8 cm (obr. 23 : 11), i. č. P 126829/2

pískovcový brousek — lichoběžníkověho tvaru — rozměry 14,3 × 7,5 × 1,3 cm (obr. 22 : 5), i. č. P 127496

nádoba — s odoraným okrajem, zdobená v horní a spodní části výdutě nepravidelnými horizontálními širokými rýhami — v. 23 cm, $\varnothing$ dna 12 cm (obr. 22 : 1), i. č. P 126771; nádoba — s kuželovitě seříznutým okrajem, zdobená v horní části výdutě třemi jednoduchými nepravidelnými vlnicemi — v. 23,5 cm, $\varnothing$ okraje 24,8 cm, $\varnothing$ dna 12 cm (obr. 22 : 6), i. č. P 126770

Uložení: Archeologický výzkum Pohansko, FF UJEP Brno

Literatura: *Vignatiová, J.* 1980, 168—175

POHANSKO (VI) (okr. Břeclav)

Na JZ předhradí, v čtvercové polozezemnici (obj. 69) byl objeven hromadný nález železných předmětů. V severním rohu objektu leželo na podlaze na hromádce pět ostruh a 30 cm jihovýchodně od nich ležela šestá ostruha. Nedaleko od ní se nacházela dvojitá objímka, druhá ležela při sz. stěně. Jižně od skupiny ostruh ležela rozdrčená nádoba, část dna další nádoby byla mezi pecí, umístěnou v západním rohu objektu, a jihozápadní stěnou. V polovině jihovýchodní stěny byl nalezen kamenný brousek.

Obsah depotu:

pár ostruh — parabolicky rozevřená ramena, válcovitý bodec s kuželovitým ukončením; lopatkovité ploténky s příčným žlábkem, v němž jsou otvory po třech nýtech a rýhy po tauzii — v. 12,4 cm (obr. 27A:8, 9), i. č. P 132837—132838; ostruha — parabolicky rozevřená ramena, válcovitý bodec s kuželovitým ukončením; čtvercovité ploténky mají příčný žlábek se třemi nýty podloženými bronzovým plechem — v. 12,4 cm (obr. 27A:7), i. č. P 132836; ostruha — parabolicky rozevřená ramena, válcovitý bodec s kuželovitým ukončením; čtvercovité ploténky s příčným žlábkem a třemi nýty (lze soudit, že původně byly dva paralelní žlábků se šesti nýty) — v. 13,3 cm (obr. 27A:4), i. č. P 132834; ostruha — parabolicky rozevřená ramena půlkruhového průřezu, štíhlý válcovitý bodec, lopatkovité ploténky se třemi nýty — v. 12,4 cm, rozměry ploténky 1,8 × 1,4 cm (obr. 27A:6), i. č. P 132839; ostruha — parabolicky rozevřená ramena, členěná z vnější strany žlábků do obdélných políček; válcovitý bodec s kuželovitým ukončením; čtvercovité ploténky ukončené třemi zoubky mají příčný žlábek se třemi nýty, žlábek je vyložen měděným plechem a nýty ovinuty měděným drátem — v. 11,9 cm (obr. 27A:5), i. č. P 132835

objímka — z masivního pásku, do ní je vsunuta menší objímka — š. 1,4—2,2 cm a 1,2 cm, Ø 4,4 cm a 2,7 cm (obr. 27A:1), i. č. P 132840; objímka — š. 1,3 cm, Ø 4,2 × 3,4 cm (obr. 27A:3), i. č. P 132841

brousek — z jílovité břidlice, trojúhelníkového tvaru — rozměry 12 × 3,6 cm (obr. 27A:10a, b), i. č. P 132842

nádoba — se zaobleným okrajem — v. 15,3 cm, Ø okraje 9 cm, Ø dna 6,7 cm (obr. 27A:11), i. č. P 132841

Uložení: Archeologický výzkum Pohansko, FF UJEP Brno

Literatura: Vignatiová, J. 1980, 176—177

POHANSKO (VII) (okr. Břeclav)

Na JZ předhradí byl nalezen ve výplni menší obdélné jámy (obj. 77) depot železných předmětů. V jv. části jámy byly nalezeny v hl. 5—10 cm pod podloží dvě rozdrčené nádoby a v jejich blízkosti se nacházela ostruha, ocílka a obruč vědra. U sv. stěny ležely na sobě ve výšce 25—30 cm nad dnem objektu dva třmeny a těsně u nich dvě přezky. Asi v polovině jv. stěny bylo těsně pod podloží dno další nádoby, lžícovitý vrták, klínek, hrot, brousek a keramický kelímek. Na podloží nad východní částí objektu byly kusy přepálené mazenice, kámen a částí ryolitového žernovu.

Obsah depotu:

lžícovitý vrták — značně porušený, s odlomenou pracovní částí; rukojeť má kruhový průřez — d. 17,4 cm (obr. 27B:7), i. č. P 133882

pár třmenů — trojúhelníkovitého tvaru; obdélníkovité ucho, které je kolmé na úzká ramena třmene, přechází v kulovitý krček; rozšířené stupadlo je rovné, uprostřed s plastickou lištou — v. 16,6 cm (obr. 27B:1), i. č. P 133875—133876

ostruha — deformovaná, část jednoho ramene je odlomena; zachované rameno je ukončeno čtvercovitou ploténkou se třemi nýty v příčném žlábků, další tři žlábků jsou vedeny od okraje kolmo k linii nýtů; kuželovitě ukončený bodec — d. 12,7 cm, rozměry ploténky 1,7 × 1,6 cm (obr. 27B:2), i. č. P 133880

ocílka — lyrovitého tvaru, část jednoho ramene je odlomena — d. 7,4 cm (obr. 27B:6), i. č. P 133881

zlomky obručí z vědérka — š. 0,7—1,1 cm (obr. 27B:9), i. č. P 133877 až 133878

přezka — obdélníkového tvaru, hráněného průřezu, s trnem — d. 6,1 cm (obr. 27B:4), i. č. P 133883/2; přezka — obdélníkového tvaru, hráněného průřezu, trn je částečně odlomen — d. 5,8 cm (obr. 27B:5), i. č. P 133883/1

klínek — obdélníkového průřezu s dlátovitou pracovní částí — d. 5,7 cm (obr. 27B:3), i. č. P 133879

část hrotu — kruhového průřezu — d. 5,6 cm, Ø 0,7 cm (obr. 27B:8), i. č. P 133878

destičkovitý brousek — ze silitové břidlice, obdélného tvaru — rozměry 7,4 × 3,3 × 0,8 cm (obr. 27B:10), i. č. P 133885

keramický kelímek — válcovitého tvaru se zaobleným dnem, okraj je poněkud vytažen a tvoří lištu — v. 3,4 cm, Ø kelímku 3,2 cm, Ø otvoru 1,3 cm (obr. 27B:11) i. č. P 133886

nádoba — se zaobleným okrajem, zdobená po celé výduti horizontálními širokými rýhami — v. 18,2 cm, Ø okraje 13 cm, Ø dna 9 cm (obr. 27B:14), i. č. P 133863;

nádoba — s mírně nálevkovitě seřiznutým okrajem, zdobená pod hrdlem dvěma horizontálními rýhami mezi nimiž je drobná nepravidelná vlnovka, tři horizontální rýhy nepravidelně rozmístěné pokračují dále na výduti — v. 21 cm, Ø okraje 21 cm, Ø dna 10,3 cm (obr. 27B:13), i. č. P 133864; spodní část nádoby — rovné dno s nezřetelnou plastickou značkou — v. 4,2 cm, Ø dna 6,1 cm (obr. 27B:12), i. č. P 133862

Uložení: Archeologický výzkum Pohansko, FF UJEP Brno

Literatura: Vignatiová, J. 1980, 177—179

POHANSKO U NEJDKU (okr. Břeclav)

Záchranou akcí v roce 1958 byla při navrhování protizáplavového valu v severozápadní části vnitřního areálu hradiště prozkoumána slovanská polozemnice (objekt 12) s rozvalenou kamennou pecí a skladem železných výrobků. Zahloubená polozemnice o rozměrech 310 × 290 cm se vyrýsovala v hloubce 40 cm na rozhraní humusové a hlinito-písčité vrstvy. Objekt byl zahlouben 15 cm do hlinito-písčité vrstvy. Ve směru od severního rohu polozemnice do středu obydlí ležely kameny zcela rozvalené pece. Přibližně ve středu chaty v zahloubené části mezi kameny se nacházel vedle stěpů sklad železných předmětů.

B. Novotný [1963, 34—35] datuje uložení depotu dle výskytu radlic společně s krojidlím, seker bez týlu, seker se širokými nízkými výběžky, sekerovitých hřiven a vyspělé středohradištní keramiky — (popis keramiky — Novotný 1963, 14) do druhé poloviny 9. stol. nebo na počátek 10. stol., kdy je možné počítat se zánikem funkce celého opevnění.

Obsah depotu:

radlice, II — d. 15,1 cm (obr. 15A:18); radlice, II — pravostranná — d. 13,6 cm (obr. 15A:19); radlice, IA — s výraznými raménky, porušené pravé ostří — d. 13,4 cm (obr. 15A:17); radlice, IA — s výraznými raménky, pravé raménko je odlomeno — d. 13,4 cm (obr. 15A:16)

srp, II — část čepele je odlomena — d. obvodu 22,2 cm (obr. 15A:10)

krojidlo — rovné, dlouhá čtverhranná násada přechází v odsazený břit čepele — d. 34,5 cm (obr. 15A:1)

sekera, IVAb — téměř rovné ostří, rovná krátká brada — d. 16,4 cm (obr. 15A:2);

sekera, II — oboustranně protažený štítkový týl, trojúhelníkovité ostny při násadním otvoru, vějířovité ostří — d. 17 cm (obr. 15A:4); sekera — IIIB — d. 14,4 cm (obr. 15A:7); zlomek sekery — ulomená čepel, týl obdélníkového průřezu, trojúhelníkovité ostny, poměrně tenký krček čepele — d. 11 cm (obr. 15A:8); sekera, IIB — vějířovité ostří — d. 13,2 cm (obr. 15A:5); sekera, IIIAb ? — jedná se spíše o obuch na způsob bradatice, protože obloukovité ostří není dolů protaženo

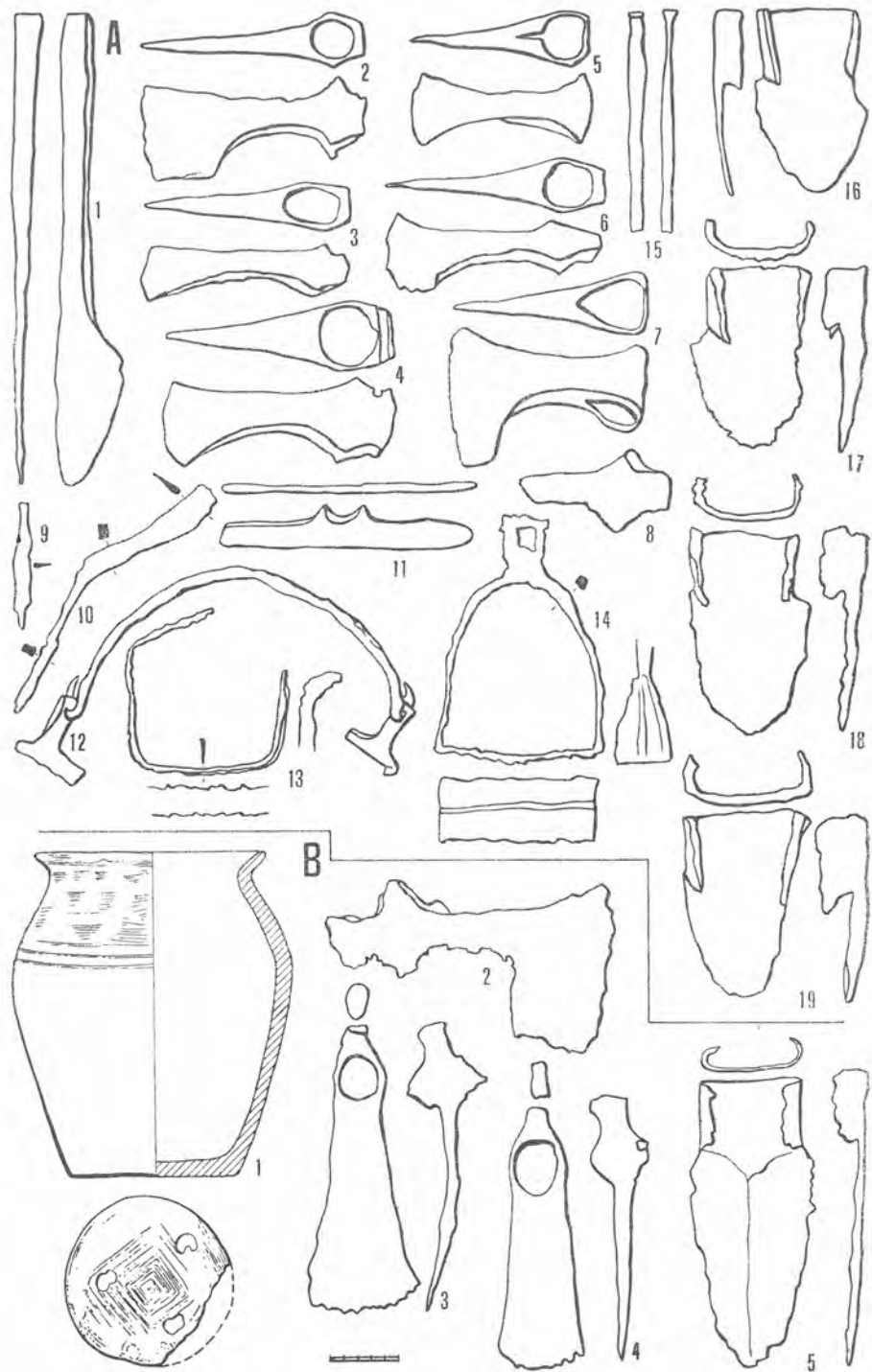
— d. 15,6 cm (obr. 15A:6); sekera, IIAb — d. 15,2 cm (obr. 15A:3)

poříz — d. pracovní plochy 9 cm, d. ramen 15,8 a 7 cm (obr. 15A:13)

lžícovitý vrták — násada obdélníkového průřezu, v horní třetině se zplošťuje — d. 24,8 cm, d. lžice 5,5 cm

dláto — kulatého průřezu, v horní části obdélného průřezu ukončeno zploštělou hlavicí, funkční konec je odlomen — d. 16 cm (obr. 15A:15)

Obr. 15. Pohansko u Nejdku, okr. Břeclav (A); Přítluky, okr. Břeclav (B).

třmen, I — rovné stupadlo, trojúhelníkovité postranní plošky jsou uprostřed zesíleny plastickou lištou, která přechází i na spodní stranu stupadla — v. 18,2 cm (obr. 15A:14)

držadlo vědérka — s hákovitě zahnutými konci, na obou koncích visí destičkovitá závěsná kování ve tvaru obráceného písmene „T“ — rozpětí oblouku 22,8 cm (obr. 15A:12)

nůž — d. 9,4 cm (obr. 15A:9)

osník — d. 18,4 cm (obr. 15A:11)

7 zlomků obručí

23 sekerovitých hřiven — 15 celých — d. 26,4–32,9 cm; 18 s odlomnými konci — d. 15,2–27,1 cm a 4 zlomky z konců sekerovitých hřiven

Uložení: AÚ ČSAV Brno

Literatura: Novotný, B. 1958, 74–79; Novotný, B. 1963, 3–38

PRACHOV (okr. Jičín)

Ve výběžku valu před vnitřní branou mezi Seifertovou a Skautskou vyhlídkou byl objeven hromadný nález. Nacházel se téměř v povrchové vrstvě. Pod ním byl asi 75 cm dlouhý pás zvětralého pískovcového kamene, který byl zapaščen do písčitého podkladu — snad zbytek nějaké konstrukce v této části valu. Nález sám byl ve vrstvě hnědavého humusovitého písku, který pokrýval na této straně celý dnešní zbytek valu.

Nález se skládal ze dvou celých třmenů, z nichž štíhlejší byl provlečen do širšího a oba pak byly hákovitě spojeny zlomkem třetího třmene. Soubor třmenů ležel na boku stupátkem širšího třmene k severu, při jižní straně byla o ně opřena miska, postavená na bok a mírně dovnitř nachýlená.

Nález datuje R. Turek dle třmenů, jejichž původ hledá v keszthelském prostředí, zhruba do sklonku 7.–8. stol.

Obsah depotu:

třmen, IAb — na postranních ploškách je rytá tautzovaná výzdoba z krokvicovitých a rytých linií, okraje jsou na spodní straně stupadla lemovány dvojicí rýh, mezi nimiž je pás drobných důlků — v. 15,5 cm, d. stupadla 11,8 cm, š. stupadla 8 cm, v. postranní plošky 3 cm (tab. IV/2), i. č. 581/S; třmen, IAc — v. 15,4 cm, d. stupadla 9 cm, š. stupadla 4,7 cm, v. postranní plošky 3,6 cm (tab. IV/1), i. č. 581/S; třmen, IAb — protáhlý, s kónicky utvářenými rameny. Část jednoho ramene a stupadlo jsou ulomeny. Postranní ploška je uprostřed zdobena prolamovanými trojúhelníkovitými otvory a je lemována dvojicí tautzovaných rýh, mezi nimiž je klikatý pás drobných důlků; ramena jsou zdobena příčnými tautzovanými rýhami — v. 16,3 cm, spodní š. postranní plošky 9 cm, v. postranní plošky 6,2 cm (tab. IV/3), i. č. 581/S

mísovitý předmět — s vyklenutými stěnami, uprostřed je nepravidelně prořazen — $\varnothing$ 20,2 cm, v. 3 cm (tab. IV/4), i. č. 581/S

Uložení: Národní muzeum v Praze

Literatura: Turek, R., 1946, 72–73, 148–153

PŘÍTLUKY (okr. Břeclav)

Na poli mezi hájenkou a starým ramenem Dyje byl prováděn 15. až 25. října 1952 zjišťovací výkop. Na uvedeném místě byla položena sonda 250 cm široká, 20 m dlouhá a 55 cm hluboká. Po odstranění 20 cm silné vrstvy orné půdy se přišlo na neporušenou kulturní vrstvu o síle asi 35 cm, pod níž bylo již podloží. V kulturní vrstvě se našly střepy keramiky — vesměs drobnější, menší množství mazanice,

kousky dřevěného uhlí, drobné zvířecí kosti, prohnutý železný nožik s držadlem z parohu, kamenný drtič, tři brousky, aj. Asi necelé dva metry od východiska sondy, těsně při její levé boční straně, byla nalezena hliněná nádoba, která obsahovala železné nástroje. Nádoba byla vyplněna sypkou hlinou a uhlíky.

Obsah depotu:

radlice, IB — d. 20,4 cm (obr. 15B:5)
motyka — s trojúhelníkovitými ostny při násadním otvoru a s prodlouženým týlem — d. 21 cm (obr. 15B:3); motyka — se zaoblenými ostny při násadním otvoru a s prodlouženým týlem — d. 19,2 cm (obr. 15B:4)
sekera, IIIAa — d. 21,2 cm (obr. 15B:2)
nádoba — z jemně zrnité hlíny s jemnou příměsí písku, poměrně tvrdě vypálená; nikde nejsou zřetelné stopy po vytáčení, pouze na hrdle jsou patrné vodorovné rýžky — v. 24,1 cm, $\varnothing$ okraje 17 cm, $\varnothing$ dna 12,4 cm (obr. 15B:1)

Uložení: Ve vlastnictví PhDr. K. Černohorského, pouze sekera je uložena v Ostravském muzeu v Ostravě

Literatura: Černohorský, K. 1957, 520

RAJHRAD (okr. Brno)

V roce 1960 prováděl AÚ ČSAV Brno zjišťovací výzkum na slovanském hradišti v Rajhradě. Třinácti sondami, vyhloubenými v řečišti Svratky mezi vlastním korytem a levou povodňovou hrází, kde byl zachován původní povrch hradiště, se zachytilo na ploše 225 m² nepříliš silné osídlení z 9.—10. stol. Kromě četných zlomků keramiky z 9.—11. stol., kostěných hrotů, zlomků železných předmětů a části svorového žernovu byly získány dva sklady železných nástrojů.

První depot je určen jako starší a datován do 9. stol., druhý depot je pokládán za mladší a datován asi do 10. stol.

Obsah depotu I:

1 krojidlo, 1 srp, zlomek hákovitého klíče

Obsah depotu II:

7 srpů, části 3 kos

Uložení: AÚ ČSAV Brno

Literatura: Staňa, Č. 1960, 92—93

SEMICE (okr. Nymburk)

Nálezové okolnosti, týkající se hromadného nálezů ze Semic u Lysé nad Labem, nejsou známé. L. Niederle (1921, 53) pouze uvádí, že se ve tvrzi u Semic našla radlice, srpy a kosa ve vrstvě, která svým inventářem náleží do 9.—11. stol. Neříká však, o jakou tvrť se jedná a které předměty byly zároveň s radlicí, srpy a kosami nalezeny. Celý soubor je inventován ve dvou skupinách, z nichž jedna nese označení Semice-Hrádek a druhá jen Semice.

Ve skupině Semice-Hrádek je uváděna radlice, kopí, kosa, srp a poškozená sekera. Ve skupině Semice je uváděn srp, motyčka-otka, kosa, sekera, nožik a postranice udidla. Stejně rozdělení je i ve starém Píčově inventáři, uloženém v pravěkém oddělení Národního muzea, odkud byly železné předměty předány historickému oddělení Národního muzea.

V pozůstalosti J. Hellicha v muzeu v Poděbradech je kresebný i slovní záznam o tomto hromadném nálezů želez, který pochází z polohy na Kápích. Uvedena je radlice, kopí, část kopí, sekera — bradatice, dva srpy, část udidla a kosa. Hellichův záznam tedy vyvrací a zčásti doplňuje informace, získané z inventářů v Národním muzeu. Přebývá poškozená sekera, kosa, nožik, motyčka-otka a chybí část kopí, které má být podle záznamu 20 cm dlouhé. Dnes je těžké zjistit, kam se

poděla část kopí a zda přebývající předměty byly Hellichem opomenuty nebo mu nebyly ukázány. Je možné, že byly na stejném místě nalezeny dodatečně nebo i někde jinde. Inventář Národního muzea není tedy spolehlivou oporou.

M. Beranová vycházela při rozboru nálezů z předmětů, zapsaných Hellichem. Uložení depotu klade do 8.—9. stol. (Beranová, 1972, 638).

Obsah depotu:

srp, II — d. obvodu 47,8 cm (obr. 16A:9), i. č. 100.003; srp, II — d. obvodu 48,4 cm (obr. 16A:8), i. č. 100.039

kosa, II — d. obvodu 37,4 cm (obr. 16A:11), i. č. 100.038; kosa, I — d. obvodu 34,8 cm (obr. 16A:10), i. č. 100.004

radlice, IB — čepel je trojúhelníkovitě klenutá — d. 26 cm (obr. 16A:2), i. č. 100.056

motyčkovitý nástroj — s tulejkou z dlouhých přehnutých laloků velmi krátká, mírně se rozšiřující čepel — d. 9 cm (obr. 16A:7), i. č. 100.054

sekera, IIICa — rovnoběžné hrany ostří — d. 10,6 cm (obr. 16A:6), i. č. 100.005; sekera, IIAa — část násadního otvoru s trojúhelníkovitými ostny je ulomena — d. 19,8 cm (obr. 16A:5), i. č. 100.008

kopí — dlouhý úzký list uprostřed oboustranně zesílený žebrem přechází v hráňenou tulejku, s průřezem ve tvaru osmiúhelníku; na tulejku, která je dole poškozená, připadá jedna třetina celkové délky kopí — d. 34 cm (obr. 16A:3), i. č. 100.033

postranice udidla — esovitá, s jednoduchou obdélníkovou záštitou — d. 12,8 cm (obr. 16A:1), i. č. 100.050

nůž s kostěnou rukojetí, připevněnou dvěma nýty — d. 13 cm (obr. 16A:4), i. č. 100.006

Uložení: Národní muzeum v Praze — historické oddělení

Literatura: Beranová, M. 1972, 629—641

SKLABIŇA (okr. Martin)

V září 1958 našel při kopání základů přístavby na svahu nad pravým břehem potoka V. Kučma depot železných předmětů. Depot se nacházel asi 4 m jižně od jihozápadního rohu domu č. 56, směrem k přístupové cestě k domu. Dle udání majitele se všechny předměty nacházely pohromadě pod nevelkým kamenem v hloubce asi 60—80 cm pod dnešním povrchem. Ve výkopu pro základy přístavby o rozměrech 4 × 4 m nebyly zjištěny žádné stopy, které by prozrazovaly výrobu železných předmětů. Na svahu, na kterém byl nález objeven, nebyly rovněž zjištěny žádné stopy předpokládaného hradiště.

Při datování depotu se I. Hrubec opíral o typologii jednotlivých železných předmětů a o analogie z jiných hromadných nálezů, protože nálezové okolnosti depotu neposkytovaly žádný podklad pro datování. Na základě analogických nálezů zemědělských nástrojů v depotech z Pomoraví a Poodří a obsahové příbuznosti datuje I. Hrubec tento celek do konce 8. a do 9. stol. S ohledem na jeho geografickou odlehlost od centrální oblasti Velké Moravy i značnou opotřebenost nástrojů řadí depot s konečnou platností do období velkomoravského, tj. do 9. stol., případně na začátek 10. stol.

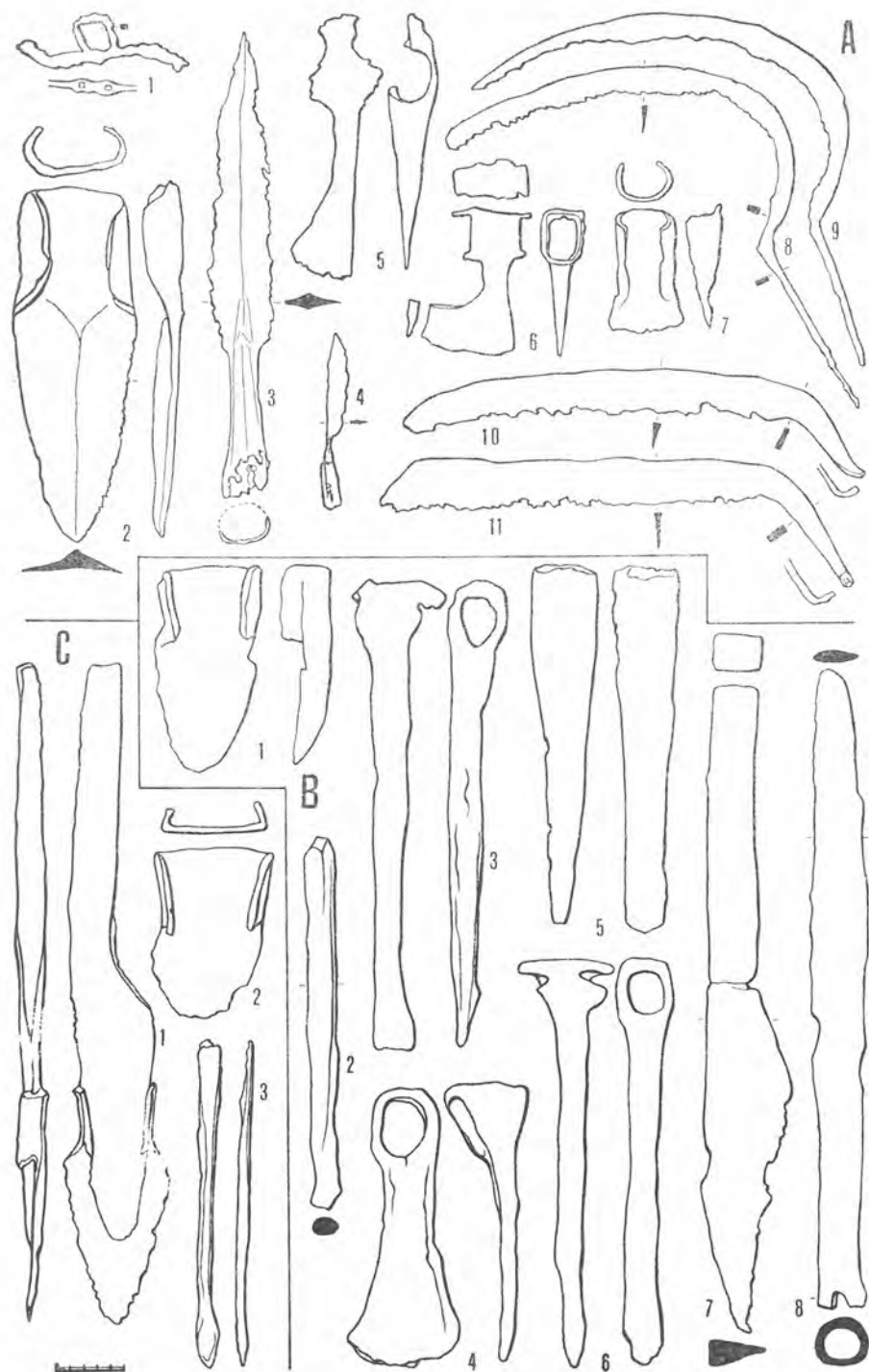
Obsah depotu:

radlice, IA — s výraznými raménky, pravé raménko je ulomeno — d. 15,6 cm (obr. 16B:1)

krojidlo — masívní, rovné, násada přechází v odsazený břit čepele — d. 47,5 cm (obr. 16B:7)

motyka — bez trojúhelníkovitých ostnů a prodlouženého týlu, porušené ostří — d. 22 cm (obr. 16B:4)

Obr. 16. Semice, okr. Nymburk (A); Sklabiňa, okr. Martin (B); Smolnice, okr. Louny (C).

dlátovitý hrot — s tulejí a se ztepaným ostřím, kruhovitá tulej je asi 15 cm hluboká — d. 26 cm (obr. 16B:5)
 sekerovitý klín — s dlátovitým ostřím a porušeným štítkovým týlem, při násadním otvoru jsou laloky — d. 34,4 cm (obr. 16B:3); sekerovitý klín — s dlátovitým ostřím kolmým na násadní otvor a s plochým štítkovým týlem, zahrocené laloky při násadním otvoru — d. 30 cm (obr. 16B:5)
 kopí — úzký dlouhý list, kruhovitá tulejka má po celé své délce stejný průměr — d. 46,8 cm (obr. 16B:8)
 tyč — hraněného průřezu, který přechází v oválný průřez — d. 26,4 cm (obr. 16B:2)
 kus železné ploténky — 4,1 × 4,5 cm
 5 malých kusů pórovité škváry

Uložení: Slovenské národné múzeum v Martině

Literatura: Hrubec, I. 1965, 415—422

SMOLNICE (okr. Louny)

V Muzeu hl. města Prahy byla uložena mezi laténskými nálezy radlice s inv. číslem 12 700 (obr. 16C:2). F. Šach (1961, 57—58) řadí tuto radlici mezi radlice neslovanské. M. Beranová (1968, 519) ji řadí s ohledem na její tvar a velikost mezi radlice slovanské. Radlice pochází ze sbírky staveb. rady A. Wiehla. Při revizi a novém zpracování sbírek zjistil N. Mašek další předměty, které s radlicí souvisejí. Všechny předměty mají stejné inv. číslo a pocházejí ze Smolnice. Bližší nálezkové okolnosti nebyly uvedeny, je uvedeno pouze datum získání — 19. 2. 1900.

Nález železných předmětů ze Smolnice datuje M. Beranová (1968, 530) do období 8.—9. stol., avšak o něco pozdější datování nevyklučuje.

Obsah depotu:

radlice, IA — s nepatrnými raménky, pravé raménko je zroušeno; čepel je na pracovní straně lehce klenutá a na spodní plochá — d. 12,6 cm (obr. 16C:2);
 radlice, IB — d. 18,5 cm (obr. 16C:1)
 krojídlo — hranatá násada přechází v ostře odsazený břit čepele — d. 43,5 cm (obr. 16C:1)
 lžícovitý vrták — zaoblená násada je nahoře naplocho roztepána — d. 25,5 cm (obr. 16C:3)

Uložení: Muzeum hl. města Prahy — pravěké oddělení

Literatura: Beranová, M. 1968, 519—520

STARÁ BŘECLAV (okr. Břeclav)

V poloze „U Fučíků“ bylo nalezeno sedm železných srpů.

Obsah depotu: 7 srpů

Uložení: ?

Literatura: Červinka, I. L. 1939, 95

STARÉ MĚSTO (I) (okr. Uherské Hradiště)

Na podzim roku 1925 byl „Na Valách“ odkryt depot železných předmětů. Celý depot byl uložen v jámě (u hrobu č. 25) pod celým a polovinou rulového žernovu.

Obsah depotu:

držadlo vědérka: — torčované, s hákovitě zahnutými a paličkovitě ukončenými konci — d. rozpětí oblouku 25,4 cm (obr. 17A:1); držadlo vědérka — knoflíkovitě ukončené konce, na nichž visí trojúhelníkovitá závěsná kování, ukončená

smyčkovitým očkem — rozpětí oblouku 19,3 cm, d. závěsných kování 7,8 cm a 6,2 cm (obr. 17A:2)

závěsné kování vědérka — destičkovité, ve tvaru kříže — d. 8,8 cm (obr. 17A:3); závěsné kování — destičkovité, ve tvaru obdélníku — d. 9,4 cm (obr. 17A:4)

11 sekerovitých hřiven — d. 41,2—46,6 cm; 2 sekerovité hřivny — d. 23,7 a 15 cm; 1 sekerovitá hřivna — d. 4,4 cm
2 rulové žernovy — celý a polovina

Uložení: Staroslovanské muzeum ve Starém Městě

Literatura: Červinka, I. L. 1928, tab. XXI; Zelnitius, A. 1940, 8—10; Pleiner, R. 1961, 411, obr. 2/1—3

STARÉ MĚSTO (II) (okr. Uherské Hradiště)

Ve Starém Městě byl pod valem nalezen depot dosti porušených sekerovitých hřiven.

Obsah depotu:

5 sekerovitých hřiven — d. 21,2—24,0 cm

Uložení: ?

Literatura: Zelnitius, A. 1940, 10; Pleiner, R. 1961, 411

STARÉ MĚSTO (III) (okr. Uherské Hradiště)

V muzeu ve Starém Městě je uložena skupina velmi špatně zachovalých sekerovitých hřiven, vedená jako depot z 28. 6. 1926 pod i. č. 376—382. Z několika kusů zbyla dnes jen řada beztvarych kousků rzi a jen některé z nich lze blíže určit.

Obsah depotu:

2 sekerovité hřivny — d. 23,5 a 24,5 cm; 1 sekerovitá hřivna — zřejmě druhotně překovaná; 2 sekerovité hřivny — ve zlomcích — d. cca 22 cm

Uložení: Staroslovanské muzeum ve Starém Městě

Literatura: Pleiner, R. 1961, 412

STARÉ MĚSTO (IV) (okr. Uherské Hradiště)

Náhodný nález z roku 1901 na rozoraném poli. Je otázkou, zda se jedná o hromadný nález.

Obsah depotu:

3 sekerovité hřivny

Uložení: ?

Literatura: Červinka I. L. 1901, 328, obr. 150; 1928, 171; Pleiner, R. 1961, 409, obr. 1/8

STARÉ ZÁMKY (I) (okr. Brno-město)

Při výzkumu cesty v r. 1956, která probíhala v podélné ose ostrožny východně od příčné hradby s příkopem, se narazilo přibližně na jejím jižním okraji v hloubce 30 cm pod povrchem na pravidelnou kruhovou skvrnu o průměru 105—110 cm. Jedná se o jámu, hlubokou asi 90 cm s kolmými stěnami, v níž byl uschován depot železných předmětů včetně čtyř žernovů a nedohotovené kostěné brusle. Sklad želez se nacházel v jihovýchodní čtvrtině jámy v hloubce 20—40 cm pod jejím horním okrajem. Pod železy ležel v hloubce 40—55 cm větší zlomek svorového

žernovu, v jihozápadní čtvrtině jámy ležel ve stejné hloubce celý žulový žernov, jehož dolní strana byla miskovitě vybrána. V hloubce 65 cm pod hladinou výkopu se objevil masivní svorový žernov, spočívající na vypouklém žulovém žernovu, který byl posunut o 10—15 cm k severu. Při dně jámy pod severovýchodním okrajem spodního žernovu ležela nedohotovená kostěná brusle (Staňa 1961, tab. XII/1; XIII/14). Ve vrstvě na dně se vyskytlo v jižní části dosti uhlíků. Ze zásyvu jámy byl získán menší počet střepeů (Staňa Č. 1961, tab. XIII/1—13).

Č. Staňa datuje tento hromadný nález na základě vývoje slovanské keramiky na Moravě a dle pozorování na Starých Zámcích nejpozději na přelom 9. a 10. stol.

Obsah depotu:

srp, II — zachován ve dvou zlomcích — d. obvodu 49 cm (obr. 17B:7); srp, II — část rukojeti je ulomena — d. obvodu 36 cm (obr. 17B:8), i. č. 1720; část srpu, II — konec čepele i rukojeť je ulomena — d. obvodu 14,8 cm (obr. 17B:9) poříz — záchytné konce ramen jsou odlomeny — d. řezné plochy 5,8 cm, d. ramen 13 a 6 cm (obr. 17B:5), i. č. 1722

průbojník — ve tvaru hráněné tyčinky, která je na jednom konci zahrocená a na druhém nese stopy po úderech — d. 33 cm (obr. 17B:16)

čepel nože — d. 13 cm (obr. 17B:4); nůž — konec čepele i část trnu je ulomena — d. 11,8 cm (obr. 17B:14)

hákovitý klíč — raménko je opatřeno dvěma kolmými výčnělky — d. rukojeti 20 cm, d. raménka 7 cm (obr. 17B:2)

držadlo vědérka — s knoflíkovitě ukončenými konci, na nichž visí porušená závěsná kování ve tvaru lichoběžníku — rozpětí oblouku 24 cm, d. závěsného kování 4,6 cm (obr. 17B:13); držadlo vědérka — s hákovitě zahnutými konci; na jednom konci visí závěsné kování ve tvaru přehnaté tyčinky, jejíž jeden konec se rozvětluje a druhý je ulomen — rozpětí oblouku 21 cm, d. závěsného kování 6 cm (obr. 17B:3); držadlo vědérka — s hákovitě zahnutými konci, zdeformované — v oblouku 12,5 cm (obr. 17B:15); držadlo vědérka — jeden konec je hákovitě zahnutý, druhý je ulomený — rozpětí oblouku 18 cm (obr. 17B:12)

5 obrouč í — klenutého průřezu — š. 0,6 cm, s. 0,6 cm (obr. 17B:20, 27, 29—31); 2 obrouče — š. 2 cm, s. 0,4 cm (obr. 17B:10—11); 3 obrouče — š. cca 1,2 cm, s. 0,4 cm (obr. 17B:19, 26, 28); 4 zlomky z obrouček — š. cca 1 cm, s. 0,4 cm (obr. 17B:21 až 22, 24—25)

pouta — vytvořená ze dvou půloblouků, které jsou spojeny vykovanými očky; obě části pout jsou ukončeny kolmo vykovanými kroužky, jež k sobě dosedají — $\varnothing$ 14,5 cm (obr. 17B:6)

3 stočené pásky — š. cca 1 cm, s. 0,4 cm (obr. 17B:17—18, 23)

rovný páskovitý předmět — zužující se od jednoho konce k druhému, žlábkovitě prohnutý, rozšířený konec je ulomený — d. 24,5 cm (obr. 17B:1), i. č. 1719

obdélníková ploténka — těsně při okraji je proraženo několik otvorů, v jednom je nýt — d. 28,8 cm (obr. 17B:32), i. č. 1717

2 žulové a 2 svorové žernovy

kostěná brusle

keramické střepey

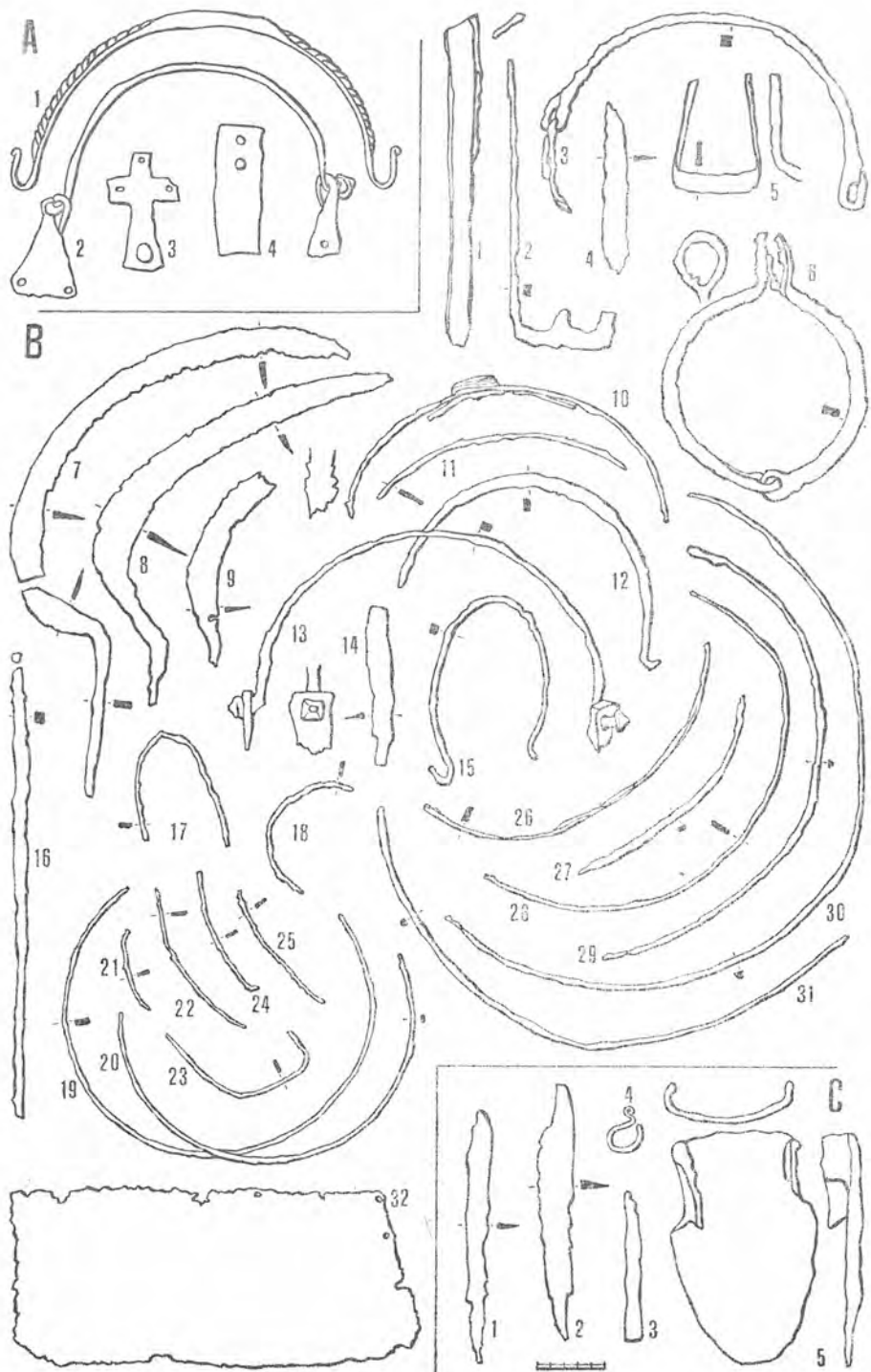
Uložení: AÚ ČSAV Brno

Literatura: Staňa, Č. 1961, 110—117, tab. XII/1—2, tab. XIII

STARÉ ZÁMKY (II) (okr. Brno-město)

V roce 1956 byl nalezen pod jižní čtvrtinou kontrolního bloku D/N-VIII, necelých 10 m východně od příčné hradby s příkopem, v málo znatelné, nepravidelně obdélníkové zahlobenině, v hloubce 30 až 40 cm pod dnešním povrchem depot sekerovitých hřiven. Hřivny byly uloženy podélně ve směru profilu, tj. od severu k jihu, a to tak, že ležely těsně jedna na druhé, střídavě ouškem a rozšířenou částí. V těsně

Obr. 17. Staré Město (I), okr. Uherské Hradiště (A); Staré Zámky (I), okr. Brno-město (B); Svěpravičice, okr. Praha-východ (C).

blízkosti hřiven se vyskytlo množství uhlíků, které snad mohou být pozůstatkem nějaké skříňky, do níž byl sklad uložen.

Obsah depotu:

12 sekerovitých hřiven — d. 27–34 cm, 1 sekerovitá hřivna — d. 19 cm

Uložení: AÚ ČSAV Brno

Literatura: *Staňa, Č. 1956, 55*

STARÉ ZÁMKY (III) (okr. Brno-město)

Při výzkumu v roce 1953 byl nalezen v jamce ve čtverci C-II depot železných předmětů.

Obsah depotu:

kování věder, zlomek srpů

Uložení: AÚ ČSAV Brno

Literatura: *Staňa, Č. 1961, 118*

SVĚPRAVICE (okr. Praha-východ)

Ze školní sbírky ve Svěpravičích převzalo Národní muzeum soubor železných předmětů a jednu bronzovou esovitou záušnici. Otázka příslušnosti této záušnice k souboru železných předmětů je značně nejasná. Stejně problematický je i soubor želez, protože nálezkové okolnosti chybí a o pravosti celku můžeme usuzovat jen s velmi malou dávkou pravděpodobnosti.

Obsah depotu:

radlice, IA — s výraznými raménky — d. 17 cm (obr. 17C:5), i. č. 85056

sekáč — krátký, jednostraně odsazený trn je mírně ohnutý, rovná čepel je z hřbetní strany před hrotem obloukovitě vykrojená — d. 19 cm (obr. 17C:2), i. č. 85057

nůž — d. 18,8 cm (obr. 17C:1), i. č. 85058; čepel nože — d. 10,2 cm (obr. 17C:3), i. č. 85059

bronzová esovitá záušnice — esovité zakončení nese stopy stříbrnění — $\varnothing$ 2,7 × 2,1 cm (obr. 17C:4), i. č. 85060

Uložení: Národní muzeum v Praze

Literatura: *Kudrnáč, J. 1963, 205*

TVAROŽNÁ LHOTA (okr. Hodonín)

Z nálezkových okolností, týkajících se souboru železných předmětů z Tvarožné Lhoty, je pouze známé, že v r. 1901 byl vyorán sklad železných nástrojů.

Obsah depotu:

srp, II — konec čepel je ulomen — d. obvodu 28,6 cm (obr. 18A:3), i. č. 55999

srp, II — konec čepel je ulomen — d. obvodu 35,6 cm (obr. 18A:4)

kosa, II — d. obvodu 38,6 cm (obr. 18A:6), i. č. 55997; kosa, I — zahrocený

konec čepel — d. obvodu 42,4 cm (obr. 18A:5), i. č. 55996

motyka — prodloužený tyl, trojúhelníkovitě zaoblené ostny při násadním otvoru — d. 19,8 cm (obr. 18A:7), i. č. 56000

ostruha raménka ve tvaru U, kuželovitý bodec, lopatkovité ploténky uprostřed s jedním nýtem — v. 15,6 cm (obr. 18A:1), i. č. 56002

kruhovitá zděř — $\varnothing$ 4,4 cm, v. 2 cm (18A:2), i. č. 56001

VRŠATECKÉ PODHRADIE (okr. Povážská Bystrica)

Vršatecké Podhradie leží asi 10 km na severozápad od Havy. Lokalita se nachází asi 1 km severozápadním směrem od obce v úzkém a dlouhém údolí, které vyniká stratigrafickými vlastnostmi. Jeho delší strany jsou od jihovýchodu chráněny strmými skalnatými hřebeny a od severozápadu zalesněnými svahy. Středem doliny teče malý potůček.

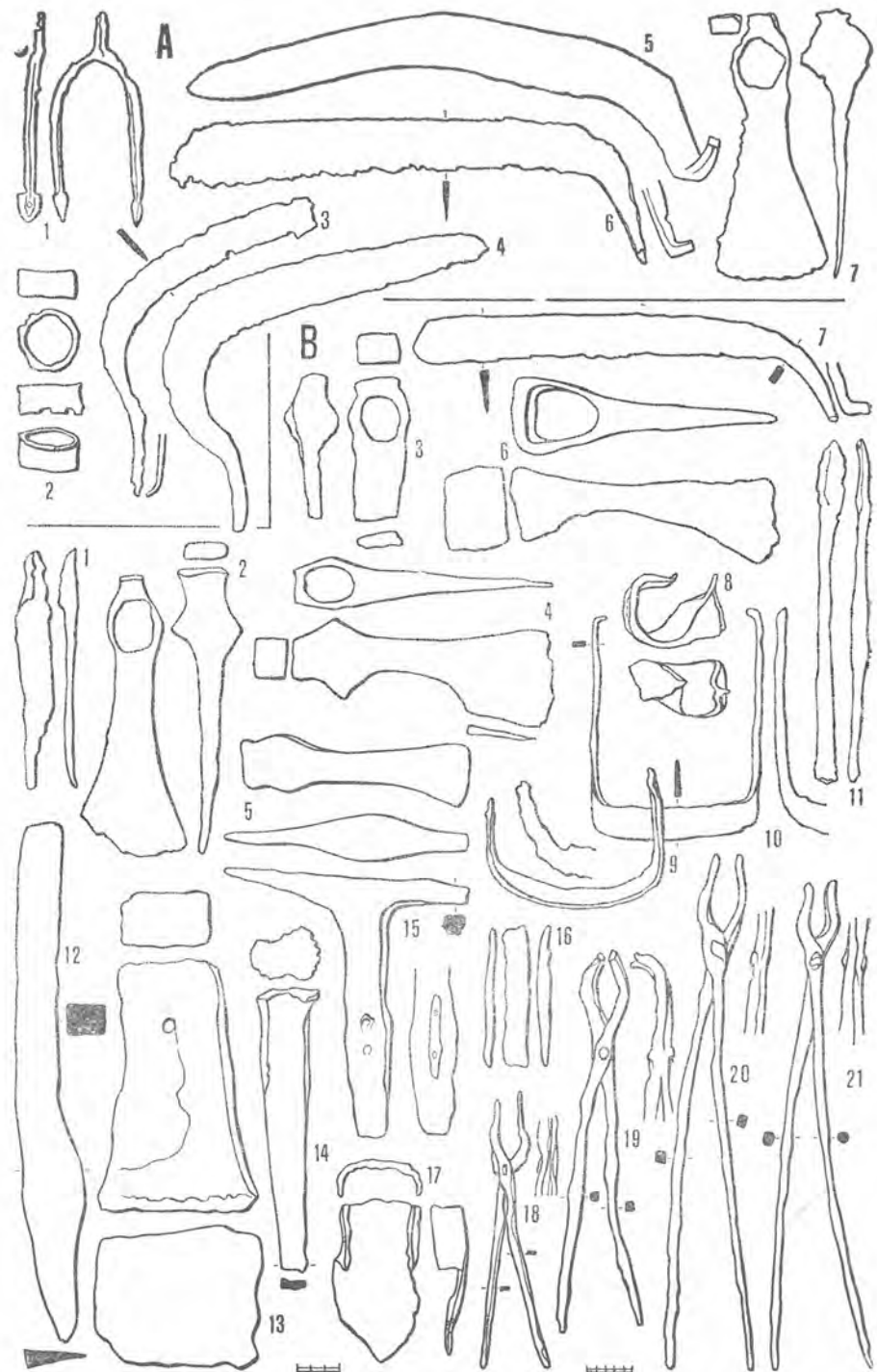
V březnu 1965 zachránil prvou a největší část hromadného nálezu G. Povala. Nálezu mu odevzdali dělníci, kteří pracovali na stavbě Rekreačního střediska SMZ. Druhou část našli začátkem srpna pracovníci stavby při pokračování zemních prací a zpráva o nálezu podal Archeologickému ústavu v Nitře Š. Margetin. Dne 20. srpna při obhlídce terénu byla pracovníky AÚ nalezena částečně opracovaná sekerovitá hřivna. Poslední předmět — železný vrták — poslal dne 29. listopadu 1965 do Archeologického ústavu Š. Margetin.

Hromadný nálezh železných předmětů byl nalezen na staveništi panelových chat. V druhotně uložené zemině byly nalezeny i úlomky mladohradištní keramiky. Další zlomky mladohradištní keramiky byly nalezeny v úvoze cesty nedaleko panelové chaty, která se nachází v horní části úvozu. Je pravděpodobné, že se keramika dostala do uvedené polohy [tj. na místo nálezu skladu železných předmětů] splachem s horní části úvozu. Toto podporuje i skutečnost, že sonda, vedená v blízkosti naleziště, byla sterilní. Mladohradištní keramika se nachází téměř po celém areálu doliny. Tyto četné nálezy keramiky umožňují předpokládat větší slovanské sídliště z konce 10. a 11. stol.

J. Holá—V. Furmánek [1970, 76] datují hromadný nálezh do konce 9. stol., případně na začátek 10. stol.

Obsah depotu:

- kosa, II — d. obvodu 32 cm (obr. 18B:7), i. č. K 212
- radlice, IA — s výraznými raménky, pravé raménko je ulomeno — d. 12 cm (obr. 18B:17), i. č. K 211
- krojídlo — mírně prohnuté, masivní násada přechází v odsazený hřít čepele — d. 38,6 cm (obr. 18B:12), i. č. K 215
- motyka — úzký prodloužený tyl, zaoblené ostny při násadním otvoru — d. 20,6 cm (obr. 18B:2), i. č. K 216; část motyka — konec čepele je ulomen, široký krátký tyl, zaoblené ostny při násadním otvoru, jeden ostn je ulomen — d. 10,4 cm (obr. 18B:3), i. č. K 222; násadní část motyka ? — d. 6,6 cm (obr. 18B:8), i. č. K 221
- seker a, IIAb — nízké zaoblené ostny — d. 16,8 cm (obr. 18B:5); sekera, IVAb — téměř rovné ostří, krátká rovná brada — d. 19 cm (obr. 18B:4), i. č. K 217; sekera, IIB — d. 19,4 cm (obr. 18B:6), i. č. K 218
- lžícovitý vrták — násada čtvercového průřezu je v horní třetině rozklepána naplocho — d. 25 cm (obr. 18B:11), i. č. K 207
- dláto — horní konec byl druhotně useknut, dolní konec je rozklepán v ostří — d. 10,5 cm (obr. 18B:16), i. č. K 208
- poříz — d. řezné plochy 11 cm, d. ramen 14 a 14,4 cm (obr. 18B:10), i. č. K 201; poříz — obě držadla jsou odlomena — d. řezné plochy 12 cm, d. ramen 3 a 7,3 cm (obr. 18B:9), i. č. K 202
- kleš t ě — esovitě prohnuté čelisti, rukojeti kleští čtvercového průřezu jsou v místě spojení nýtem rozklepána naplocho, od nýtu k čelistím jsou opět čtvercového průřezu — d. 54,6 cm (obr. 18B:21), i. č. K 204; kleš t ě — mírně prohnuté čelisti, stejná konstrukce jako u kleští předcházejících — d. 57,6 cm (obr. 18B:20), i. č. K 205; kleš t ě — běžné konstrukce, zahnuté konce čelistí — d. 42 cm (obr. 18B:19),

Obr. 18. Tvarožná Lhota, okr. Hodonín (A); Vršatecké Podhradie, okr. Povážská Bystrica (B).

i. č. K 206; kleště — běžné konstrukce, prohnuté čelisti — d. 31,2 cm (obr. 18B:18),
i. č. K 365

kovadlina — ve tvaru nepravidelného čtyřhranného komolého jehlanu, horní plocha je poněkud prohnutá, v horní polovině kovadliny je průvlak — v. 18,6 cm (obr. 18B:13), i. č. K 213; rohatá kovadlina — ve tvaru písmene T. Nožka je uprostřed na jedné straně vertikálně prožlábnutá, v prožlábnutí jsou dva průvlak; kratší rameno je na konci rozklepáno, delší je zahroceno — v. 19,2 cm (obr. 18B:15), i. č. K 214; štíhlá kovadlina — čtyřhranného průřezu, směrem dolů se zužuje, horní plocha je rozklepána — d. 21 cm (obr. 18B:14), i. č. K 220
atypické železo — d. 17,6 cm (obr. 18B:1), i. č. K 210
sekerovitá hřívna — d. 16 cm, i. č. K 209

Uložení: originály ve Vlastivedném muzeu v Nitře, kopie v Moravském muzeu v Brně

Literatura: Hollá, J.—Furmánek, V. 1970, 75—82

ZÁDIEL (okr. Košice)

T. Lehoczky našel roku 1878 při pokusném výzkumu v Zádielské dolině na břehu potoka nad kulturní vrstvou pod vrstvou sesutého kamení kromě železného kroužku a železného klince depot tří zemědělských nástrojů.

J. Eisner (1933, 261) datuje tento depot rámcově do mladší doby hradištní.

V. Budinský-Krička (1963, 223) nevyklučuje ani středohradištní původ nálezu vzhledem ke starému slovanskému osídlení oblasti, která sousedí se Zádielskou dolinou.

Obsah depotu:

radlice, II — vykovaná ze dvou částí; základní středová část radlice je symetrická, k ní byly přikovány železné pásy, na jedné straně menší a na druhé větší — d. 22 cm (obr. 19A:3)

krojídlo — rovné — d. 58 cm (obr. 19A:2); krojídlo — rovné — d. 50 cm (obr. 19A:1)

Uložení: Zakarpatské státně vlastivedné muzeum v Užgorodu

Literatura: Eisner, J. 1933, 261; Budinský-Krička, V. 1963, 220—223

ŽABOKREKY (I) (okr. Topoľčany)

Při bagrování hlíny ve východní části hliníku vedle cihelny byla bagrem zničená v r. 1961 polovina sídlištní jámy, ve které byla pohozena lidská kostra a depot železných předmětů.

Obsah depotu:

srp, II — ulomený hrot čepele — d. obvodu 40,6 cm (obr. 19B:3); srp, II — konec čepele i rukojeti je ulomen — d. obvodu 25,2 cm (obr. 19B:4); rukojeť srpu — d. 11,4 cm (obr. 19B:5)

kosa, II — d. obvodu 33,6 cm (obr. 19B:1); kosa, II — konec čepele i část násady s kolíkem jsou odlomeny — d. obvodu 29,4 cm (obr. 19B:2)

radlice, IA — s výraznými raménky — d. 16,4 cm (obr. 19B:12)

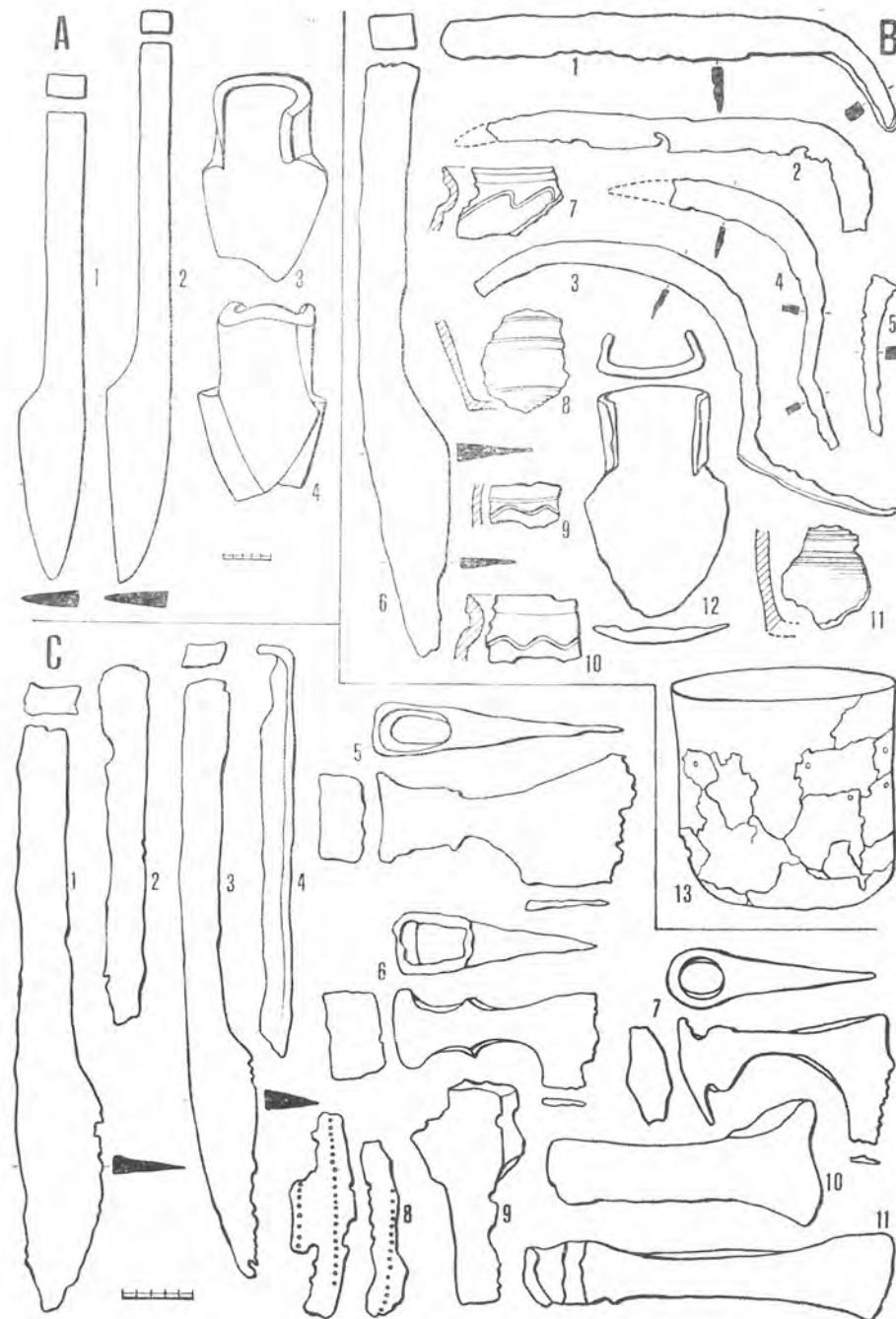
krojídlo — prohnuté, násada přechází v odsazený břit čepele — d. 42,8 cm (obr. 19B:6)

kotel — značně rozrušený korozí; rovné stěny s mírně nálevkovitým ústím přecházejí obloukovitě v ploché dno. Kotel je zhotoven z plechových plátů, spájených nýtováním; pláty jsou kladeny ve vodorovných pásích, dno tvoří pláty, kladené bez systému přes sebe — v. 15 cm, Ø zrekonstruovaného okraje 16 cm (obr. 19B:13)

6 sekerovitých hřiven — značně poškozené — d. cca 30—36 cm keramické střepy (obr. 19B:7—11)

Uložení: AÚ SAV Nitra

Literatura: Habovštiak, A. 1965, 58, obr. 2:4; 3:4; Významné slovanské náleziska na Slovensku 1978, 257

Obr. 19. Zádiel, okr. Košice (A); Žabokreky (I), okr. Topoľčany (B); Žitavská Tůň, okr. Komárno (C).

Tento depot se našel v r. 1962 asi 2 m od prvního depotu [Žabokreky (I)].

Obsah depotu:

srp, II — zachovalý ve dvou zlomcích, rukojeť je odlomena — d. obvodu 32,2 cm (obr. 20:23); srp, II — zachovalý ve třech zlomcích — d. obvodu 33 cm (obr. 20:6); srp, II — ulomený konec čepele — d. obvodu 40,4 cm (obr. 20:9); srp, II — zachovalý ve třech zlomcích, ulomený hrot čepele — d. obvodu 39,4 cm (obr. 20:10); srp, II — odlomený konec čepele — d. obvodu 30,6 cm (obr. 20:5); srp, II — zachovalý ve třech zlomcích, ulomený hrot čepele — d. obvodu 45 cm (obr. 20:7); srp, II — odlomený konec čepele — d. obvodu 34,4 cm (obr. 20:8); srp, II — konec čepele i rukojeti je ulomen — d. obvodu 26 cm (obr. 20:3); část srpů — konec čepele i rukojeti je ulomen — d. obvodu 21,2 cm (obr. 20:4)

kosa, II — d. obvodu 39,8 cm (obr. 20:21); kosa, I — hřbet čepele je od vlastního ostří oddělen po celé délce širokým mělkým žlábkem — d. obvodu 38,2 cm (obr. 20:19); část kosa, II — konec čepele je ulomen, na kose je vidět vrstevnatý způsob zhotovení ostří — d. obvodu 27,8 cm (obr. 20:20); kosa, I — zlomkovitě zachovalá — d. obvodu 39,2 cm (obr. 20:22)

radlice, IB — částečně deformovaná, s nepatrnými raménky a se silně zkorodovanou levou stranou — d. 17 cm (obr. 20:28); radlice, IC — pravé raménko je odlomeno — d. 14,6 cm (obr. 20:27); radlice, IA — s výraznými raménky — d. 13,6 cm (obr. 20:26); radlice, IA — s nepatrnými raménky, pravá strana plužního nože je zkorodovaná — d. 15,6 cm (obr. 20:29)

krojídlo — prohnuté, masivní násada přechází v odsazený břit čepele — d. 50 cm (obr. 20:12); krajidlo — prohnuté, masivní násada plynule přechází v odsazený břit čepele — d. 38 cm (obr. 20:13)

motyka — krátký široký a nezúžený týl, trojúhelníkovité ostny při násadním otvoru — d. 16,3 cm (obr. 20:15)

motyčkovitý nástroj — s tulejkou z dlouhých přehnutých laloků a s rozšiřující se čepelí — d. 14,8 cm (obr. 20:17); motyčkovitý nástroj — uzavřená tulejka z přehnutých laloků, rozšiřující se čepel — d. 11,8 cm (obr. 20:16)

sekera, III — dlouhý tenký krček přechází na jedné straně v nízké zaoblené ostny a na druhé straně v široké spuštěné ostří, jehož hrany jsou rovnoběžné, krátký týl — d. 21,4 cm (obr. 20:11)

poříz — jedno rameno je ulomeno — d. řezné plochy 8,8 cm, d. ramene 6,4 cm (obr. 20:25)

dláto — dolní konec je roztepaný v ostří, horní konec nese stopy po úderech — d. 23,8 cm (obr. 20:1); dláto — dolní konec je roztepaný v ostří, horní konec nese stopy po úderech — d. 25,2 cm (obr. 20:2)

lžícovitý vrták — horní část je roztepáním zeslabena — d. 33 cm (obr. 20:14)

hákovitý klíč — kolmé raménko je opatřeno dvěma kolmými výčnělky, rukojeť je torčovaná a deformovaná — d. rukojeti 9 cm, d. raménka 8 cm (obr. 20:24)

zlomek držadla vědérka — z masivní tyčinky čtverhranného průřezu, v hákovitém zakončení se zachovala část ouška závěsného kování — d. cca 17 cm; polovina držadla vědérka — z ploché tyčinky, ve středu je nejsilnější a směrem k hákovitému ukončení se zužuje

11 úlomků obručí — klenutého průřezu — š. cca 7–13 mm

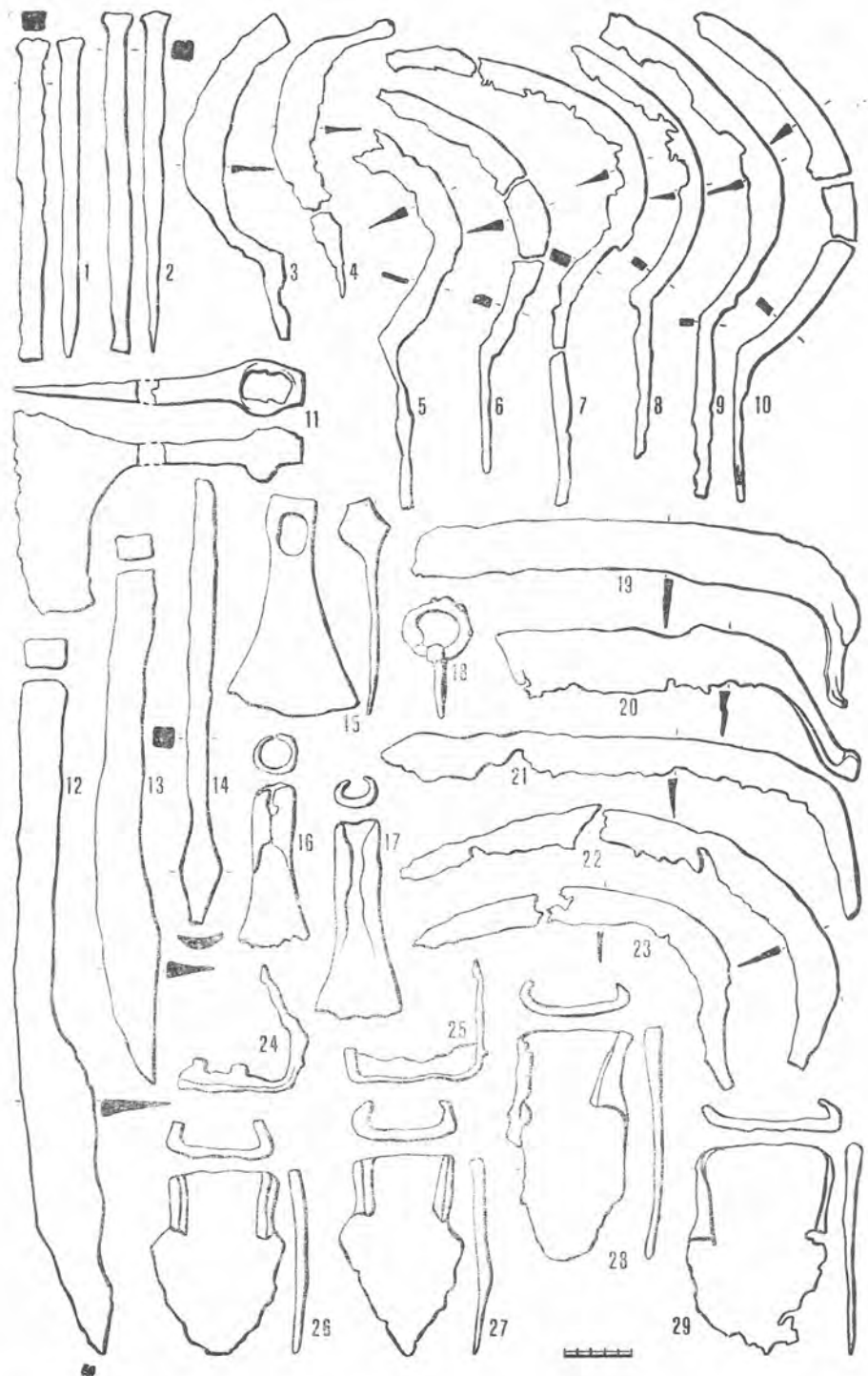
10 sekerovitých hřiven — zlomkovitě zachovalých — max. zach. d. 34 cm

kroužek — s dlouhým, smyčkovitě připojeným jazýčkem — $\varnothing$ kroužku 5 cm, d. jazýčku 5,6 cm (obr. 20:18)

Uložení: AÚ SAV Nitra

Literatura: Točík, A. 1963, 601, obr. 202; Habovštiak, A. 1965, 58, obr. 1:1, 3;

2:1–3, 5–6; 3:1–3, 5; Významné slovanské náleziska na Slovensku 1978, 257

Obr. 20 Žabokreky (II), okr. Topoľčany.

V roce 1936 byl v Žitavské Tůni na poli sedláka Vöröse objeven v jámě v hloubce 2,0–2,5 m depot železných předmětů. Nález přinesl do muzea v Komárně učitel Ordög.

Obsah depotu:

krojídlo — mírně prohnuté, trojúhelníkovitá čepel je odsazena od násady — d. 42,8 cm (obr. 19C:3);
krojídlo — rovné, masivní násada přechází v odsazený břit čepel, klenuté ostří čepel — d. 41,8 cm (obr. 19C:1)

sekera, IIICb — tenký krček čepel přechází ve spuštěné, porušené ostří s velmi krátkou bradou — d. 15,4 cm (obr. 19C:7);
část sekery — ostří čepel je ulomeno, poměrně tenký krček čepel, trojúhelníkovité ostny jsou na jedné straně ulomeny, krátký široký tyl — d. 15,2 cm (obr. 19C:9);
sekera, IIAC — porušený násadní otvor — d. 26,4 cm (obr. 19C:11);
sekera, IVCa — porušené obloukovité ostří, rovná brada — d. 18,2 cm (obr. 19C:5);
sekera, IIIC—IVCa — krátké spuštěné ostří (na způsob bradatice, avšak krátká brada) — d. 14,3 cm (obr. 19C:6);
sekera, IIB — ulomený konec čepel — d. 19,4 cm (obr. 19C:10)

2 plechy — zdobené pásy perliček — d. 14,6 a 12,4 cm (obr. 19C:8);
podlouhlý plech — d. 25,6 cm (obr. 19C:2)

tyčinkovitý nástroj — hráněného průřezu, na jednom konci ohnutý — d. 29,3 cm (obr. 19C:4)

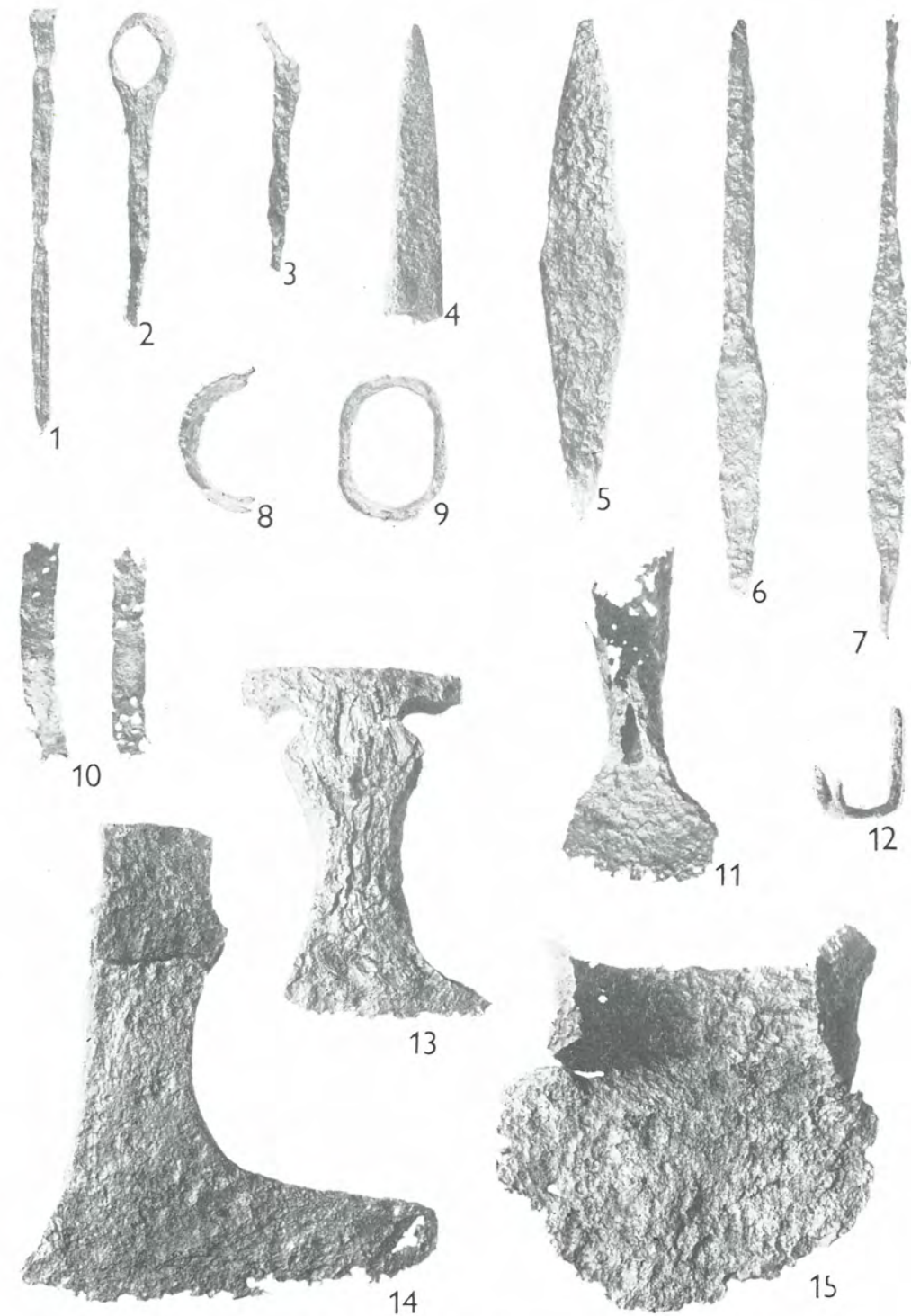
Uložení: Podunajské múzeum v Komárně

Literatura: *Eisner, J. 1941, 160; Eisner, J. 1948, 372, obr. 2*

Tab. I. Lety u Dobřichovic, okr. Praha-západ.

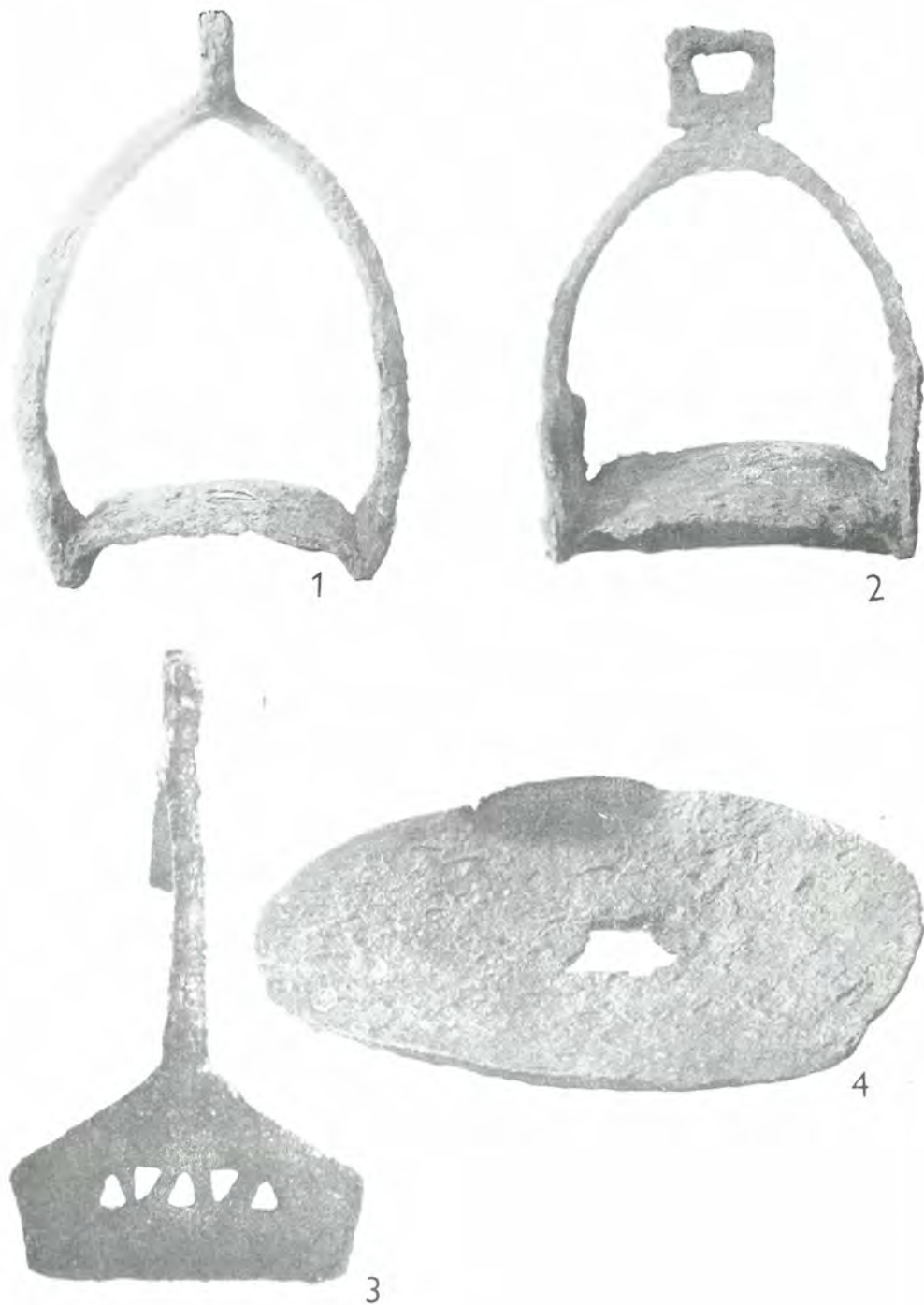

Tab. II. Lety u Dobřichovic, okr. Praha-západ.

Tab. III. Lety u Dobřichovic, okr. Praha-západ

Tab. IV. Prachov, okr. Jičín.

III. Kritika pramenů

Abychom získali opěrnou základnu pro další práci, je nutné provést před vlastní analýzou obsahového složení depotů kritiku vypovídacích schopností shromážděného materiálu.

Z dostupné prameně základny musíme vyčlenit především tzv. problematické depoty, tzn. ty soubory, u nichž není zcela zřejmé, zda jednotlivé předměty pocházejí ze společného nálezového celku. V těchto případech není zaručena uzavřenost celků.

Je přirozené, že se v analýze obsahového složení nezabýváme nedostatečně publikovanými depoty, které jsou uveřejněny pouze ve formě zmínky bez bližšího popisu a vyobrazení předmětů. Většina těchto depotů byla nalezena v rámci systematických výzkumů a bude příslušnými badateli publikována.

Vyloučením problematických a nedostatečně publikovaných hromadných nálezů zůstávají pro další práci dvě skupiny depotů. Jsou to celky, které byly získány během systematických výzkumů, a dále dobře publikované depoty z náhodných nálezů, k nimž je však třeba přistupovat s větší dávkou kritičnosti.

Hromadné nálezy, získané při systematických výzkumech, mají největší vypovídací hodnotu, protože míra zachycených informací je u nich největší.

Depoty náhodně objevené mají přirozeně vypovídací hodnotu podstatně menší. Postrádáme u nich většinou přesnější nálezové okolnosti, v nejlepším případě byl dodatečně proveden popis naleziště. Úplnost náhodně objevených hromadných nálezů rovněž nemáme zaručenou, protože ve většině případů nebyly depoty získány pod odborným dohledem. Přes tyto negativní stránky musíme náhodně objevené depoty brát v úvahu při dalším pracovním postupu již z toho důvodu, že nám alespoň formálně doplňují typologické spektrum, známé z bezpečných nálezových celků.

Podkladem pro analýzu obsahového složení hromadných nálezů budou tedy depoty, které byly získány během systematických výzkumů a depoty náhodně objevené, které tvoří podstatnou část známého fondu.

Přehled vymezených skupin depotů:

- I — depoty problematické
- II — depoty nedostatečně publikované

- III — depoty získané během systematických výzkumů
  - IIIa — v náplni depotů jsou různé železné předměty
  - IIIb — v náplni depotů jsou pouze sekerovité hřivny
- IV — depoty náhodně objevené
  - IVa — v náplni depotů jsou různé železné předměty
  - IVb — v náplni depotů jsou pouze sekerovité hřivny

Zařazení jednotlivých depotů do vymezených skupin I—IV:

- I — Gajary-Stolička, Kněžmost, Krumvíř, Kúty-Čepangát (II), Kúty-Sigeca II, Kylešovice, Lipník, Líšťany, Plužná, Semice, Smolnice, Staré Město (IV), Svěpravice
- II — Březnice, Pobedim — depot 1, III—XIII, Rajhrad (I), Rajhrad (II), Stará Břeclav, Staré Zámky (III)
- IIIa — Mikulčice (I), Mikulčice (II), Mikulčice (III), Pobedim — depot II, Pohansko (I), Pohansko (II), Pohansko (III), Pohansko (IV), Pohansko (V), Pohansko (VI), Pohansko (VII), Pohansko u Nejdku, Prachov, Přítluky, Staré Zámky (I)
- IIIb — Bíňa, Mikulčice (IV), Pobedim — depot XIX, Staré Zámky (II)
- IVa — Brankovice, Gajary-Pustatina Vrablicova (I), Gajary-Pustatina Vrablicova (II), Ivanovice, Kúty-Čepangát (I), Lety u Dobřichovic, Moravský Ján, Mutěnice, Oslavany, Sklabiňa, Staré Město (I), Tvarožná Lhota, Vršatecké Podhradie, Zádiel, Žabokreky (I), Žabokreky (II), Žitavská Tůň
- IVb — Bošany, Hrádok, Pobedim (I), Pobedim (II), Staré Město (II), Staré Město (III).

IV. Analýza obsahové stránky depotů

Zemědělské nástroje

S r p

Srpy, vyskytující se v shromážděných depotech, můžeme rozdělit do dvou typů (viz obr. 2, str. 7—8). K typu I náležejí 2 srpy z Let u Dobřichovic (tab. I/2, 4) a 1 srp z Gajar-Pustatiny Vrablicovy (II) (obr. 5 : 15), většina cca 51 srpů (přesný počet se nedá pro častý výskyt zlomků určit) náleží k typu II.

Srpy typu I (bez odsazené rukojeti) se typologicky shodují s označením M. Beranové typ A [Steensbergovo třídění]. Dva srpy typu I z Let mají různě tvarovanou násadní část — ve formě laloků na upevnění rukojeti (tab. I/2) a ve formě zúženého řapu (tab. I/4) (Beranová 1980, 169). Násadní část srpu se „zúženým řapem“ (tab. I/4) je však velmi zkorodovaná, domnívám se, že zúžený řap je jen zbytek rzí rozpadlých laloků na upevnění rukojeti. Třetí srp z Let má odsazenou tulejku opatřenou laloky (tab. I/3) — dle označení M. Beranové (1980, 169) typ B. Původně označila M. Beranová (1957, 102) všechny tři srpy z Let jako typ A II, tj. srp s laloky nebo tulejkou na upevnění rukojeti. Srpy z Let jsou odlišné od hradištních srpů, které neměly nikdy laloky na upevnění rukojeti. Laloky nebo tulejka na upevnění rukojeti jsou u žňových nástrojů rysem velmi starobylým (Beranová 1980, 169). Horní hranici výskytu letských srpů lze klást do 7. stol. (Beranová 1972, 632).

Srp typu I z Gajar-Pustatiny Vrablicovy (II) (obr. 5 : 15), který má násadní část tvořenou zdvojenou ploškou, je vzácnou výjimkou v hradištním období. Výrazným zakřivením se odlišuje od menších, plošších srpů typu I z Let u Dobřichovic. Na Slovensku je tento typ srpu datován do 7.—8. stol. až do 9. stol., kdy úplně zaniká. Původ srpů s rukojetí, která je přímým pokračováním čepele, je ve střední Evropě již v laténském období (Beranová 1980, 199, 201).

Srp typu II se ztotožňuje dle třídění M. Beranové (1957, 102) s typem B I. Původ tohoto typu srpu lze spatřovat v zemědělském inventáři římských provincií (Beranová 1980, 202). U nás jsou nejdříve doloženy v prostředí avarsko-slovanských pohřebišť. Horní hranice jejich výskytu je v druhé polovině 13. až na poč. 14. stol., kdy jsou bezpečně doloženy již odlišné tvary srpů (Beranová 1972, 632—633).

Tvarově odlišný od srpů typu II je srp z Pohanska (I) (obr. 13D : 9), který má rovnoměrně obloukovitou čepel a konec násady kruhovitě

roztepaný, uprostřed s provrtem. Z našeho území nenacházím k tomuto srpů analogie. Analogický srp pochází z východoslovanského prostředí, z okruhu saltovo-majacké kultury — z pravobřežního Cimljanského hradiště (Pletněva 1967, 147, obr. 38/5).

K o s a

Kosy, vyskytující se v depotech, patří k tzv. krátkým kosám (polokosám), tj. kosám s krátkým, v porovnání s dnešními typy asi polovičním kosištěm. Krátké kosy se užívaly již v laténském a římském období. Typologicky se navzájem odlišují, v principu se však shodují: řap na upevnění kosiště svírá s ostřím čepele tupý úhel, takže k němu nebylo možno připevnit rovné dlouhé kosiště po vzoru dnešní kosy (Beranová 1980, 235). Podle tvaru čepele můžeme krátkou kosu rozlišit na dva typy: typ I — kosa se zakřivenou čepelí; typ II — kosa s rovnou čepelí (Beranová 1968, 109). Kosa se zakřivenou čepelí se vyskytuje v pěti depotech — 6 kusů; kosa s rovnou čepelí se vyskytuje v devíti depotech — 19 kusů. Z chronologického hlediska nemá typové rozlišení kos v době hradištní žádný význam, neboť oba typy kos se vyskytují po celé hradištní období současně, což je doloženo i v hromadných nálezech (např. společenský výskyt obou typů v Gajarech-Pustatině Vrablicově (II) (obr. 5 : 8, 13), v Oslavanech (obr. 13A : 10, 11), v Žabokrekách (II) (obr. 20 : 21, 22) aj. Počátek výskytu hradištních kos spadá do 8. stol. Výjimku tvoří starobylejší krátká kosa z Let u Dobřichovic (tab. I/1), která je jediným zatím známým exemplářem z předhradištního období.

R a d l i c e

Radlice s lopatkovitou čepelí a s tulejkou z přehnutých laloků jsou zastoupeny 23 kusy ve dvanácti hromadných nálezech. Typologickým rozbohem tulejkovitých radlic se zabývala M. Beranová (1968, 521 až 526) a F. Šach (1961, 23—155). F. Šach rozlišil mezi slovanskými radlicemi tři základní skupiny:

1. radličky pětiúhelníkové — a) bez ramének, b) s nepatrnými raménky, c) s výraznými raménky,
2. radlice dýkovité,
3. radlice listovité.

Na foto třídění jsem navázala (viz obr. 2, str. 7—8). Symetrické pětiúhelníkové radlice byly nalezeny v Ivanovicích (obr. 7B : 5, 7 — radlici na obr. 7B : 5 by bylo možné zařadit i mezi radlice dýkovité), v Letech u Dobřichovic (tab. II/15), v Mikulčicích (II) (obr. 9 : 15), v Moravském Jáně (obr. 12 : 20), na Pohansku u Nejdku (obr. 15A : 16, 17),

ve Sklabini (obr. 16B :), ve Vršateckém Podhradí (obr. 18B : 17), v Žabokrekách (I) (obr. 19B : 12) a v Žabokrekách (II) (obr. 20 : 26, 29). Radlici ze Žabokrek (I) (obr. 19B : 12) uvádí A. Habovštiak (1965, obr. 2 : 4) jako radlici asymetrickou. Setrvávám však na zařazení této radlice mezi radlice symetrické, neboť má souměrně vyvinuté pravé a levé ostří. Pravé raménko čepele je pouze poněkud opracováno. Dýkovité radlice, vyznačující se nápadnou štíhlostí, byly nalezeny v Brankovicích (obr. 3 : 10), v Ivanovicích (obr. 7B : 6, 8), v Mikulčicích (I) (obr. 9 : 14 — může patřit i mezi radlice listovité), v Přítlukách (obr. 15B : 5) a v Žabokrekách (II) (obr. 20 : 28). Různě velké listovité radlice se vyskytují v depotech z Brankovic (obr. 3 : 11) a ze Žabokrek (II) (obr. 20 : 27).

Symetrické radlice byly kovány již v době laténské. Tyto radlice však byly užší a štíhlejší než radlice slovanské. Širší, klínovitý tvar radlice z hromadného nálezu v Kolíně n. L. je výjimečný v laténských nálezech radlic (Beranová 1980, 128). Větší typové rozšíření radlic nastalo až v římskoprovinciálním období, kdy převahu získaly radlice listovité, převzaté z ilyrské oblasti (Beranová 1980, 113). Není pochyb o tom, že Slované navázali na odkaz římských provincií. Na území Československa se vyskytují všechny tvary symetrických radlic (uváděných F. Šachem) a jejich výskyt v době hradištní není časově omezen. Diferenciace radlic byla účelová, nikoliv územní nebo krajová. Podle velikosti nelze činit závěry o jejich stáří (Beranová 1980, 181). Je nutné se zmínit o široké ploché radlici z Let u Dobřichovic (tab. II/15), kterou J. Eisner (1948, 375—376) pokládá za germánskou a v celém letsckém depotu vidí pozůstatek germánského obyvatelstva. Vzhledem k velké zkorodovanosti letsckých železných předmětů předpokládá M. Beranová (1980, 168), že radlice byla původně delší a patřila by pak k radlicím listovitým, možná i dýkovitým.

Výskyt asymetrické radlice, označené jako typ II, byl zaznamenán kromě problematického depotu z Gajar-Stoličky (obr. 7A : 10) v hromadném nálezu z Pohanska u Nejdku (obr. 15A : 18, 19) a ze Zádielu (obr. 19A : 3). Radlice ze Zádielu je asymetrická, avšak základní středová část, k níž byly přikovány železné pásy, je symetrická. Asymetrické radlice, vzniklé nikoliv druhotně opracováním, nýbrž úmyslně při kovářské výrobě, jsou v archeologickém materiálu jediným bezpečným dokladem pluhu. Na základě nálezu asymetrické radlice v Gajarech-Stoličce klade M. Beranová (1980, 190) výskyt asymetrické radlice na našem území do 8.—poč. 9. stol. Jelikož se jedná o problematický celek, jehož uzavřenost není zaručena, nemohu tento hromadný nálezu a jemu podobné brát v úvahu při analýze obsahového složení hromadných nálezů. Ostatní asymetrické radlice pocházejí z celků datovaných do 9., případně 9.—10. stol.

Krojídlo

V deseti depotech se našlo celkem 15 krojidel; vyskytují se v materiálové náplni hromadných nálezů z Gajar-Pustatiny Vrablicovy (II) (obr. 5 : 21, 25), z Mikulčic (I) (obr. 10A : 33, 34), z depotu II v Pobedimí (obr. 13C : 1), z Pohanska u Nejdku (obr. 15A : 1), ze Sklabini (obr. 16B : 7), z Vršateckého Podhradí (obr. 18B : 12), ze Zádielu (obr. 19A : 1, 2), ze Žabokrek (I) (obr. 19B : 6), ze Žabokrek (II) (obr. 20 : 12, 13) a ze Žitavské Tóni (obr. 19C : 1, 3). Krojídla jsou obloukovitě prohnutá nebo rovná, násada krojidel plynule nebo výrazně přechází v odsazený břít čepele.

Krojídla se objevují již v 6. stol. př. n. l. ve skytské oblasti (Beranová 1980, 184). Pro slovanské zemědělství našeho územního rozsahu je směrodatné rozšíření krojidel na celém území římských provincií (Beranová 1980, 114). Keltové krojídlo neznali. Nejstarší slovanská krojídla pocházejí z depotu v Gajarech-Pustatině Vrablicově (II) (obr. 5 : 21, 25), datovaného J. Eisnerem (1939/46, 104) do konce 8. a na poč. 9. stol., kde se vyskytují bez doprovodu radlic. Samotné krojídlo bez radlice mohlo sloužit jako hlavní pracovní část speciálního nástroje, předkroje, Rissu. Společné nálezy krojídla a symetrické radlice dokládají užívání vyspělého rádla nebo pluhu; druhá eventualita však není jistá. Pouze v případě asymetrické radlice nelze uvažovat o jiném oradle než o pluhu (Beranová 1980, 184, 190). Kromě problematického depotu z Gajar-Stoličky, kde je zaznamenán společný výskyt krojídla a asymetrické radlice, lze konstatovat společný výskyt krojídla a radlice pouze v celcích, vztahujících se k velkomoravskému období.

Motyka

U motyky s vykovaným násadním otvorem, která se poměrně často vyskytuje ve slovanských depotech, lze spatřovat určité variabilní zvláštnosti v utváření týlu. V pěti depotech se vyskytuje motyka s prodlouženým, poměrně štíhlým týlem a s krátkými trojúhelníkovitými ostny při násadním otvoru (Brankovice — obr. 3 : 13; Gajary-Pustatina Vrablicova (II) — obr. 5 : 28; Přítluky — obr. 15B : 3, 4; Tvarožná Lhota — obr. 18A : 7 a Vršatecké Podhradí — obr. 18B : 2). Krátký, tupě zakončený týl a trojúhelníkovité ostny při násadním otvoru má motyka z Mikulčic (I) (obr. 9 : 22), z Vršateckého Podhradí (obr. 18B : 3) a ze Žabokrek (II) (obr. 20 : 15). Oboustranný štítkový týl a trojúhelníkovité zaoblené ostny při násadním otvoru má motyka z Moravského Jánů (obr. 12 : 18). Bez týlu a ostnů je motyka ze Sklabini (obr. 16B : 4). Motyka s vykovaným násadním otvorem byla běžně užívána v římských provinciích. V laténském období nebyl tento typ znám, tehdy se používala motyka s násadní částí vytvořenou z přehnutých laloků. Slované běžně používali různé varianty motyk s vykovaným násadním otvorem.

Vinařský nůž

Tři vinařské nože ve tvaru malého srpů s obloukovitým ostřím, s výstupkem na hřbetě čepele (securis) a s různě dlouhým násadním trnem se vyskytují pouze v depotu z Moravského Jánů (obr. 12 : 31—33). Z období laténského jsou známy pouze srpovité nože bez výstupku na hřbetě čepele, zvaného securis. Tyto nože se používaly nejen při práci na vinicích, nýbrž i při pěstování ovoce (Beranová 1980, 84). Tyto nástroje bývají označovány jako sadařské nože, i když jejich užití bylo rozmanité. V římském období se vyvinul ze srpovitých nožů specializovaný nástroj s tzv. securis na hřbetě čepele, určený pouze pro práci na vinicích. Vinařské nože se postupně rozšířily do všech římských provincií, ale nikdy nevytlačily jednodušší nože bez securis (Beranová 1980, 122, 124). Obdobně je tomu i u slovanských srpovitých nožů, nalezených na našem území (Pouliík 1960, 156; Dostál 1975, obr. 202 : 3, 6). Ze samotného nálezu tří vinařských nožů v depotu z Moravského Jánů, který je datován J. Eisnerem (1941, 171) rámcově do konce 7. až k poč. 9. stol., vyplývá, že pěstování vinné révy u Slovanů bylo známo v oblasti slovansko-avarské kultury. V 9. stol. pak bylo rozšířeno na území Velké Moravy.

Okutí lopaty (rýče)

Okutí lopaty (rýče) byla nalezena pouze v depotu z Moravského Jánů. Jedno okutí je obloukovité (obr. 12 : 36), druhé je téměř čtvercového tvaru s otvorem na jednom konci (obr. 12 : 36). Okutí jsou vyrobena z dvojité lišty, zkované v ostří, a původně byla nasazena z obou stran na dřevěnou lopatu. Železná okutí dřevěných lopat (rýčů) byla známa již v laténském období. Tato okutí bývala obvykle vyšší než okutí slovanská (Beranová 1980, 77). Pro datování slovanského materiálu se železná okutí nehodí.

Motyčkovitý nástroj

Názvy tohoto pracovního nástroje jsou dle funkčního uplatnění různé: otka — nástroj k čistění koňských kopyt, k čistění radlice při orbě nebo k pohánění dobytka; tesla — tesařský nástroj; kerga — nástroj určený pro práce se dřevem; motyčkovitý nástroj — nástroj určený pro práci s půdou.

Počátek vývojové linie nástroje s laloky je u Keltů, kde byl nazýván sekerkou, přestože se mu i v době laténské připisoval všestranný význam. Na základě všestrannějšího použití nástroje s laloky u Keltů je pak v souladu i rozdílná funkční interpretace u Slovanů.

Mezi těmito nástroji lze v shromážděných depotech rozlišit tři va-

rianty, které se od sebe liší tvarem čepel: 1. rozšiřující se čepel; 2. čepel zarovnaná ve stejné linii s tulejkou; 3. zužující se čepel. Pouze nástroj z Moravského Jána má čepel odsazenou a rovnou (obr. 12:19). Nástroje se od sebe též odlišují ve způsobu utváření tulejky, která je buď nedovřená nebo uzavřená. Nástroje s nedovřenou tulejkou jsou v převaze. První varianta nástroje s laloky je zastoupena v Brankovicích (obr. 3:8, 9), v Letech u Dobřichovic (tab. II/11), v Mikulčicích (I) (obr. 9:16—17, 20—21; 10B:13), v Mikulčicích (II) (obr. 10B:17), v Moravském Jánu (obr. 12:22), na Pohansku (IV) (obr. 21:21, 22) a v Žabokrekách (II) (obr. 20:16, 17). Tato varianta je nejvíce příbuzná laténské sekerce s tulejkou z přehnutých laloků. Druhá varianta se vyskytuje v Brankovicích (obr. 3:7) a v Mikulčicích (III) (obr. 11B:17). Třetí varianta je zastoupena pouze dvěma kusy v prvním mikulčickém depotu (obr. 9:18, 19). J. Eisner (1948, 394) uvádí, že některé nástroje s laloky mohly sloužit i jako dláto nebo klín. Je pravděpodobné, že právě tento nástroj se zúženou čepelí mohl plnit tuto funkci.

Řemeslnické nástroje

Dláto

Výskyt dláta je zaznamenán celkem u osmi hromadných nálezů. Je však možné, že některé atypické kusy železa mohly plnit stejnou funkci (obr. 19C:4). S výjimkou depotu ze Sklabini, odkud pochází dlátovitý hrot s tulejí (obr. 16B:3), se ve všech ostatních depotech vyskytuje běžný tvar slovanského dláta, vyrobeného z čtverhranné tyčinky, nahoře s rozšířenou bicí plochou a dole s roztepaným ostřím (Ivanovice — obr. 7B:1, 2; Mikulčice (I) — obr. 10A:35, 37, 38; Mikulčice (III) — obr. 11B:31; Pohansko (IV) — obr. 21:17; Pohansko u Nejdku — obr. 15A:15; Vršatecké Podhradie — obr. 18B:16; Žabokreky (II) — obr. 20:1, 2).

Dláta se používala již v době laténské. Tehdy však měla dláta tulejku pro topůrko (J. Paulík 1970, obr. 6:5; 14:4, 5; Filip 1946, 24, obr. 1). Halštatský hromadný nále z Nižné Myšlí však obsahuje dláto zcela shodného tvaru, jaký se nachází v slovanském prostředí (Paulík 1970, obr. 12:9).

Poříz

Nález pořízu je doložen v depotu z Mikulčic (I) (obr. 10A:47), z Pohanska (V) (obr. 23:8), z Pohanska u Nejdku (obr. 15A:13), ze Starých Zámek (I) (obr. 17B:5), z Vršateckého Podhradia (obr. 18B:9, 10) a ze Žabokrek (II) (obr. 20:25).

Obr. 21. Pohansko (IV), okr. Břeclav.

Požíz ve tvaru symetrického obouručného nože s tenkými zašpičatělými držadly a s lehce odsazeným ostřím znali již Keltové (*Pleiner 1962*, obr. 20 : 23). Z římského území pocházejí pořízy poněkud odlišného typu. Mají rovnou čepel prodlouženou přímo v držadle na obou koncích (*Pleiner 1962*, obr. 20 : 24). Slované pořízy jsou tvarově shodné s laténskými. Pro jejich raný výskyt v slovanském prostředí svědčí nálezy z Holiar (*Točík 1968a*, tab. XXVIII/3) a ze Štúrova (*Točík 1968*, tab. XXXI/22). Na slovansko-avarském pohřebišti v Boly je analogický poříz datovaný do první pol. 7. stol. (*Papp 1962*, hrob 59). V souboru hromadných nálezů byl výskyt pořízu zjištěn pouze v hromadných nálezech, datovaných do velkomoravského období.

Lžícovitý vrták

Lžícovitý vrták, vyrobený ze zaoblené tyče, nahoře naplocho roztepáné a dole lžičkovitě projmuté, je v hromadných nálezech poměrně hojně zastoupen. Vyskytuje se v depotu z Brankovic (obr. 3 : 14), z Mikulčic (I) (obr. 10A : 36, 39), z Moravského Jána (obr. 12 : 17), z Pohanska (VII) (obr. 23 : 8), z Pohanska u Nejdku, z Vršateckého Podhradía (obr. 18B : 11) a ze Žabokrek (II) (obr. 20 : 14).

Nejstarší lžícovité vrtáky známe z laténského období, kdy však měly místo tyčinkovité násady tulejku z přehnutých laloků (*Paulík 1970*, obr. 6 : 4; *Filip 1946*, obr. 1). V slovanském prostředí na našem území se lžícovité vrtáky objevují v 8.—9. stol. (*Beranová 1968*, 529).

Pilka

Výskyt pilky můžeme zaznamenat pouze v depotu z Oslavan (obr. 13A : 12) a z Pohanska (I) (obr. 13D : 1).

Pilka byla používána v různých pracovních oborech již v době laténské, později v době římskoprovinciální a převzali ji i Slované, přestože u nich nezdomácněla (*Pleiner 1962*, 71, 110, 134).

Kladivo

Kladiva různých tvarů se vyskytují celkem ve čtyřech depotech. Společné pro všechny tvary je rozšíření těla u násadního otvoru, což je příznačné i pro římskoprovinciální kladiva (*Eisner 1948*, 376).

V Moravském Jáně byla nalezena dvě kladiva, jedno je téměř obdélníkového tvaru (obr. 12 : 21) a druhé má poněkud zúžená ramena (obr. 12 : 27). Obdélníkový tvar kladiva je doložen již v době halštatské (*Pleiner 1962*, obr. 10 : 2) a v nezměněné formě přežívá až do období slovanského.

Z I. mikulčického depotu pocházejí dvě štíhlá kladiva, na obou koncích zahrocená (obr. 9 : 34, 35). Zdá se, že interpretace těchto před-

mětů jako kladiv není jednoznačná, neboť *M. Beranová (1980*, obr. 57 : 16) je interpretuje jako motyky. Obvyklý tvar štíhlého zahroceného kladiva pochází z III. mikulčického depotu (obr. 11B : 16) a ze IV. depotu z Pohanska (obr. 21 : 18). Na rozdíl od výše uvedených hrotitých kladiv jsou tato kladiva ukončena malými obdélníkovými nebo čtvercovými ploškami.

Shodnost římskoprovinciálních a slovanských kladiv je prokazatelná. V rámci římskoprovinciálních i slovanských tvarů se vyskytují určité tvarové odchylky, jež však z hlediska datování nehrají žádnou roli.

Kleště

Nálezy kleští jsou známy pouze ze dvou depotů — z Mikulčic (II) (obr. 10B : 32) a z Vršateckého Podhradía (obr. 18B : 18—21). Kleště se vyskytují již v prostředí laténském, římskoprovinciálním a nalezeny byly i v hrobě z doby stěhování národů v Brně na Kotlářské ulici (*Pleiner 1962*, 67, obr. XII/5; XVI/6; VII/1). V slovanském prostředí se vyskytují jak u Slovanů západních, tak i u východních (*Pleiner 1962*, obr. XXV/2; *Pletněva 1967*, obr. 41 : 1).

Kovadlina

Kovadlina se našla pouze v depotu z Vršateckého Podhradía, kde je zastoupena třemi druhy. Kovadlina ve tvaru prostého bloku železa s rozšířenou horní plochou má v horní části otvor na protahování drátů (obr. 18B : 13). Kovadliny s průvlaky se vyskytují již v době římské, avšak umístění otvoru bylo odlišné. Podle *R. Pleinera (1962*, 108) sloužil otvor k výrobě hřebů. Rohatá kovadlina ve tvaru písmene T má rovněž průvlaky uprostřed nožky (obr. 18B : 15). Štíhlá naklepávací kovadlina (obr. 18B : 14) může být též dlátem nebo klínem. Podle interpretace *D. Bialekové (1981*, 20) se jedná o sekáč-průbojník. Všechny tři uvedené tvary kovadliny byly v slovanském prostředí nacházeny jen sporadicky a vzhledem k svému předchozímu výskytu je nelze využít k datování slovanského materiálu.

Průbojník

Průbojník sloužil ke zhotovování otvorů a jeho výskyt můžeme zaznamenat již v době laténské, tehdy měl většinou podobně jako dláto tulejku pro nasazení topůrka (*Pleiner 1962*, 70). Laténský hromadný nálezy z Kolína poskytuje doklady i o tyčinkovité formě průbojníků (*Filip 1946*, obr. 1). Tyčinkovitá forma průbojníků se vyskytuje i v době římské (*Pleiner 1962*, 108, obr. 109 : 11) a v době slovanské se zcela

ustálila. V depotech se průbojník vyskytuje pouze na Starých Zámčích (I) (obr. 17B : 16), avšak některé úlomkovité předměty, nacházené v depotech, mohly mít původně obdobnou funkci.

Klín

Různé druhy klínů zřejmě sloužily k dělení kovu, ale mohly také sloužit i k jiným účelům. Oboustranné jehlancovité klíny, z nichž jeden je z poloviny ulomen, se vyskytují v depotu z Let u Dobřichovic (tab. II/4, 5). Dva sekerovité klíny pocházejí z depotu ze Sklabini (obr. 16B : 3, 5).

Sekera

Nejhojněji jsou v depotech zastoupeny sekery — celkem 48 kusů ve čtrnácti depotech.

Prvním našim badatelem, který řešil otázku typologie a datování seker, byl J. Poulík (1948, 33—38), který rozdělil sekery do čtyř základních typů. Na Poulíkovu klasifikaci seker navázal V. Hrubý (1955, 168—173), který v rámci Poulíkova 1. typu rozlišil ještě tři varianty. Třídění J. Poulíka a V. Hrubého se přidržel B. Dostál (1966, 70—72), který vedle základních čtyř typů seker vyčlenil ještě typ V (sekerka bez zesíleného týlu).

Ve shromážděných depotech se vyskytují sekery čtyř základních typů, jejichž členění a charakteristiku podávám na str. 5—7, obr. 1. Analýzou seker typu I se však nezabývám, neboť pocházejí pouze z problematičného celku z Kút-Sigeca II (obr. 8D : 3, 5).

Sekera typu IIAa byla nalezena v Ivanovicích (obr. 7B : 9) a přiřadit by se k ní mohly i tři sekery z Mutěnic (obr. 11C : 1—3), které jsou však sporné, neboť se o nich uvažuje jako o přechodných článkách k sekerovitým hřivnám (Pleiner 1961, 414). Analogická sekera typu IIAa pochází z hrobového celku 731 a 803 v Želovcích, kde je datována do 7.—8. stol. (Čilinská 1973, 246, 252) a z hrobu 43 v Boly (Papp 1962, tab. XIII/16), kde se našla s litou bronzovou prolamovanou ozdobou. W. Sarnowska, která se zabývala chronologií časně středověkých seker z oblasti Slezska, datuje tento typ seker do 7. až 8. stol. s tím, že přežívá i do střední doby hradištní (Sarnowska 1962, 498, obr. 3), což platí i pro naše prostředí (Dostál 1966, tab. XXXII : 11).

Rozdíl v délce týlu u typu IIAa a IIAb není zřejmě směrodatný pro datování, neboť typ IIAb (Gajary-Pustatina Vrablicova (II) — obr. 5 : 27; Mikulčice (I) — obr. 9 : 26, 28, 33; Pohansko u Nejdku — obr. 15A : 3; Vršatecké Podhradie — obr. 18B : 5) se rovněž vyskytuje v prostředí datovaném do 7.—8. stol. (Mitscha—Märheim 1957, tab. 20/21) a také v prostředí velkomoravském (Dostál 1966, tab. XIV/13; XVI/6; a jiné).

Sekera typu IIAc z depotu z Pohanska u Nejdku (obr. 15A : 4) a ze Žitavské Tůni (obr. 19C : 11) se nachází v nálezech z předvelkomoravského (Eisner 1952, obr. 51 : 6; 64 : 2; 73 : 6) i velkomoravského období (Dostál 1966, tab. XXVI/3).

Sekera typu IIAd (Moravský Ján — obr. 12 : 26) je tvarově příbuzná typu IIAb, její ostří je však vějířovité.

Sekera typu IIB se nachází v depotu z Pohanska u Nejdku (obr. 15A : 5), z Vršateckého Podhradie (obr. 18B : 6) a ze Žitavské Tůni (obr. 19C : 10). Tyto sekery nejsou rozšířeny na slovansko-avarských pohřebištích (viz např. Devínská Nová Ves, Leithaprodersdorf, Boly, Žitavská Tůň), nacházejí se však na germánských kostrových pohřebištích z 5.—6. stol. v NDR (Schönebeck, Kr. Schönebeck; Rathewitz, Kr. Naumburg; Stössen, Kr. Hohenmölsen; aj) (Schmidt 1976, tab. 19/E13, 94/2c; Schmidt 1970, tab. 7/If, 26/2a, 3a). V našem prostředí zaznamenáváme přímou analogii v exempláři z objektu 571 v Mikulčicích, datovaného dle průvodních nálezů do 2. pol. 8. — 1. pol. 9. stol. (Klanica 1964, tab. 21/17) a také ve Staré Kouřimi, v hrobě bojovníka před hradbami, který časově spadá do velkomoravského horizontu na tamějším hradišti (Šolle 1966, 75). Analogické nálezy pocházejí i ze staromaďarských hrobů (Hampel 1905, III, tab. 422/10; Hampel 1905, I, obr. 93, 94, 96). Z. Váňa (1954, tab. VIII/2) uvádí analogickou sekeru z belobrdského pohřebiště v Demkóhegy I. B. Dostál (1957, 62) považuje tento typ seker ve slovanském materiálu za typicky středohradištní, přestože ve své pozdější práci ho vyčleňuje jako typ V (Dostál 1966, 72) a shodně s J. Eisnerem (1948, 380) poukazuje na problematičnost datování tohoto typu seker, jehož tvar se udržuje od latěnu.

Typ IIIAa se vyskytuje v Brankovicích (obr. 3 : 12), v Ivanovicích (obr. 7B : 12), v Moravském Jáně (obr. 12 : 24) a v Přítlukách (obr. 15B : 2). Analogický tvar seker byl nalezen v slovansko-avarském hrobě v Tarnaméře (Szabó 1965, tab. VII/11a, b) společně s plechovými bronzovými okrasami nejstaršího typu; v Jutas (Rhé-Fettich 1931, obr. 11) se vyskytuje v hrobě, který je typickým celkem z 6.—7. stol. Do 6.—7. stol. časově náleží i analogické sekery z Holiar (Točík 1968a, tab. XXXV/7; LXII/26; LXX/2), nalezené společně se stříbrnými plechovými ozdobami. Na pohřebišti v Pobedimi (II) se našla sekera typu IIIAa společně s tzv. baltickým nožem, opatřeným typickým kováním pochvy (Vendtová 1969, obr. 49 : 1). Analogický nůž se našel ve Starém Městě, kde je datován do konce 9. stol., nejpozději na zač. 10. stol. (Hrubý 1955, 176). V. Hrubý (1955, 174), uvádí, že tyto nože jsou v Pobaltí datovány do 9. a 10. stol., avšak v západním prostředí je výskyt těchto nožů datován již od 7. stol. Přímým dokladem časného výskytu těchto nožů tzv. baltické konstrukce je nález typického kování pochvy v hrobovém celku na pohřebišti Walda (okr. Neuburg), datovaný do prvních desetiletí 8. stol. (Dannheimer 1966, 346, obr. 3 : 2). Hlavní výskyt seker typu IIIAa předchází velkomoravskému

období, v období velkomoravském nutno s jeho výskytem ještě počítat (Dostál 1966, tab. XXII/8). Uvedený typ sekery jsem však zaznamenala pouze v náleзовých celcích, které odpovídají svou skladbou předvelkomoravskému horizontu nálezů.

Sekera typu IIIAb pochází z Mutěnic (obr. 11C:6) a z Pohanska u Nejdku (obr. 15A:6); exemplář z Pohanska u Nejdku připomíná však délkou ostří spíše bradaticí. Sekera typu IIIAb se ztotožňuje s typem 3B (dle třídění J. Poulika 1948, 36—37). Její výskyt klade J. Poulik v Podunají do 8. stol., na Slovensku a na Moravě posouvá však její časové zařazení i do velkomoravského období.

Typ IIIAc, zastoupený pouze v Letech u Dobřichovic (tab. II/14), se mohl původně řadit k typu IIIAa, neboť zúžující se ostří čepele mohlo být způsobeno korozi. Typ IIIAc odpovídá Dostálovu typu IIIA; těžiště výskytu klade do dob starších (7.—8. stol.), horní hranici klade ke konci 9. stol., případně i na počátek 10. stol. (Dostál 1966, 71—72).

Od variant sekery IIIA se širočina ze Žabokrek (II) (obr. 20:11) odlišuje svým dlouhým tenkým krčkem, který přechází na jedné straně v nízké ostny a na druhé straně v široké spuštěné ostří, jehož hrany jsou rovnoběžné. Této sekeře je analogická širočina ze skalického mohylníku (Budinský-Krička 1959, tab. XXXIX/5), datovaná nejspíš do první pol. 9. stol., a širočina ze Starého Města (Hrubý 1955, tab. XXV/5), která je časově řazena až do třetí čtvrtiny 9. stol. Tvarem krčku a ucha včetně krátkého týlu se podobá širočina ze Žabokrek sekeře v Krasňanech (Poulik 1948, obr. 11:3), kterou J. Poulik řadí ke svému typu 3A. Od tohoto typu se však liší rovnoběžnými hranami ostří. Sekeru z Krasňan datuje J. Poulik (1948, 37) do druhé pol. 8. stol.

Celkově lze o sekerách IIIA konstatovat, že hlavní období výskytu spadá do 7.—8. stol., nelze však vyloučit již 6. stol., vyskytují se však i v 9. stol., případně na poč. 10. stol.

Typ IIIB je zastoupen pouze na Pohansku u Nejdku (obr. 15A:7). Tento typ sekery odpovídá dle třídění J. Poulika (1948, 35) typu 3A a dle třídění B. Dostála (1966, 72) typu V. Analogické tvary se vyskytují na germánských pohřebištích z 5.—6. stol. v NDR (Schönebeck, Kr. Schönebeck; Schkeuditz, Kr. Leipzig; aj.) (Schmidt 1976, tab. 11/4g, 203/3). Na pohřebišti Alattyán v Maďarsku se analogická sekera vyskytla v hrobovém celku z 1. pol. 7. stol. (Kovrigová 1963, 31, tab. III). Tento typ sekery můžeme doložit i z velkomoravského prostředí na Pohansku, kde byl nalezen v hrobě 154 společně s ostruhami, které jsou datovány do 2. pol. 9. stol. (Kalousek 1971, obr. 154:5).

Typ IIICa je zastoupen v depotu z Žitavské Tůni (obr. 19C:6). Podle J. Eisnera (1952, 297) je „čepel oddělená od ucha“ znakem seker západního původu. V germánském prostředí z konce 6.—7. stol. se vyskytují sekery, u kterých je patrný náznak k vytvoření tzv. oddělené čepele (Dannheimer 1962, tab. 37/C—5, 44/13, 63/F—4). Z našeho území lze uvést analogickou sekeru z knížecího hrobu v Kolíně

(Šolle 1966, 87), jehož inventář je datován na počátek druhé pol. 9. stol.

Vývojovou souvislost s germánským prostředím lze sledovat i u širočiny typu IIICb. Tento typ byl nalezen v Letech u Dobřichovic (tab. II/13) a v Žitavské Tůni (obr. 19C:7).

Typ IVAA se dle třídění V. Hrubého tvarem shoduje s typem IC a obdélníkovým ukončením týlu s typem IA. Sekera typu IVAA se vyskytuje v Ivanovicích (obr. 7B:11) a v Mikulčicích (I) (obr. 9:5, 23, 24). Analogie k těmto sekerám máme již ze 7.—8. stol. z oblasti Slezska (Sarnowska 1962, 504, obr. 8) a z 8. stol. ze Štúrova (Točík 1968, tab. XLIV/16) a ze Sziráku (Hampel 1905, II, tab. 65/1). Koncentrace těchto nálezů je však až v době velkomoravské.

Typ IVAb se vyskytuje v Ivanovicích (obr. 7B:10), v Mikulčicích (I) (obr. 9:27, 30), na Pohansku (II) (obr. 14A:6), na Pohansku u Nejdku (obr. 15A:2) a ve Vršateckém Podhradí (obr. 18B:4). U sekery z Ivanovic se však nejedná o klasický tvar a u sekery z Mikulčic (I) (obr. 9:30) se může jednat i o typ IIIAa. Typ IVAb je totožný dle třídění V. Hrubého s typem 1B, jenž převažuje v celcích z první pol. 9. stol.

Sekera typu IVAc se vyskytuje v depotu z Mikulčic (I) (obr. 9:29) a z Mutěnic (obr. 11C:5). Sekera z Mutěnic se zcela shoduje podle třídění V. Hrubého s typem 1A, který je vývojově pokročilejším typem tzv. moravské bradatice, časově řazeným do druhé pol. 9. stol. a dále. Mikulčická bradatice by se mohla označit jako přechodný článek mezi typem 1A a 1C dle třídění V. Hrubého.

Sekeru typu IVB z Mikulčic (I) (obr. 9:25) lze rovněž přiřadit k Dostálovu typu V, který uvádí pod tímto typem i úzký tvar sekery s náběhem čepele na obuch (Dostál 1966, obr. 15:13).

Sekera typu IVCa se našla v prvním mikulčickém depotu (obr. 9:31) a v depotu ze Žitavské Tůni (obr. 19C:5). Typ IVCa má rovněž západoevropské předlohy, stejně jako sekera typu IIICa. Tento typ odpovídá dle třídění Ruttkaye typu IF, zastoupeném pouze v náleзовých celcích z 9. stol., případně 10. stol. v Čechách a na Slovensku (Ruttkay 1976, 308—109, obr. 42). Nález z Mikulčic dokládá stejný typ sekery i z Moravy.

Typ IVCb se našel pouze v Mikulčicích (I) (obr. 9:32). U tohoto typu můžeme sledovat určitý náznak k vytvoření tzv. oddělené čepele od ucha. Uvedená sekera je dalším dokladem uplatnění západoevropských předloh ve výrobě seker i na Moravě.

Sekery patří mezi nástroje, jejichž funkce bezprostředně nesouvisí pouze s některými řemeslnými pracemi, nýbrž může souviset i s výzbrojí slovanského bojovníka. K pochopení funkce sekery přispěl M. Ch. Aleškovskij (1960, 71—75), který provedl rozlišení mezi sekerou — zbraní a sekerou — pracovním nástrojem. Sekery většinou malých rozměrů a s různě utvářeným týlem označuje jako bojové. Hlavní důraz při rozlišování seker však klade na rozměry násadního otvoru, podle nichž lze odhadnout sílu a délku násady — násada pracovní

sekery byla kratší a silnější, násada bojové sekery byla delší a tenčí. U pracovních seker uvádí nejčastější průměr násadního otvoru 3,8 až 4,0 cm (často se však pohybuje i okolo 5 cm). U bojových seker předpokládá otvor o průměru 2,3–3,0 cm. S velkou pravděpodobností lze v 9. stol., případně v 10. stol., pokládat za specializované pracovní nástroje sekery bez prodlouženého týlu (typ IIB, IIIB, IVB) a za bojové sekery varianty s dlouhými, tenkými ostny.

Z hromadných nálezů lze přiřadit k typu pracovní sekery, sekery z Mikulčic (I) (obr. 9: 25, 31, 32), z Pohanska u Nejdku (obr. 15A: 5, 7), z Vršateckého Podhradí (obr. 18B: 6) a ze Žitavské Tůně (obr. 19C: 5, 6, 10). K typu bojové sekery můžeme přiřadit sekery z Gajar-Pustatiny-Vrablicovy (II) (obr. 5: 27), z Ivanovic (obr. 7B: 9–12), z Let u Dobřichovic (tab. II/13), z Mikulčic (I) (obr. 9: 5, 23–24, 26–30, 33), z Moravského Jána (obr. 12: 24, 26), z Mutěnic (obr. 11C: 1–3, 5–6), z Pohanska u Nejdku (obr. 15A: 2–3, 6), z Vršateckého Podhradí (obr. 18B: 4, 5), ze Žabokrek (II) (obr. 20: 11) a ze Žitavské Tůně (obr. 19C: 7). Mezi uvedenými bojovými sekerami jsou zařazeny i sekery větších rozměrů. U ostatních seker nelze přesně určit, zda se jedná o pracovní nebo o bojové sekery.

Zbraně

Kopí

Listovité kopí se vyskytuje po jednom kusu ve čtyřech depotech. Kopí z Gajar-Pustatiny Vrablicovy (II) (obr. 5: 24), z Moravského Jána (obr. 12: 42) a ze Sklabini (obr. 16B: 8) mají prostou kruhovou tulejku, pouze kopí z problematického celku ze Semic (obr. 16A: 3) má tulejku hráněnou do osmiúhelníku. Kopí s hráněnou tulejkou se objevují na západ od našeho území, kde jsou datována většinou do 7.–8. stol. (Beranová 1972, 636). Na našem území jsou kopí s hráněnou tulejkou vzácná. Kromě nálezů ze Semic pochází analogický exemplář z dvorce na Pohansku, kde byl nalezen při hloubení hledací sondy (Dostál 1975, 189, obr. 18: 1).

Kopí z Gajar-Pustatiny Vrablicovy (II) je typickým kopím západního typu s dlouhým štíhlým listem ve tvaru kosočtverce a s dlouhou štíhlou tulejkou, nahoře úzkou a dole rozšířenou. Analogická kopí se nacházejí nejen v západních oblastech, nýbrž i v celé střední Evropě, kde se objevují již od doby římskoprovinciální (Hrubý 1955, 177). Kopí z Moravského Jána můžeme pokládat za domácí slovanský tvar s krátkou tulejkou. Kopí ze Sklabini se odlišuje jak od kopí z Gajar-Pustatiny Vrablicovy (II), tak i od kopí z Moravského Jána. Poměrně rovnoměrně úzkým listem a tulejkou, širokou dole i nahoře, připomíná nomádská kopí. Tvarově je příbuzné s kopím nalezeným ve Starém

Městě (Hrubý 1955, obr. 30: 1), které je datováno patrně k pol. 9. stol.

Listovitá kopí s kruhovou tulejkou se vyskytují v průběhu celé doby hradištní a nemohou být nápomocna pro datování.

Šipka

Železné hroty šipek s tulejkou se vyskytují v hromadných nálezích velmi vzácně. Byly nalezeny pouze v Mikulčicích (III) a na Pohansku (I). V Mikulčicích (III) byly nalezeny oba tvary tulejkovitých šipek — šipka s křídélky [nebo dle J. Eisnera (1948, 382) šipka se zpětnými háčky] (obr. 11B: 2, 3, 5, 8) a šipka s listovitým hrotem (obr. 11B: 1, 4, 6, 7, 12). Z Pohanska (I) pochází pouze šipka s křídélky (obr. 13D: 8).

V západní Evropě nastává obliba šipky s křídélky hlavně v 7. stol., přestože její tradice trvá již od pravěku. Na merovejských hřbitovech vystupuje společně se šipkou s listovitým hrotem (Dannheimer 1962, tab. 22/9, 10; 23/K-3; 25/A-12; 25/F-1; 46/B-1, 2; aj.), která je však zde zastoupena hojněji. Šipka s listovitým hrotem měla převahu nad šipkou s křídélky i v předcházejících obdobích. Ve velkomoravském inventáři převládá již šipka s křídélky. Obě formy se však vyskytují pospolu až do počátečních fází středověku a nelze je od sebe chronologicky oddělit (Dostál 1966, 73).

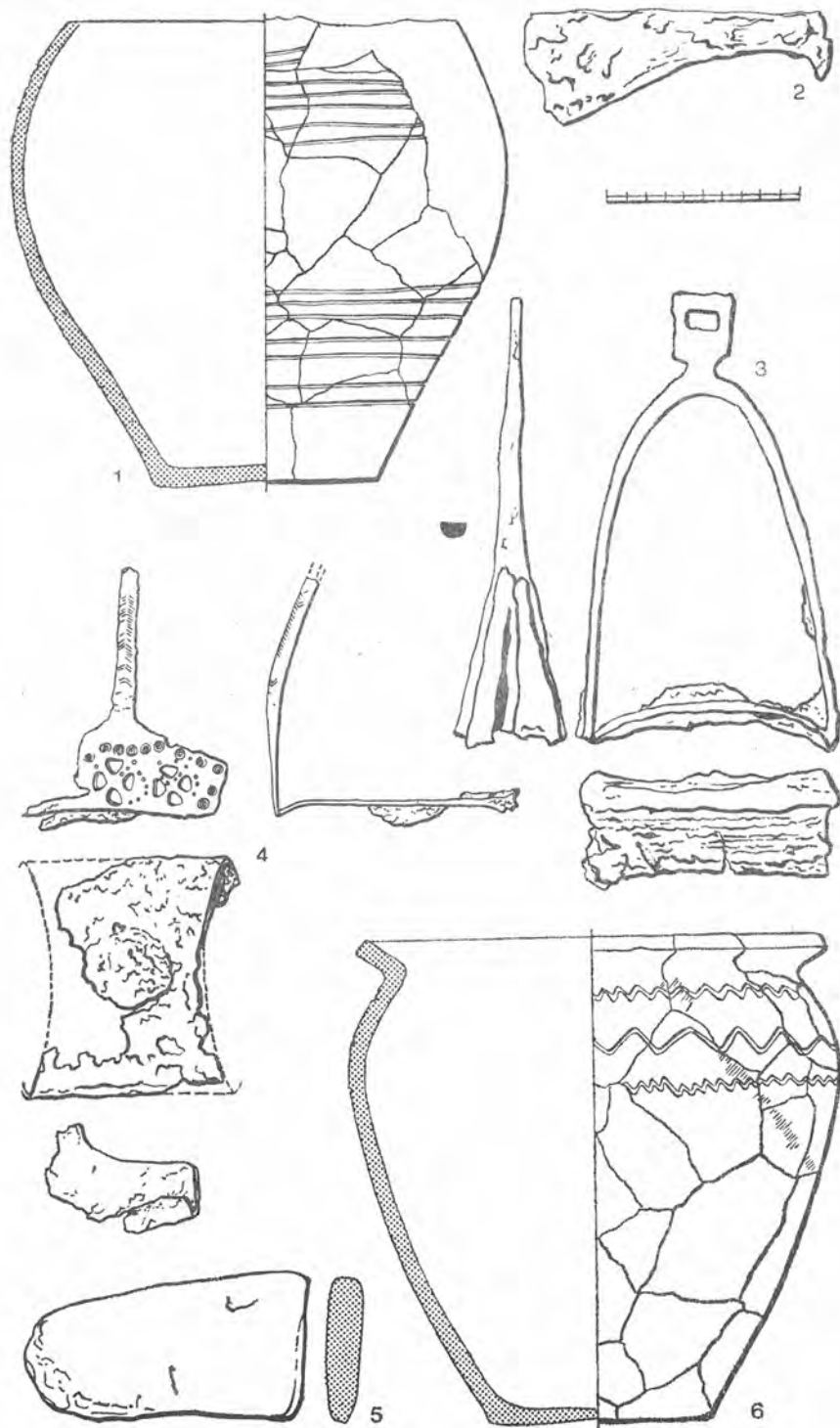
Jezdecká výstroj

Třmen

Původ většiny třmenů, nalezených v depotech, můžeme hledat ve Střední Asii, odkud se dostaly společně s Avary do karpatské kotliny, kde se vyskytovaly v období 7.–8. stol. Výjimku tvoří trojúhelníkovité třmeny s vertikálně vykovaným uchem (Mikulčice (II) — obr. 10B: 33; Pohansko (VII) — obr. 27B: 1), které k nám mohly proniknout z karolínské oblasti nebo z vikingského prostředí. Tradiční oblast výskytu třmenů typu IAb — třmeny s širokými postranními ploškami, zdobenými tautzií a prolamováním (Pohansko (V) — obr. 22: 4; Prachov — tab. IV/2–3) — musíme hledat v pobaltskovikingském prostředí, kde jejich výskyt končí okolo poloviny 11. stol. (Vignatiová 1980, 186–187). Třmeny jsem rozdělila do tří typů (jejich další členění a charakteristiku viz obr. 2, str. 8–9).

Třmen typu IAa se vyskytuje v depotu z Brankovic (obr. 3: 23, 24), z Gajar-Pustatiny Vrablicovy (II) (obr. 5: 29) a z Moravského Jána (obr. 12: 39). Časový výskyt třmenů typu IAa spadá do 7.–8. stol., přičemž počátek 9. stol. není vyloučen. Analogie k tomuto typu můžeme najít na slovansko-avarských hřbitovech v Holiarech (Točík

Obr. 22. Pohansko (V), okr. Břeclav.

1968a, tab. XXXVII/13, 14; XL/1), v Boly (Papp 1962, tab. IV/4, 5, 12, 13; VII/10), v Devínské Nové Vsi (Eisner 1952, obr. 13 : 12; 71 : 9), v Žitavské Tůni (Čilinská 1963, tab. III/21, 22; VI/19, 20; Budinský-Krička 1956, tab. X/3, 4; XIII/21, 22; XIV/6, 7; XV/2, 3; XXVI/9, 10), v Sziráku (Hampel 1905, III, tab. 68/1, 2), kde jsou datovány do konce 7. nebo do 8. stol. Ve východní Evropě jsou podobné třmeny, avšak s vysokým obdélníkovým uchem, datovány do 8. stol. (Ambroz 1971, 128, obr. 14 : 16, 17). Třmen z Mikulčic (II) (obr. 10B : 30) má ulomené stupadlo, takže se nedá zjistit, zda bylo dovnitř prohnuté nebo rovné; pětiúhelníkové postranní plošky nemají plastickou lištu.

Třmen z Pohanska u Nejdku (obr. 15A : 14) se podobá typu IAa, avšak postranní plošky ramen jsou ve tvaru trojúhelníku. Třmen s analogickými postranními ploškami pochází ze skalického mohylníku, kde je datován do konce 9. a na zač. 10. stol. (Budinský-Krička 1959, 29, tab. XX/13, 13a), a z hromadného nález z Pohanska (V) (obr. 22 : 3), rámcově datovaného do průběhu 9. stol. (Vignatiiová 1980, 185).

Třmeny typu IAb, nalezené v Prachově (tab. IV/2—3), mají tvarovou obdobu ve třmenu z Pohanska (V) (obr. 22 : 4), s nímž mají společnou také výzdobu — tautzii a prolamování. R. Turek (1946, 148—153) soudil, že původ tohoto typu třmene je v keszthelském prostředí, a datoval jej do sklonku 7.—8. stol. J. Eisner (1952, 303) pokládal tento typ třmene za vývojovou formu, kovanou u nás asi do 9. stol. J. Vignatiiová (1980, 185—187, 195) datuje hromadný nález s uvedeným typem třmene z Pohanska (V) rámcově do 9. stol.; analogické exempláře shledává v pobaltskovikinském prostředí, kde je jejich výskyt kladen mezi léta 850—1075.

Třmen typu IAc z Prachova (tab. IV/1) se liší od typu IAb vertikálně vykováním uchem. Výskyt třmenů s vertikálně konstruovaným uchem je nejčastější v západní Evropě během 8.—10. stol., a to v různých tvarových variantách. Ve východní Evropě tyto třmeny chybějí (Ruttikay 1976, 354).

Typ IB je zastoupen v Brankovicích (obr. 3 : 25), v Kútech-Čepangátu (I) (obr. 8B : 5) a v Moravském Jánu (obr. 12 : 40). Analogické třmeny se vyskytují na slovansko-avarských pohřebištích v Holiarech (Točík 1968a, tab. LVIII/23, 24) a ve Štúrově (Točík 1968, tab. XV/32), kde jsou datovány dle litých bronzových ozdob do 8. stol. V Holiarech je prokázán relativně mladší časový výskyt třmenů s vykováním obdélníkovým uchem oproti třmenům se smyčkovým uchem. Třmeny se smyčkovým uchem jsou na tomto pohřebišti doprovázeny plechovými bronzovými ozdobami, datovanými do 2. pol. 7. stol.

Typ IIA se nachází v depotu z Brankovic (obr. 3 : 22), z Gajar-Pustatiny Vrablicovy (II) (obr. 5 : 31) a z Ivanovic (obr. 7B : 13, 14). V Holiarech je tento typ zastoupen v doprovodu plechových bronzových ozdob (Točík 1968a, LXIX/29, 31; XLVII/32) a litých bronzových kování s motivem gryfa (Točík 1968a, tab. LIII/20), která jsou datována do 2. pol. 7. stol. V Devínské Nové Vsi se tento typ třmene vyskytuje

v doprovodu mladších litých bronzových kování, která jsou zdobena rostlinnými motivy (Eisner 1952, obr. 74 : 15; 89 : 14, 15). V hrobě 842 v Devínské Nové Vsi doprovází třmeny typu IIA vedle litých bronzů dvě plátované faléry (Eisner 1952, obr. 86, 87). Plátované faléry datuje Mitscha-Märheim v Katzeldorfu do 9. stol.; J. Eisner (1952, 330) připouští jejich pozdní datování, ale je proti časovému zařazení do 9. stol. Z. Čilinská (1963, 104) uvádí, že výrobní technika, užívající plátování a tuzlí, je rozšířena na slovansko-avarských pohřebištích okolo roku 800 a spíše ještě později. Na základě společného výskytu třmene IIA s plátovanými falérami lze konstatovat, že tento typ třmene (obecně určen jako relativně starší oproti typu IAa) místy přežívá až do přelomu 8./9. stol. a ojedinelé se může vyskytovat i později.

Třmen typu IIB se vyskytuje ve dvou depotech — v Gajarech-Pustatině Vrablicově (II) (obr. 5 : 30) a v Mikulčicích (I) (obr. 10A : 46). Třmeny tohoto typu se našly v hrobech v Holiarech (Točík 1968a, tab. XLI/1, 2), v Žitavské Tóni (Čilinská 1963, tab. II/34, 35; VI/13), v Regöly (Hampel 1905, III, tab. 196), kde jsou datovány do 8. stol. Typ IIB je možno pokládat za současný s typem IIA — jejich společný výskyt můžeme sledovat např. v Devínské Nové Vsi (Eisner 1952, obr. 50 : 11, 12), v Boly (Papp 1962, tab. XVII/10, 11), aj. Nález třmene typu IIB v I. mikulčickém depotu dokládá jeho ojedinělý výskyt i ve velkomoravském období.

Třmen typu III z II. mikulčického depotu (obr. 10B : 33) má s typem IAc společný tvarový prvek — vertikálně vykované ucho, celkovým tvarem se však navzájem odlišují. Tvarově nejbližší má ke třmenu typu III pár třmenů ze VII. depotu z Pohanska (obr. 27B : 1). Kromě širokého obdélníkového ucha, kolmého ke stupadlu, mají společný i celkový trojúhelníkovitý tvar a od typu IAc se odlišují především absencí širokých postranních plošek. Třmeny z Pohanska řadí J. Vignatiová (1980, 187—188) k třmenům typu Immenstedt — trojúhelníkovité třmeny s kulovitým krčkem a příčným uchem, které se objevují od 8. stol. v germánském a od 9. stol. se sporadicky vyskytují ve vikingském prostředí. Není zatím zřejmé, zda trojúhelníkovitá varianta těchto třmenů k nám pronikla bezprostředně z karolínské oblasti či až kolem poč. 10. stol. z vikingského prostředí.

Udidlo

V hromadných nálezech se vyskytují pouze tzv. nomádská udidla s rovnými nebo esovitě prohnutými postranicemi. Tato udidla se začínají objevovat v polovině 7. stol. na slovansko-avarských pohřebištích (Eisner 1952, 302; Čilinská 1966, 237). Postranice těchto udidel mají obdélníkové záštity, které plní funkci zachycení příčné dvoudílné spojnice, jejíž vnější konce jsou utvářeny dvojím způsobem: buď ve tvaru dvojitého prstence, který se podobá číslici 8 (Čilinská 1966, hrob 179 — tab. XXXVII/3; Eisner 1952, obr. 74 : 14), nebo ve tvaru jedno-

duchého smyčkovitého očka (Eisner 1952, obr. 47 : 3; Točík 1968, tab. 50/12). Spojnice, jejíž vnější konce jsou ve tvaru dvojitého prstence, jsou v převaze. Oba typy dvoudílné spojnice jsou v 7.—8. stol. zastoupeny na západ (Franken 1944, tab. XXVIII/8—11) i na východ od našeho území (Gavrilova 1965, obr. 16).

V depotech se dvoudílná spojnice s vnějším ukončením ve tvaru jednoduchého smyčkového očka vyskytuje v Brankovicích (obr. 3 : 20), v Gajarech-Pustatině Vrablicově (II) (obr. 5 : 26) a v Moravském Jánu (obr. 12 : 13). Smyčkové očko je uchyceno na obou stranách jednoduchou obdélníkovou záštitou rovné (Brankovice) či esovité postranice (Gajary-Pustatina Vrablicova (II)). V Moravském Jánu smyčkové očko obepíná těsně rovnou postranicí bez jakékoliv záštity.

Druhý typ příčné spojnice s vnějším ukončením ve tvaru dvojitého prstence se nachází v Brankovicích (obr. 3 : 17, 19), v Mikulčicích (I) (obr. 10A : 42, 45), v Mikulčicích (II) (obr. 10B : 21), v Moravském Jánu (obr. 12 : 15, 16) a v Pobedimi — depot II (obr. 13C : 9). Tento typ spojnice se vyskytuje v Brankovicích, v Mikulčicích (I), v Mikulčicích (II), v Moravském Jánu a v Pobedimi v souvislosti s rovnou postranicí. V Brankovicích a v Mikulčicích (I) je spojen s esovitou postranicí, přičemž oba typy postranic mají jednoduchou obdélníkovou nebo dvojitou obdélníkovou záštitu. Udidla, jejichž postranice mají dvojitou obdélníkovou záštitu, se nacházejí v depotu z Mikulčic (I) (obr. 10A : 44, 45), z Mikulčic (II) (obr. 10B : 5), z Moravského Jána (obr. 12 : 15) a z Pobedimi — depot II (obr. 13C : 9). Tzv. vidlicovitý závěsek s vykovaným obdélníkovým okem z druhého mikulčického depotu (obr. 10B : 2) je s největší pravděpodobností ulomená záštita postranice udidla.

Z rozboru jednotlivých součástí udidla, zastoupených v hromadných nálezech, vyplývá, že typ udidla s postranicemi, spojenými příčnou spojnici zakončenou na obou koncích jednoduchým smyčkovým očkem, se vyskytuje pouze v celcích řazených do předvelkomoravského období. Ostatní součásti udidla nemají dílčí relativně chronologickou platnost.

Ostruha

Ve II. depotu z Pobedimi se vyskytují podle třídění B. Dostála (1966, 74—77) ostruhy typu IA a III (obr. 13C : 1, 4—7). V I., VI. a VII. depotu z Pohanska je zastoupen pouze typ IA (obr. 13D : 3—6; 27A : 4—9; 27B : 2).

Ostruhy typu IA jsou poměrně malé s parabolicky rozevřenými rameny, ukončenými lopatkovitými nebo čtvercovitými ploténkami, které jsou opatřeny příčným žlábkem, v němž jsou tři nýty; válcovitý hrot bývá kuželovitě ukončený. Podle B. Dostála (1966, 75) se tento typ ostruhy vyskytuje po celé 9. stol., přičemž ostruhy tohoto typu, avšak s delšími rameny, se vyskytují i v 1. pol. 10. stol. D. Bialeková (1977,

106, 131—134] označuje tento typ ostruhy typem IV a V. Hrubý (1955, 185) typem IA a oba jej shodně datují do 1. pol. 9. stol. J. Poulik (1963, 50) datuje ostruhy tohoto typu, které se vyskytují často v inventáři hrobů u dvouapsidové rotundy v Mikulčicích, rovněž do 1. pol. 9. stol. B. Kavánová (1976, 28—30) označuje tento typ ostruhy typem IIA a pokládá ho za typický pro starší a střední velkomoravský horizont.

Ostruhy typu III mají ramena z plochého železného pásku s výřezem pro řemení. B. Dostál (1966, 75—76) datuje tyto ostruhy do poslední čtvrtiny 9. a do poč. 10. stol. D. Bialeková (1977, 106, 126—131) a V. Hrubý (1955, 188, 190) označují rovněž tento typ ostruhy typem III a V. Hrubý ho datuje dle nálezové situace ve Starém Městě do poslední třetiny 9. stol. až na zač. 10. stol.; D. Bialeková vychází s ohledem k nálezovým souvislostem dalších výzkumů, především v Mikulčicích, z doprovodného inventáře a z vertikální stratigrafie v Pobedimí a vymezuje používání ostruh typu III od zač. 9. stol. přibližně až do pol. 9. stol.

Celkově můžeme shrnout, že ostruhy, vyskytující se v obsahové náplni depotů, nastupují až ve velkomoravském období.

Předměty denní potřeby

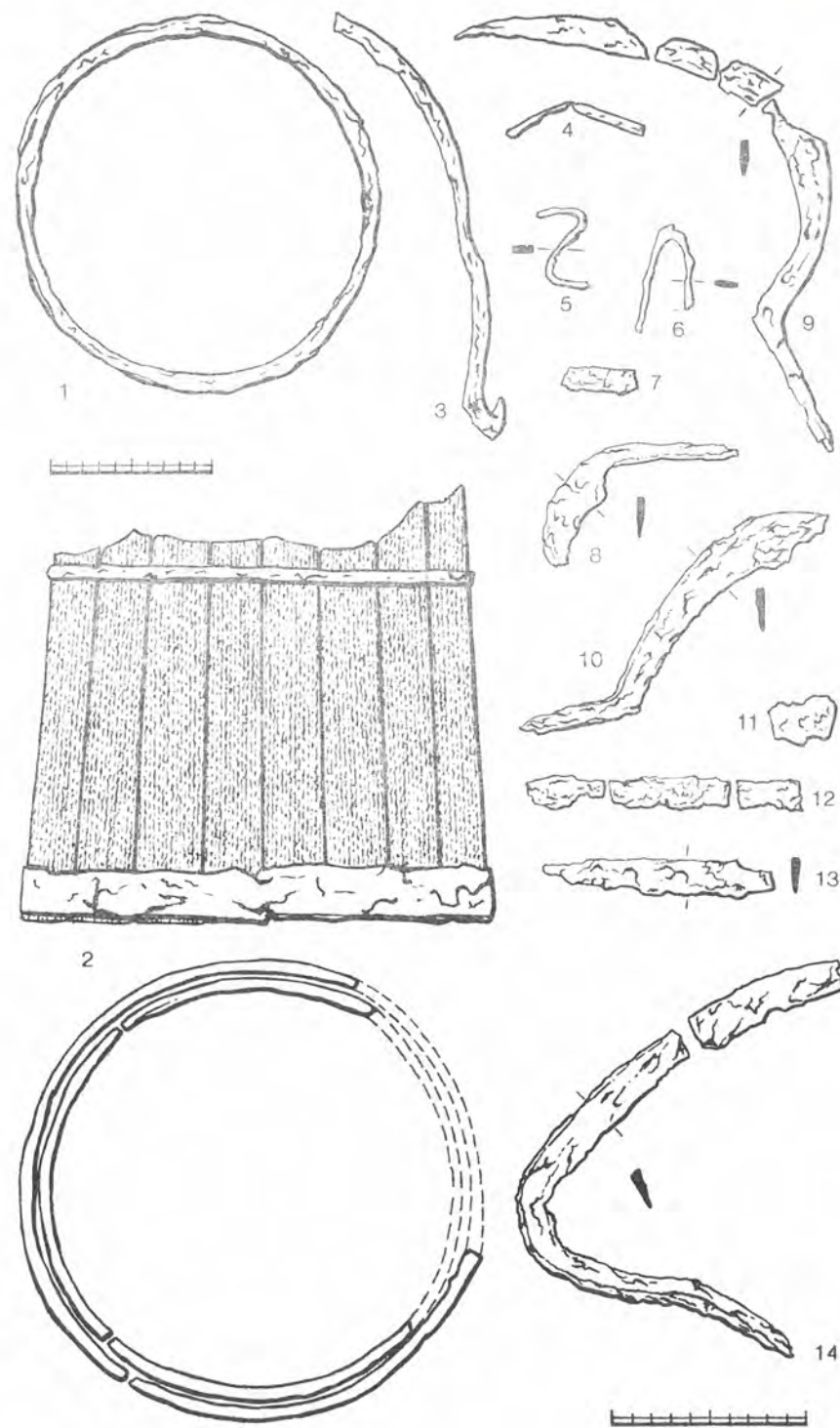
Nůž

Poměrně běžným inventářem v hromadných nálezech je nůž, který byl univerzálním pracovním nástrojem. V hromadných nálezech (Mikulčice (II) — obr. 11A : 62, 66, 67, 72, 76—79, 84—86; Mikulčice (III) — obr. 11B : 27, 28, 35; Pohansko (I) — obr. 13D : 2, 12; Pohansko (II) — obr. 14A : 1—5; Pohansko (IV) — obr. 21 : 12; Pohansko (V) — obr. 23 : 12, 13; Pohansko u Nejdku — obr. 15A : 9; Staré Zámky (I) — obr. 17B : 4, 14) se našlo celkem 27 nožů, často fragmentárně zachovalých. Hřbetní strana nožů je většinou rovná, pouze v ojedinělých případech je klenutá. Hřbetní strana nožů je ukončena hrotem, který se v některých případech uchyluje ke středu čepelu. Násadní trn, dosahující různých délek, je více či méně zahrocený a odsazený buď ze strany ostří nebo ze strany hřbetu. V některých případech je odsazení násadního trnu oboustranné.

Na neúnosnost třídění nožů podle velikosti a typologických znaků jako i na jejich nepoužitelnost pro chronologické třídění poukázali již J. Poulik (1948, 41) a V. Hrubý (1955, 113).

Zavírací nůž (břitva)

Zavírací nůž, nalezený pouze v depotu z Mikulčic (III) (obr. 11B : 23), má obdélníkovou pochvu z ohnutého plechu. Výroba zavíracích nožů

Obr. 23. Pohansko (V), okr. Břeclav.

byla známa již v době laténské (*Eisner 1948, 381*). Na našem území se nejvíce nálezů tohoto druhu vyskytuje na velkomoravských pohřebištích. V Mikulčicích se zavírací nože poměrně často nacházejí v hrobech bojovníků s ostruhami, které *J. Poulík (1975, 128)* datuje do 9. stol. Ve Starém Městě jsou zavírací nože datovány podle ostatních hrobových nálezů do období po roce 850 (*Hrubý 1955, 121, 122*). Ve skalickém mohylníku uvažuje *V. Budinský-Krička (1959, 24)* na základě analogií ze slovenských lokalit (Krasňany, Trenčianské Biskupice, Veľke Hoste, Veľky Grob, Moravský Ján) o datování břitev podle průvodního materiálu již do první pol. 9. stol. Z velkomoravských pohřebišť na Moravě uvádí *B. Dostál (1966, 87)* příbuzné tvary ze Staré Břeclavi, Břeclavi-Pohanska, Brna-Židenic, Pěňčina, Strážovic, Stěbořic, Troubska.

N ů ž k y

Nůžky (tzv. ovčácké nůžky) byly nalezeny v depotu z Gajar-Pustatiny Vrablicovy (II) (obr. 5 : 17, 18), z Let u Dobřichovic (tab. I/5 a z Mikulčic (II) (obr. 10B : 34). U všech kusů je pero nůžek ohnuto do prostého oblouku. Čepele nůžek mají obvyklý trojúhelníkovitý tvar.

Tento tvar nůžek se vyvinul spolu s nůžkami s prstencovitě vykovaným ohbím již v době laténské a oba tvary můžeme v nezměněné formě pozorovat v době římskoprovinciální i v době hradištní (*Beranová 1967, 572—573*). Na shodnost tvarů laténských, římských a hradištních poukázal obecně již *J. Eisner (1948, 376)*. Nůžky z římského období se však od slovanských odlišují tím, že jejich raménka jsou plochá, zatímco raménka slovanských nůžek jsou kruhového, vzácněji čtvercového průřezu (*Beranová 1980, 141*). Obloukové nůžky, vyskytující se v časném středověku u Slovanů, jsou pokládány v průměru za starší než nůžky prstencové, přestože se po celou dobu svého užívání vyskytovaly společně. Doba jejich používání však končí koncem mladohradištního období, zatímco nůžky prstencové byly používány dále (*Beranová 1967, 573*). Z hlediska datování hromadných nálezů je důležité pouze to, že se obloukové nůžky vyskytovaly po celou dobu hradištní, a nemohou tedy být podkladem pro datování hromadných nálezů.

K l í ě

V hromadných nálezech se většinou vyskytuje typ hákovitého klíče (Gajary-Pustatina Vrablicova (II) — obr. 5 : 32; Moravský Ján — obr. 12 : 35; Mikulčice (I) — obr. 10A : 48; Staré Zámky (I) — obr. 17B : 2; Žabokreky (II) — obr. 20 : 24), typ otočného klíče je zastoupen pouze dvěma exempláři (Pohansko (IV) — obr. 21 : 19, 20); u jednoho ze

zmíněných otočných klíčů však můžeme pouze předpokládat, že jde o fragmentární klíč. Hákovité klíče připomínají tvarem těla velký hák, v dolní části ohnutý do pravého úhlu. Dlouhé vertikální rameno bývá ukončeno očkem se závěsným kroužkem, kratší rameno je opatřeno dvěma kolmými výčnělky. Hákovitý klíč byl běžně užíván již u Keltů a u Římanů a přešel i do inventáře kultury hradištní (*Eisner 1948, 376; Hrubý 1958, 58*). Velkého rozšíření doznaly hákovité klíče až do střední doby hradištní, sloužily však i v pozdější době, kdy již existovaly dokonalejší, kovové uzavírací systémy, obsluhované otočnými klíči (*Klíma 1980, 42*). Hákovité klíče sloužily k odemykání dřevěných závorových zámků.

Typ otočného klíče je v podstatě prototypem dnešního klíče. *V. Hrubý (1958, 61)* kladl výskyt otočných klíčů ve středním Pomoraví do 1. pol. 10. stol. Poslední výzkumy, zejména v Mikulčicích, posunuly hlouběji datování otočných klíčů, a to až do pol. 9. stol. (*Klíma 1980, 54—55*).

O c í l k a

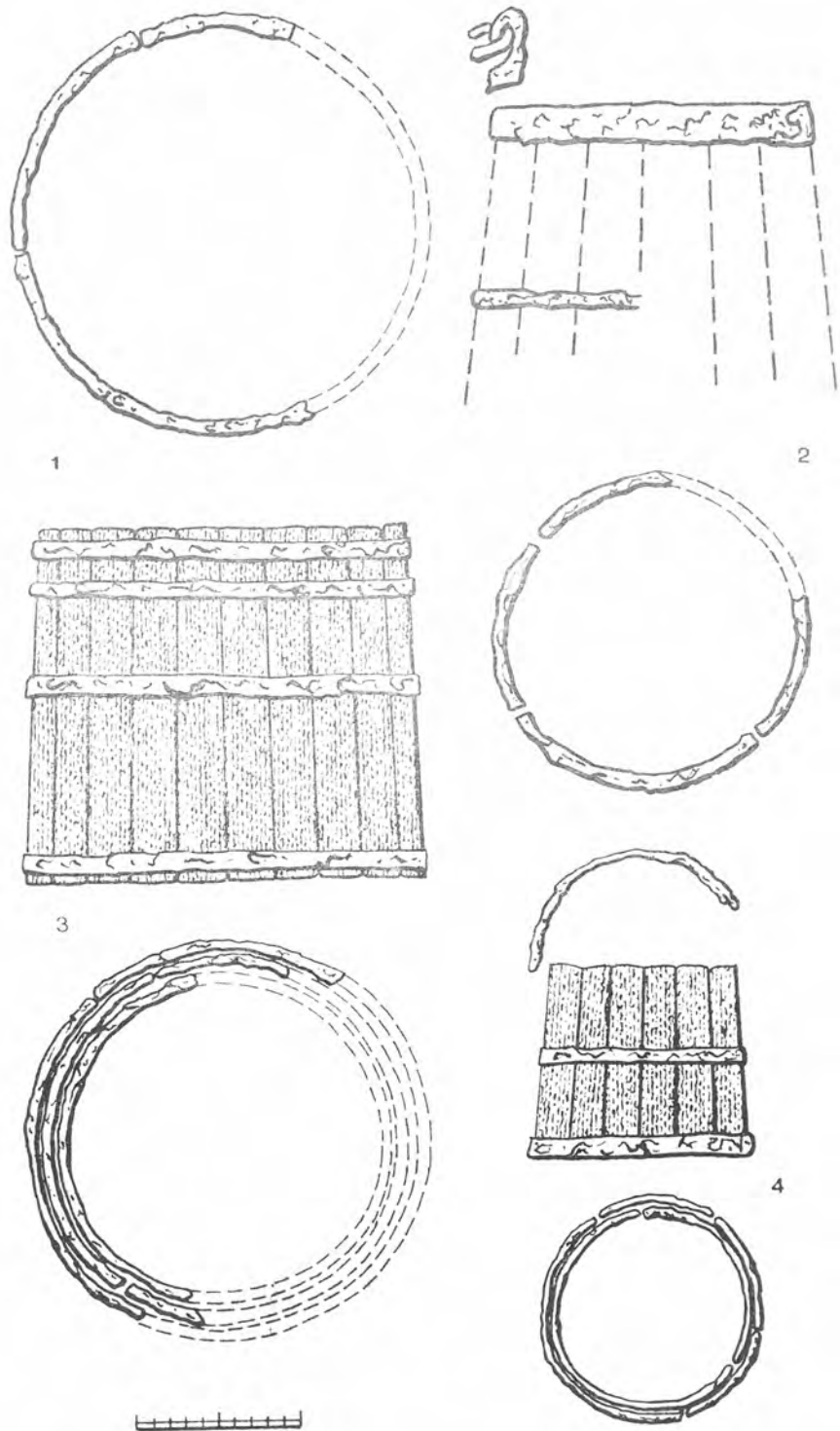
Ocílky z depotu Mikulčice (II) (obr. 10B : 19) a Pohansko (VII) (obr. 27B : 6) jsou zhotoveny z ploché tyčinky, na obou koncích zahnuté a uprostřed trojúhelníkovitě zesílené. Tento tvar lyrovité ocílky s jednoduchými rameny náleží podle rozdělení *V. Hrubého (1955, 116)* k typu I a nachází se většinou na velkomoravských pohřebištích (*Hrubý 1955, 115—116, 118; Dostál 1966, 88; Budinský-Krička 1959, 24*), vyskytuje se však již v slovansko-avarském prostředí společně s litými prolamovanými bronzí (*Čilinská 1966, tab. LXVI/25; Papp 1962, tab. XIII/14*).

K o v o v é s o u č á s t i v ě d ě r k a

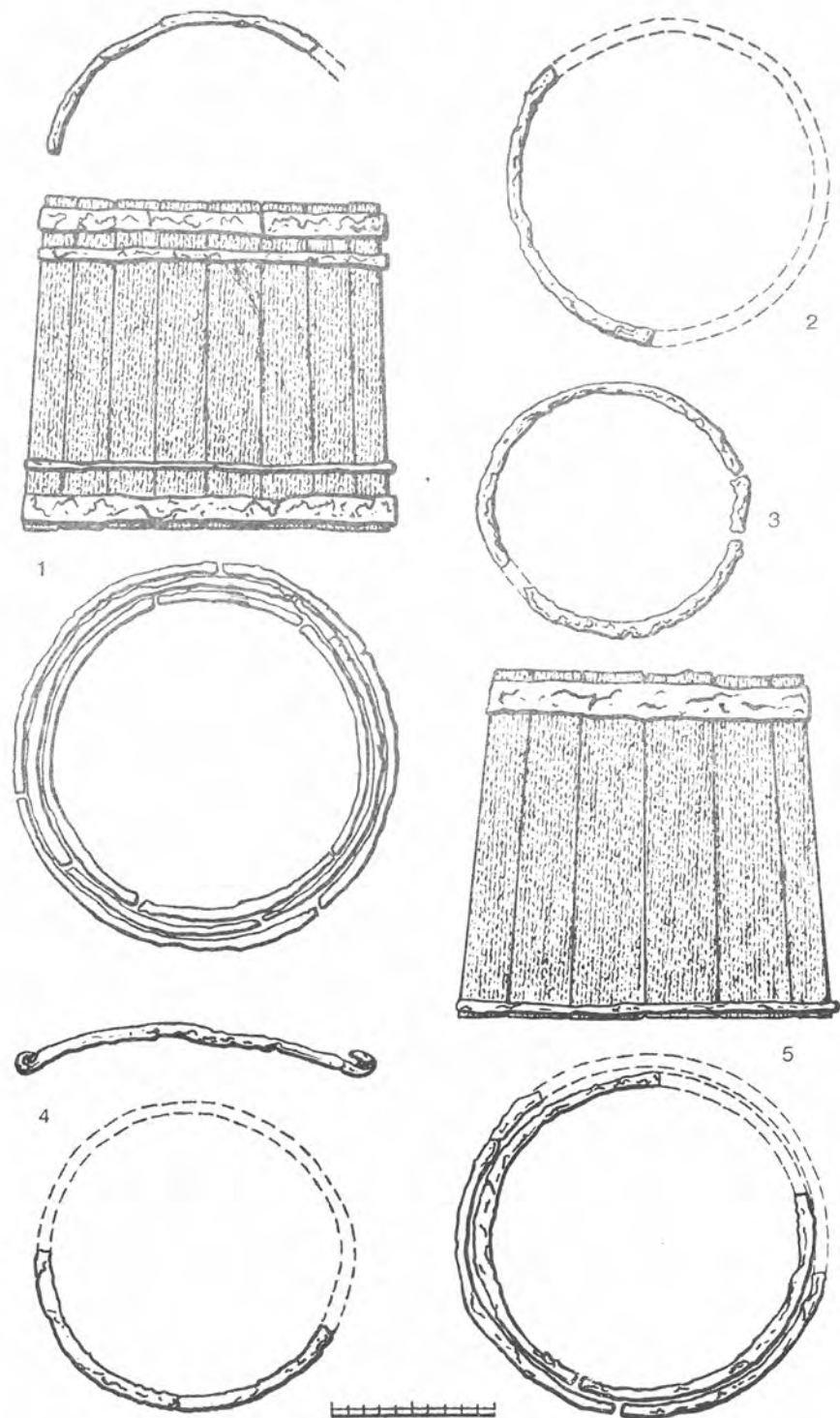
Držadla vědérek, kulatého nebo hráněného průřezu, ve třech případech z torované tyčinky (Gajary-Pustatina Vrablicova (II) — obr. 6 : 34; Pohansko (V) — obr. 26; Staré Město (I) — obr. 17 : 1), byla nalezena v osmi depotech. Konce držadel jsou buď hákovitě zahnuté, někdy ještě paličkovitě ukončené (Gajary-Pustatina Vrablicova (II) — obr. 6 : 33—35; Mikulčice (II) — obr. 10B : 3, 7; Oslavany — obr. 13A : 5; Pohansko (V) — obr. 23 : 3, 25 : 4, 26; Pohansko u Nejdku — obr. 15A : 12; Staré Město (I) — obr. 17 : 1; Staré Zámky (I) — obr. 17B : 3, 12, 15), nebo vykované v zaoblené hlavice — tzv. knoflíkovitě ukončení (Mikulčice (II) — obr. 10B : 6; Pohansko (II) — obr. 14A : 8; Staré Město (I) — obr. 17A : 2; Staré Zámky (I) — obr. 17B : 13).

Na většině držadel visí závěsná kování. Naprostou převahu mají kování ve tvaru přehnuté tyčinky, jejíž konce jsou rozvětvené nebo

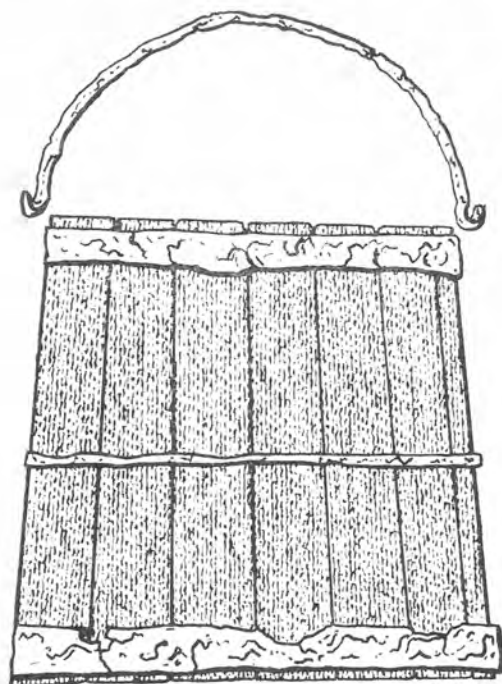
Obr. 24. Pohansko (V), okr. Břeclav.

Obr. 25. Pohansko (V), okr. Břeclav.

kotvovitě zahnuté. V Gajarech-Pustatině Vrablicově (II), v Mikulčicích (II) a na Starých Zámčích (I) visí tato kování na hákovitě zahnutých koncích držadla; na Pohansku (II) a ve Starém Městě (I) visí na knoflíkovitě ukončených koncích držadla. Vedle tohoto typu závěsného kování se vyskytují destičkovitá závěsná kování. Destičkovitá

Obr. 26. Pohansko (V), okr. Břeclav.

kování ve tvaru trojúhelníku ze Starého Města (I) (obr. 17A : 2) a z Pohanska (V) (obr. 24 : 2) mají vytažené smyčkovité ucho. Ostatní destičkovitá kování ve tvaru obdélníku (Staré Město (I) — obr. 17A : 4), kosočtverce (Gajary-Pustatina Vrablicova (II) — obr. 6 : 34), lichoběžníku (Mikulčice (II) — obr. 10B : 6; Staré Zámky (I) — obr. 17B : 13), kříže (Staré Město (I) — obr. 17A : 3) a ve tvaru obráceného písmene T (Pohansko (II) — obr. 14A : 7; Pohansko u Nejdku — obr. 15A : 12) jsou s provrtem.

Zlomky obručí různého průřezu, šířky a průměru byly nalezeny v šesti depotech — v Gajarech-Pustatině Vrablicově (II), v Mikulčicích (II), na Pohansku (II), (V), (VII), na Starých Zámčích (I). Podle rozpětí konců držadla a průměru obručí z Pohanska (II) (obr. 14A : 12 až 16) lze soudit, že věderko mělo mírně kónický tvar. Hromadný nále z Pohanska (V) poskytl soubor 12 vědérek, z nichž většinu tvoří mírně kónické tvary, v menší míře jsou zastoupena výrazněji kónická vědra (obr. 23 : 2; 24 : 2, 3; 25 : 1, 4, 5; 26).

Hákovitě zahnuté držadlo je běžné již v době římskoprovinciální (Zeman 1956, 86—101). Ve slovanském prostředí máme doklady tohoto typu držadla z Holiar, kde je datováno podle hrobových přídavek do konce 6.—7. stol. (Točík 1968a, tab. XXIX-hr. 33). Stejný typ držadla byl rozšířen v Devínské Nové Vsi (Eisner 1952, obr. 8 : 1, 6; 11 : 12; 20 : 8; 30 : 2) a také na velkomoravských lokalitách (Budinský-Krička 1959, tab. XXXI/2; XXXVI/5; Dostál 1966, tab. III/14; IV/12; XXXVII/4; LIV/16). Knoflíkovitě ukončená držadla jsou relativně mladšího data, protože jejich výskyt není zaznamenán na pohřebištích ze 6.—7. stol. a není mi znám ani z pohřebišť z konce 7.—8. stol. Lze soudit, že byla rozšířena až v prostředí velkomoravském; např. ve skalickém mohylníku se oba typy držadel vyskytovaly současně (Budinský-Krička 1959, 22), ve Starém Městě však byla rozšířena pouze knoflíkovitě ukončená držadla (Hrubý 1955, 156).

Ve slovanském inventáři se závěsná kování ve tvaru přehnuté tyčinky s rovnými nebo kotvovitě zahnutými konci vyskytují již od konce 6. stol. (Točík 1968a, tab. XXIX/17; XLIX/21) a přecházejí do velkomoravského inventáře (Dostál 1966, tab. LXVIII/2; LXIX/9; LVII/14; LXXVII/5; Hrubý 1955, 156). V období velkomoravském jsou však již na ústupu a převahy nabývají destičkovitá závěsná kování s provrtem (Hrubý 1955, obr. 22; Budinský-Krička 1959, 22). Trojúhelníkovitá kování se smyčkou jsou častá na pohřebišti v Devínské Nové Vsi (Eisner 1952). Z velkomoravských pohřebišť uvádí B. Dostál tato kování z hrobu v Předmostí a ve Štěbořicích (Dostál 1966, tab. XXXVII/4; XLVI/4). Tato kování nebyla zjištěna ve skalickém mohylníku ani na velkomoravském pohřebišti Na Valách ve Starém Městě (Budinský-Krička 1959, 22; Hrubý 1955, obr. 22). J. Kudrnáč (1970, 118) uvádí, že se tato kování vyskytují pouze v nálezových celcích ze starší a z počátku střední doby hradištní. Datování destičkovitých závěsných kování s provrtem je obtížné, neboť se nacházejí v nálezových celcích z před-

velkomoravského i velkomoravského období. V nálezových celcích z předvelkomoravského období je však jejich výskyt poměrně malý. Kování ve tvaru obráceného písmene T je na našem území typické pro období velkomoravské i období vývojově mladší (Šolle 1966, 82). Mimo naše území lze výskyt tohoto kování sledovat již v době římské, např. na lokalitě Köln — Müngersdorf (Fremersdorf 1933, 32, 34, tab. 31/8). Z velkomoravských nalezišť můžeme namátkově uvést tento typ závěsného kování z hrobů v Kněžpoli, Rousínově a Moravičanech (Dostál 1966, tab. XXX/13; XL/4; LXXIV/8), ze skalického mohylníku (Budinský-Krička 1959, tab. XXVII/6; XXXI/2a), z objektu na hradišti Pobedim III (Vendtová 1969, obr. 7 : 14) a z hrobu v Kouřimi, datovaného dle gombíků s výzdobou maltézského kříže ještě do první třetiny 10. stol. (Šolle 1966, 81).

V období slovanském patřilo věderko zřejmě k běžnějším užitkovým nádobám, na rozdíl od doby římské, kdy nenašlo širšího uplatnění a bylo používáno především v zámožnějších vrstvách (Zeman 1956, 99).

T z v. slezská miska

Nálezy železné misky tzv. slezského typu pocházejí celkem ze čtyř hromadných nálezů — z Ivanovic (obr. 7B : 4), z Kút-Čepangátu (I) (obr. 8B : 1), z Pohanska (II) (obr. 14A : 7, 10, 11) a z Prachova (tab. IV/4). Železná miska tzv. slezského typu, pojmenovaná podle území svého největšího výskytu (Bubeník 1972, 542), je mísovité nebo talířovité předmět ve tvaru vrchlíku koule. J. Bubeník (1972, 542—564), který se zabýval výskytem a chronologií tzv. slezské misky, dospěl na základě srovnání hromadných nálezů a sídlištních objektů k závěru, že železná miska má dílčí relativně chronologickou platnost a její časové zařazení spadá do předvelkomoravského období a na počátek doby velkomoravské. Za nesporné hromadné nálezy s výskytem tzv. slezské misky uvádí Ivanovice, Prachov, Kúty-Čepangát. Kotoučovitě předměty s otvorem či nýtem uprostřed z Gajar-Pustatiny Vrablicovy (II) neřadí mezi misky tzv. slezského typu. Zcela analogicky mísovité předmět k tvarům z Gajar-Pustatiny Vrablicovy (II), nalezený však s rukojetí připevněnou k misce nýtem, pochází z pozdně římského depotu z Radenbergu-Lotzdorfu (okr. Drážďany) (Krause—Limpach—Spehr 1966, 170, obr. 5 : 9) a je vysvětlován jako pánev na pečení (depot byl uložen do pece ve tvaru okrouhlé vanovité prohlubně vyložené kameny). Nelze vyloučit, že mísovité předměty z Pustatiny Vrablicovy (II) sloužily k obdobným účelům. Funkce železné misky je interpretována jako užitkový předmět, používaný k přípravě potravy nebo jako součást koňských postrojů. Rovněž je jí připisován význam suroviny a zároveň i platidla (Bubeník 1972, 558).

Kotel

Nálezy kotlů pocházejí ze čtyř depotů. Kotle z Moravského Jána (obr. 12 : 38), z Pohanska (III) (obr. 14B : 6, 7) a ze Žabokrek (I) (obr. 19B : 13) jsou železné; dva kotle z Let u Dobřichovic jsou měděné (tab. III/3, 6).

Z Moravského Jána pocházejí celkem dva kotle, avšak v celistvosti se zachoval pouze jeden. Stěny zachovalého kotle jsou zhotoveny z pěti svislých železných plátů a dno ze tří plátů.

Nálezu z Moravského Jána jsou technologicky blízké dva kotle z Pohanska (III), které jsou rovněž vyrobeny z železných plátů. Stěny však nejsou zhotoveny pouze z jednoho pásu plátů, nýbrž u jednoho kotle ze dvou a u druhého ze tří pásů, což je zřejmě dáno podstatně většími rozměry pohanských kotlů oproti poměrně malému kotli z Moravského Jána. Technologicky i tvarově analogický kotel k nálezům z Pohanska (III) pochází z okruhu saltovo-majacké kultury (Pletněva 1967, 154, obr. 39 : 15, 19).

Kotel ze Žabokrek (I) se tvarově odlišuje od všech ostatních kotlů, nalezených v depotech. Je protáhlý do výšky, jeho stěny jsou mírně esovitě prohnuté a postrádá také držadlo na zavěšení. Zhotovený je podobně jako kotle z Pohanska (III) z vodorovných pásů, složených z několika železných plátů a spojených nýtováním; pásy jsou však podstatně užší, což je dáno poměrně malou velikostí kotle.

Kotle z depotu, nalezeného v Letech u Dobřichovic, jsou vytepaný z jednoho kusu měděného plechu, pouze jejich hákovitě zahnutá držadla jsou železná. Tvarově se podobají spíše nálezům z Pohanska (III) a z Moravského Jána než kotli ze Žabokrek (I).

Ostatní železné předměty

Osník

Osník, který je pokládán za nástroj sloužící k opracování loukotí a oskol, k dlabání žlábků, apod. (Kostrzewski 1949, 220—221, obr. 132), byl nalezen pouze v depotu z Pohanska u Nejdku (obr. 15A : 11). L. Gajewski (1961, 181) se domnívá, že osník sloužil k nasazování kol u vozu. B. Klíma (1980, 39) uvažuje nad tím, zda některé osníky nemohly plnit funkci železných zámkových závor posunovaných v uzavíracím systému zubem otočného klíče.

Záchytná kování

Záchytná kování byla nalezena v Brankovicích (obr. 3 : 2—5) a v Míkulčicích (I) (obr. 10A : 40, 50—53). Byla vyrobena z hráněné tyčinky,

vytvárané v poutko, do něhož byl v některých případech provlečen kroužek. Kování s pohyblivě provlečenými většími, často zploštělými kruhy jsou interpretována jako přítluhové kruhy, které plnily funkci úchytek dveří a lze je pokládat za předchůdce klik (*Klíma 1980, 77*). Jako doplněk dveří sloužila i některá kování v podobě poutka s dlouhými trny, která spolu s čepou umožňovala otočný pohyb dveří; konkrétně závěsná oka nesla hmotnost otevíraného dveřového křídla (*Klíma 1980, 77*).

Lopatkovitý nástroj

Lopatkovitý nástroj s trojúhelníkovitou čepelí a s kruhovitým závěsným uchem na ploché rukojeti se vyskytuje v depotu z Brankovic (obr. 3:1). Analogický nástroj pochází z problematického depotu z Lipníku (obr. 8E:7).

Závěsný řetěz

Závěsný řetěz kotle byl nalezen v depotu z Let u Dobřichovic (tab. I/6—7). Složitější typy závěsných řetězů se vyskytovaly v době laténské, přímé doklady poskytují nálezy z Kolína a z Měnína (*Filip 1946, 24 až 25, obr. 2*). Samostatný hák a tři do sebe provlečené kroužky z Moravského Jána (obr. 12:30, 41) tvořily pravděpodobně také součást závěsného řetězu.

Sekerovitá hřivna

Sekerovité hřivny jsou předměty, které svým tvarem připomínají úzké sekery. Nelze je však považovat za sekery, neboť jejich čepel je velmi tenká, listovitě protažená a neuplatnila by se při práci. Rovněž otvor je velmi malý, zcela nevhodný pro nasazení dřevěné násady. Často nebývá otvor důkladně vykován, pouze byl za studena proražen průbojníkem, čímž se okolí otvoru mírně deformovalo. Proražené otvory vnucují myšlenku o provlékání drátu. Sekerovité hřivny jsou nalézány ve čtyřech velikostních typech (velké, střední, malé hřivny a miniaturní hřivničky), jejichž délka se pohybuje od 50 do 470 mm (*Pleiner 1961, 426*). V poměrně častých případech byly hřivny uloženy ve svazcích po několika kusech. To vše vede k závěru, že sekerovité hřivny jsou druhem železného polotovaru, suroviny určené k dalšímu překovávání, stejně dobře však mohly plnit i funkci primitivního platidla.

Hlavní výskyt sekerovitých hřiven můžeme sledovat v náplni hromadných nálezů, kde jsou buď jedinou náplní (Bíňa, Bošany, Hrádok, Mikulčice (IV), Pobedim (I), (II), Pobedim — depot XIX, Staré Měs-

to (II), (III), Staré Zámky (II)) nebo se vyskytují pohromadě s jinými kovářskými výrobky (Mikulčice (I), Mutěnice, Pobedim — depot II, Pohansko (I), (II), Pohansko u Nejdku, Staré Město (I), Vršatecké Podhradie, Žabokreky (I), (II)). Hromadné nálezy sekerovitých hřiven jsou rozšířeny zhruba v centrální části Velké Moravy. Ze vzájemného srovnání hromadných nálezů vyplývá, že sekerovité hřivny se vyskytují pouze v depotech, datovaných dle průvodních nálezů do velkomoravského období (viz Příloha 1).

V. Závěrečné úvahy

1. Relativní chronologie hromadných nálezů dle typologických kritérií

V analýze jednotlivých druhů předmětů, vyskytujících se v depotech, se vydělily určité typy, které jsou rámcově datovány do předvelkomoravského období, a typy, jejichž výskyt můžeme klást až do období velkomoravského. Zbývající typy, vyskytující se v předvelkomoravském i velkomoravském horizontu nálezů, můžeme klasifikovat jako přechodné. Celkovou situaci, týkající se relativního datování hromadných nálezů lze demonstrovat na typologické tabulce (Příloha 1), kde jsou po vertikální linii seřazeny ty depoty, v jejichž obsahové náplni figurují některé z uvedených typů předmětů, seřazených po linii horizontální. Vymezeny jsou takové typy předmětů, jejichž výskyt byl zaznamenán ve více depotech.³ Ojedinelé typy předmětů nejsou v typologické tabulce uvedeny, rovněž tak i depoty, v jejichž náplni ojedinelé typy předmětů tvoří podstatnou část.

Při řazení depotů a jednotlivých typů předmětů jsem vycházela z výsledků analýzy obsahové náplně depotů, umožňující vymezit určité typy předmětů s dílčí relativně chronologickou platností. Do horizontu předvelkomoravských nálezů jsem zařadila třmeny typu IAa, IB, IIA, IIB a příčnou spojnicí udidla [s postranicí] s jednoduchým smyčkovitým ukončením; do horizontu velkomoravských nálezů jsem pak zařadila sekery typu IVAb, IVCa, IIB, závěsné kování vědérka ve tvaru obráceného písmene T, držadlo vědérka s knoflíkovitě ukončenými konci, radlici typu II, ostruhu s ploténkami nebo s výřezem pro řemení a sekerovitou hřivnu. Mezi oběma nálezovými horizonty jsou vyneseny typy předmětů, které tvoří tzv. přechodný horizont nálezů, tzn. jejich výskyt můžeme zaznamenat v nálezových celcích z předvelkomoravského i velkomoravského období.

Z chronologicko-typologické tabulky vyplývá, že depoty, mající ve své obsahové náplni některého reprezentanta z předvelkomoravského horizontu nálezů a přitom žádného reprezentanta z velkomoravského horizontu nálezů, můžeme klást do předvelkomoravského období. obdobným způsobem lze vymezit velkomoravský horizont hromadných nálezů, přestože v tomto případě je nutno tolerovat ojedinelý výskyt typického reprezentanta předvelkomoravského horizontu nálezů v celku, odpovídajícímu jinak svou skladbou velkomoravskému období (depot Mikulčice I). Celkově chronologicko-typologická tabulka ukazuje, že se jedná o dva chronologicky odlišné horizonty depotů, při-

³ V chronologicko-typologické tabulce nejsou vyznačeny jednotlivé typy nožů, neboť se jedná o tradiční předmět, neúnosný pro chronologické třídění.

čemž pro každý z nich je typická jiná kombinace předmětů v nálezovém celku.

Dle typologických kritérií náleží do předvelkomoravského období depoty z Brankovic, Gajar-Pustatiny Vrablicovy (II), Kút-Čepangátu (I), Moravského Jána a z Ivanovic. Depot z Přítluk můžeme rovněž klást do předvelkomoravského období, přestože neobsahuje žádný z vymezených předvelkomoravských typů předmětů. Lze vycházet ze starobylého charakteru nádoby, do níž byl depot uložen a částečně i ze zastoupení sekery IIIAa, jejíž výskyt se koncentruje především v relativně starších celcích (což vyplývá i ze srovnání hromadných nálezů), sporadicky však nutno počítat s jejím výskytem i v celcích, datovaných do velkomoravského období.

Depoty z Oslavan a ze Sklabini obsahují pouze typy předmětů reprezentující přechodný horizont nálezů. V Oslavanech byly nalezeny společně se srpy, kosami a držadlem vědérka keramické střepy starohradištního rázu, které jsou vodítkem k zařazení celku do relativně staršího období. Depot ze Sklabini, obsahující vedle předmětů uvedených v typologické tabulce dlátovitý hrot s tulejkou, sekerovité klíny a nomádský tvar kopí, datuje I. Hrubec (1965, 419) dle typologie jednotlivých předmětů a analogických hromadných nálezů v Pomoraví do konce 8. a do 9. stol. Vzhledem ke geografické odlehlosti naleziště od vývojově vyspělé oblasti v Pomoraví uvažuje s konečnou platností o datování depotu do velkomoravského období.

Všechny zbývající depoty, uvedené v chronologicko-typologické tabulce, náležejí časovým zařazením rovněž do velkomoravského období, což většinou vyplývá již z typologického rozboru nebo pak z popisu nálezové situace.

Depot z Mikulčic (I), nalezený v kněžišti 8. kostela, souvisí svojí polohou s nejmladším horizontem na hradišti, vymezeném zhruba lety

Příloha 1 Chronologicko-typologická tabulka

Vysvětlení numerického kódu nahrazujícího typové rozlišení předmětů:

1 — třmen IIA; 2 — třmen IAa; 3 — třmen IB; 4 — třmen IIB; 5 — spojnice udidla se smyčkovitým zachycovačem (udidlo s postranicemi); 6 — sekera IIIAa; 7 — miska tzv. slezského typu; 8 — radlice I; 9 — motyka; 10 — srp II; 11 — motyčkovitý nástroj; 12 — krátká kosa; 13 — krojidlo; 14 — lžícovitý vrták; 15 — hákovitý klíč; 16 — tzv. ovčácké nůžky; 17 — spojnice udidla s dvojitým prstencovitým zachycovačem (udidlo s postranicemi); 18 — rovná postranice udidla s jednoduchou obdélníkovou záštitou; 19 — esovitá postranice s jednoduchou obdélníkovou záštitou; 20 — postranice udidla s dvojitou obdélníkovou záštitou; 21 — držadlo vědérka s hákovitě zahnutými konci; 22 — závěsné kování vědérka ve tvaru přehnuté tyčinky; 23 — destičkovité závěsné kování vědérka; 24 — dláto; 25 — poříz; 26 — sekera IIAa; 27 — sekera IIAb; 28 — sekera IVAa; 29 — sekera IIAc; 30 — sekera IVAb; 31 — sekera IVCa; 32 — sekera IIB; 33 — závěsné kování vědérka ve tvaru obráceného písmene T; 34 — držadlo vědérka s knoflíkovitě ukončenými konci; 35 — radlice II; 36 — ostruha s ploténkami nebo s výřezem pro řemení; 37 — sekerovitá hřivna

950—1050 (Poulik 1962, 82). Typologicky s výjimkou třmene IIB s časovým výskytem v 2. pol. 7. stol.—8. stol. odpovídají ostatní typy předmětů přechodnému a velkomoravskému horizontu nálezů. Dle výskytu seker IVAb, IVAc (obr. 9 : 29) a IVCa odpovídá časové zařazení depotu dle typologických kritérií velkomoravskému období.

Při datování dvou mikulčických depotů (Mikulčice (II), (III)), v jejichž náplni se vyskytují zlomkovité a atypické předměty, určené k dalšímu překování, musíme vycházet z nálezové situace. Oba depoty, od sebe vzdálené 5 m, byly odkryty v blízkosti zvířecích nahromadělin a jiného odpadu, především keramických střepů, které jsou datovány do 10. stol. (Klanica 1971, 22—23). Depoty lze klást do časové souvislosti s odpadními hromadami, tj. do 10. stol.

Při datování souboru z Mutěnic, který je náhodně objeveným depotem, se musíme opírat o typologický rozbor předmětů. V depotu se nacházejí vedle seker typu IIIAb a IVAc⁴ čtyři štíhlé sekerovité předměty, z nichž tři se podobají typu úzké sekery IIaA, přestože jsou až nápadně dlouhé. U čtvrtého sekerovitého předmětu (obr. 11C : 4) je markantní tvarová příbuznost se sekerovitými hřivnami, i když v pečlivějším provedení; nelze však na tento předmět pohlížet jinak než na sekerovitou hřivnu (Pleiner 1961, 414). Výskyt sekery IVAc je směrodatný pro zařazení mutěnického celku do velkomoravského období. Sekera typu IVAc se zcela shoduje podle třídění V. Hrubého s typem 1A, který je vývojově pokročilejším typem tzv. moravské bradatice, časově řazený na staroměstském pohřebišti do 2. pol. 9. stol. a do 10. stol. (Hrubý 1955, 170).

Sekerovité hřivny, které jsou označeny jako produkt velkomoravský, a především čtyři ostruhy s ploténkovitým ukončením ramen (dle třídění D. Bialekové (1977, 106, 131—134) typ IV, datovaný do 1. pol. 9. stol.) jsou určující pro zařazení depotu z Pohanska (I) do velkomoravského horizontu hromadných nálezů.

Soubor železných předmětů z Pohanska (II), nalezený rozptýleně v objektu, je rovněž řazen mezi depoty, avšak záměrné uložení, resp. uschování je v tomto případě poněkud nejasné. Nelze vyloučit, že tyto předměty byly nedílnou součástí celého objektu. Časově náleží tento celek dle výskytu sekery IVAb, knoflíkovitě ukončeného držadla vědérka, ataše vědérka ve tvaru obráceného písmene T a také sekerovitých hřiven do velkomoravského období.

Obdobně jako u souborů z Pohanska (I), (II) vyplývá časové zařazení depotů z Pohanska (VI), Pohanska u Nejdku, Pobedimí — depot II, Starého Města (I), Starých Zámků (I), Tvarožné Lhoty, Vršateckého Podhradí, Zádielu, Žabokrek (I), (II) a z Žitavské Těni do velkomoravského období přímo z chronologicko-typologické tabulky (viz Příloha 1). U depotů, získaných v rámci systematického výzkumu (Po-

⁴ Pro svůj ojedinělý výskyt v celkové náplni hromadných nálezů nejsou tyto typy seker uvedeny v chronologicko-typologické tabulce.

hansko (VI), Pohansko u Nejdku, Pobedimí — depot II, Staré Zámky (I)], odpovídá tomuto datování dle typologických kritérií nálezová situace, případně rozbor keramiky. Střepey, nalezené společně s železnými předměty z I. depotu ze Žabokrek, který byl objeven v blízkosti II. depotu v prostoru cihelny, přispívají rovněž svým charakterem k datování obou depotů do velkomoravského období (obr. 19B : 7—11).

Nyní se dotknu datování těch depotů, které nejsou zařazeny pro svou výjimečnou a netypickou skladbu v chronologicko-typologické tabulce.

Pro datování depotu z Gajar-Pustatiny Vrablicovy (I) jsou určující bronzová litá kování (obr. 4 : 1—15), která umožňují datování depotu do předvelkomoravského horizontu hromadných nálezů.

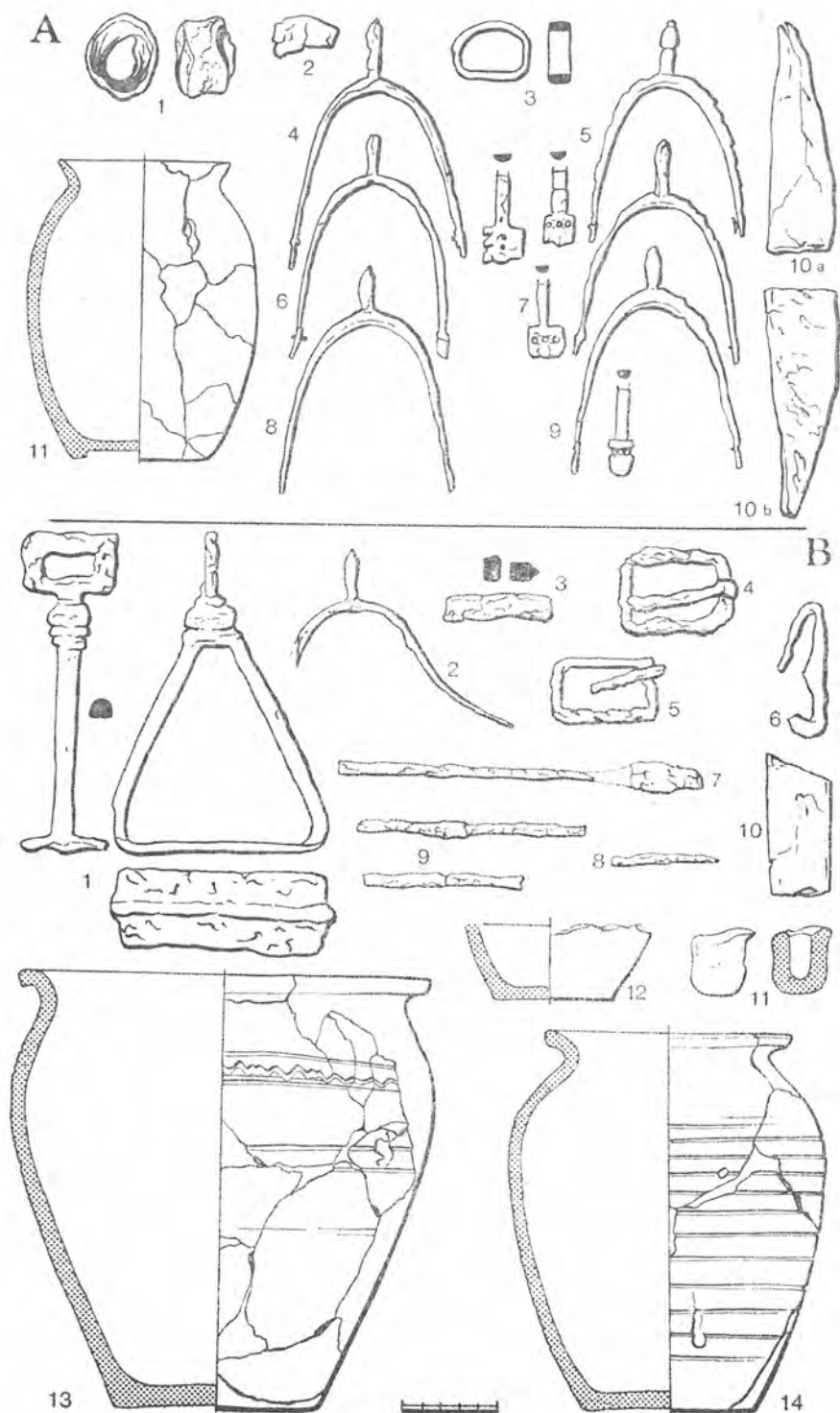
Depot z Let u Dobřichovic se částečně vymyká svou materiálovou náplní z typologického rámce ostatních hradištních depotů. Týká se to především letských srpů, které mají tulejku nebo laloky na upevnění rukojeti, čímž se markantně odlišují od hradištních srpů. Horní hranici výskytu letských srpů lze klást do 7. stol. (Beranová 1972, 632). Rovněž i letská kosa se jeví oproti ostatním kosám hradištním starobylší. Letský depot nutno zařadit především dle výskytu zvláštních tvarů srpů do předhradištního období.

Při datování souboru z Pohanska (III), který představují dva kotle nalezené v objektu, bude nutné se opřít o nálezovou situaci. B. Dostál (1975, 228—229) datuje oba kotle vzhledem k jejich objevení v blízkosti časně slovanských objektů a dále podle střepů starohradištního rázu, nalezených společně s kotli ve výplni objektu, do pozdní fáze starohradištního období, nejspíše do 8. stol.

Pro datování depotu z Pohanska (IV), který publikoval B. Dostál (1977, 103—132), má základní význam průvlečka s prodlouženým týlem (obr. 21 : 16) a křížové kování (obr. 21 : 15), které jsou v Mikulčicích řazené do sklonku 8. stol. a první třetiny 9. stol. a v Pobedimí do druhé čtvrtiny 9. stol. S konečnou platností datuje B. Dostál (1977, 119) depot do doby blízké polovině 9. stol. Tomuto datování neodporuje ani nález otočného klíče, jehož výskyt ve středním Pomoraví kladl V. Hrubý (1958, 61) do 1. pol. 10. stol. Nové výzkumy však ukazují na nutnost nižšího datování, a to do poloviny 9. stol. (Klíma 1980, 54 až 55).

Hromadné nálezy z Pohanska (V, VI, VII), nalezené v sídlištních objektech, publikovala J. Vignatiová (1980, 161—198) v souvislosti se zpracováním součástí jezdecké výstroje z jihozápadního předhradí Pohanska; součástí jezdecké výstroje byly získány jak z hrobů, tak ze sídlištních objektů. Hroby, v nichž se vyskytly ze součástí jezdecké výstroje ostruhy s ploténkovitým ukončením, jsou datovány do 1. pol. 9. stol. Z rozboru nálezů ze sídlištních objektů a z porovnání nálezové a stratigrafické situace vyplývá, že okruh sídlištních objektů se součástmi jezdecké výstroje je ještě o něco mladší než uvedené hroby (Vignatiová 1980, 195).

Obr. 27. Pohansko [IV], okr. Břeclav [A]; Pohansko [VII], okr. Břeclav [B].

Z chronologicko-typologického hlediska vyplývá časové zařazení VI. depotu z Pohanska do velkomoravského období již přímo z chronologicko-typologické tabulky (viz Příloha 1). Určující jsou parabolické ostruhy s ploténkovitým ukončením (obr. 27A : 4–9).

Parabolická ostruha s ploténkovitým ukončením (obr. 27B : 2) se vyskytuje i v VII. depotu z Pohanska, kde ji kromě dalších nálezů doprovází vejčitá nádoba, zdobená po celé výduti horizontálními širokými rýhami (obr. 27B : 14), což je výzdobný motiv, uplatňující se na velkomoravské keramice nejdříve v 2. pol. 9. stol.

Pro časové zařazení hromadného nálezu z Pohanska (V) jsou určující dvě nádoby velkomoravského charakteru (obr. 22 : 1, 6). Třmen s trojúhelníkovými postranními ploškami (obr. 22 : 3) je v našem prostředí dosti ojedinelý; analogický exemplář lze spatřovat ve třmeně z depotu z Pohanska u Nejdku, datovaném dle doprovodného inventáře do velkomoravského období. Třmen typu IAb (obr. 22 : 4) s širokými postranními ploškami, zdobenými prolamovanou a tuzovanou výzdobou, má analogie ve třmenech z prachovského hromadného nálezu. J. Vignatiová (1980, 185–187) shledává analogické exempláře v pobaltskovikingském prostředí, kde je jejich výskyt kladen mezi lety 850–1075.

Dva třmeny typu IAb a třmen typu IAc (pro oba typy třmenů jsou společné široké postranní plošky a stupadlo) pocházejí společně s tzv. slezskou miskou z depotu z Prachova, který datoval R. Turek (1946, 51) zhruba do sklonku 7.–8. stol.; vycházel ze zvláštních tvarů třmenů, jejichž původ spatřoval v keszthelském prostředí. Z našeho prostředí pochází třmen typu IAb pouze z výše uvedeného V. depotu z Pohanska, který lze datovat dle keramiky do 2. pol. 9. stol. Přihlédneme-li dle J. Vignatiové (1977, 185–187) k pobaltskovikingské provenienci třmenů IAb a v tamním prostředí k jejich datování, lze prozatím pokládat 2. pol. 9. stol. za nejdříve možnou dobu výskytu těchto třmenů v našem prostředí. V této souvislosti bude nutné prodloužit i dobu výskytu tzv. slezské misky, která má dle J. Bubeníka (1972, 551–558) relativně chronologickou platnost a hlavní období jejího výskytu klade cca od poloviny 8. do poloviny 9. stol.

Shrnutí chronologicko-typologického srovnání hromadných nálezů:

I. Depoty řazené do předvelkomoravského období:

Brankovice	Moravský Ján
Gajary-Pustatina Vrablicova [I], [II]	Oslavany
Ivanovice	Pohansko [III]
Kúty-Čepangát [I]	Přítluky

II. Depoty řazené do velkomoravského období:

Mikulčice (I), (II), (III)	Staré Město (I)
Mutěnice	Staré Zámky (I)
Pobedim — depot II	Tvarožná Lhota
Pohanska (I), (II), (IV), (V), (VI), (VII)	Vršatecké Podhradie
Pohanska u Nejdku	Zádiel
Prachov	Žabokreky (I), (II)
Sklabiňa	Žitavská Tůň

Do velkomoravského období nutno zařadit ještě všechny depoty, jejichž jedinou náplní jsou pouze sekerovité hřivny, neboť ze vzájemného srovnání hromadných nálezů vyplývá, že sekerovité hřivny se vyskytují pouze v depotech, odpovídajících svou skladbou předmětů velkomoravskému období. Jedná se o tyto depoty:

Bíňa	Pobedim (I), (II), depot XIX
Bošany	Staré Město (II), (III)
Hrádok	Staré Zámky (II)
Mikulčice (IV)	

Z celkového rámce předvelkomoravských a velkomoravských hromadných nálezů se vymyká depot z Let u Dobřichovic, časově řazený do předhradištního období.

2. Význam depotů a příčiny jejich ukládání

Při interpretaci depotů, tj. při rozboru jejich významu a osvětlení příčin, které vedly k uložení depotů, musíme brát v úvahu následující okruhy otázek.

a) Vztah depotu k širšímu prostředí, v němž byl uložen.

V areálu hradiště byly uloženy depoty z Bini, Hrádku, Mikulčic (I—IV), Pobedimi (I, II, depot II, XIX), Pohanska (I—VII), Pohanska u Nejdku, Prachova, Starého Města (I—III) a ze Starých Zámek (I—II).

Ze sídlištní vrstvy byly získány depoty z Brankovic, Gajar-Pustatiny Vrablicovy (I—II), z Kút-Čepangátu (I), z Let u Dobřichovic a z Přítluk.

U ostatních depotů nelze charakter lokality ve vztahu k nálezové situaci osvětlit. Jedná se o depoty z Ivanovic, Moravského Jána, Mutěnic, Oslavan, Sklabini, Tvarožné Lhoty, Vršateckého Podhradie, Zádielu, Žabokrek (I—II) a Žitavské Tůni.

b) Vztah depotu ke konkrétnímu stavebnímu objektu

V zahloubeném sídlištním objektu byly nalezeny soubory z Let u Dobřichovic, z Pobedimi (depot XIX), z Pohanska (I—VII), z Pohanska u Nejdku, ze Starého Města (I), ze Starých Zámek (I—II) a z Žabokrek (I); konkrétně v obytném objektu se nacházel soubor z Pobedimi (depot XIX), z Pohanska (I, IV—VI) a z Pohanska u Nejdku. S kovářskou dílnou souvisejí depoty z Mikulčic (II—III). V kultovním objektu byl nalezen pouze depot z Mikulčic (I). Bližší nálezové okolnosti jsou navíc známy u depotu z Pohanska (IV) a ze Starého Města (I). Depot z Pohanska (IV) byl nalezen v zemi, která ležela v bezprostřední blízkosti vnitřní dřevěné stěny hradby; podle stratigrafických pozorování byla zemnice vyhloubena v době, kdy opevnění bylo již vybudováno a zanikla současně s opevněním. Depot ze Starého Města (I) byl nalezen pod destrukcí valu. Pod destrukcí valu byl nalezen i depot II z Pobedimi. Depot z Prachova se nacházel v povrchové vrstvě ve výběžku valu před vstupní branou. U zbývajících depotů je nálezová situace vzhledem k okolním objektům nejasná.

c) Forma uložení

Většina depotů byla uložena v přirozeném prostředí beze stop umělého zásahu. Pouze u několika depotů byly zjištěny stopy po uměle vytvořené schránce, do níž byly předměty uschovány. Jedná se o soubory z Let u Dobřichovic a z Moravského Jána, které byly nalezeny v kotlích, o soubor z Přítluk a z Pohanska (IV), které byly uloženy do hliněné nádoby, o soubory z Mikulčic (I), Sklabini a ze Starého Města (I), které byly ukryty pod žernovy či kamenem a o soubor z Mikulčic (III), jenž byl původně svázan do obalu, asi plátěného, jak napovídají otisky tkaniny na svazku šipek i mezi kosami. Poněkud nejasné postavení zaujímá depot sekerovitých hřiven ze Starých Zámek (II), které byly v určitém pořádku nalezeny v poměrně mělké zahloubenině. V blízkosti hřiven se našlo množství uhlíků, které mohou být pozůstatkem dřevěné skříňky, do níž byl depot uložen.

d) Rozbor obsahového složení ve vztahu k nálezové situaci

Rozborem obsahového složení depotů v souvislosti s nálezovou situací vycházejí najevo následující poznatky.

Depoty, v jejichž náplni jsou pouze sekerovité hřivny nebo sekerovité hřivny včetně ostatních druhů železných předmětů, se soustřeďují hlavně na hradištích, a to buď v sídlištních objektech nebo na jiných místech hradištního areálu. Tyto depoty, jejichž hlavním nositelem jsou sekerovité hřivny, představují tezaurovaný majetek. Pokud se jedná o depoty, v jejichž náplni se vyskytují jen sekero-

vité hřivny, je otázkou, zda byly určeny k dalšímu překonání, nebo zda sloužily jako všeobecný ekvivalent směny.

Depoty, v jejichž náplni se nevyskytují sekerovité hřivny, ale jen různé druhy železných předmětů, v různém složení i zastoupení, mohou být vysvětlovány různým způsobem. Různorodý soubor předmětů z Moravského Jána byl zřejmě určen pro obchod. Způsob uložení depotu do kotle svědčí o záměru uschovat předměty. Stejně lze interpretovat i hromadný nález z Let u Dobřichovic, uložený do dvou měděných kotlů na místě předpokládané křižovatky obchodních cest. Depoty, uložené v kotlích, mohly být ukryty i se záměrem obětním, protože ukládání hromadných nálezů do kotlů bylo starým zvykem při kultovních obětech u Keltů a také ještě po zlomu letopočtu (Pleiner 1962, 126). U Slovanů však nelze kultovní charakter těchto nálezů přeceňovat, mohou být dokladem majetku obchodníka nebo přímo vlastníka.

Soubor dvou motyk, radlice a sekery, uložený do hliněné nádoby, byl nalezen na sídlišti v Přítlukách. Tento depot lze interpretovat jako vlastnictví určitého jedince, může však jít i o záměrnou oběť. Řada našich badatelů pokládá přítomnost zemědělského nářadí, které v depotech převládá, za důkaz toho, že většina hromadných nálezů byla uložena se záměrem obětním. Převaha zemědělských nástrojů však svědčí především o základním zaměstnání slovanského obyvatelstva, o zemědělství, tudíž neznamena, že v zemi nalezené soubory s převahou zemědělského nářadí musely převážně souviset s kultem plodivé síly země. Se stejnou dávkou pravděpodobnosti se mohou interpretovat jako ukrytý majetek buď osoby, která s předměty obchodovala, nebo osoby, která je přímo vlastnila. Za depoty, související s kultovními obřady, mohou být považovány nálezy, objevené na zvláště exponovaných místech. V této souvislosti lze uvést např. prachovský nález, který vzhledem na zvláštní polohu, způsob uložení a také obsah můžeme pokládat za válečnou oběť.

Další soubor předmětů, který byl ukryt do nádoby, nalezené v zemnici na Pohansku (IV), interpretuje B. Dostál (1977, 114 až 115) jako ukrytý soubor nástrojů řemeslníka. Souvislost depotu s řemeslnou výrobní činností zdůrazňuje vedle převahy řemeslnických nástrojů v celku i fakt, že byl nalezen spolu s fragmenty železné strusky a škváry. Složení strusky a škváry, rovněž tak i nálezy hliněných předmětů, připomínajících trubkovitou dyznu a dyznovou cihlu, naznačují, že šlo o narychlo vybranou nástěj tavicí nebo vyhřívací pece.

S výrobní činností souvisejí další dva depoty, nalezené v Mikulčicích (I, II) v bezprostřední blízkosti kovářské dílny. Z nálezové situace lze soudit, že s ní časově souvisejí. V obsahové náplni těchto depotů byly poškozené a atypické železné předměty nejruznějšího účelu. Vše nasvědčuje tomu, že oba depoty tvořily sklad

výrobce-kováře a byly shromážděny za účelem opětného zpracování železné suroviny.

Jako sklad výrobce-kováře můžeme interpretovat i depot ze Sklabini a z Vršateckého Podhradia, neboť kovářské náčiní tvoří v obou depotech významnou složku.

Největší a nejrozmanitější hromadný nález z Moravy byl spolu se dvěma žernovy, kterými byly železné předměty původně překryty, nalezen v presbytáři osmého kostela v Mikulčicích (I). Zřejmě se jedná o majetek, ukrytý v dobách neklidných. J. Poulík (1957, 112) řadí depot v rámci hradištního vývoje do mladšího období a příčiny jeho ukrytí shledává v maďarských nájezdech na naše území.

Soubory z Pohanska (II, V, VI) byly volně rozloženy na podlaže zahloubených sídlištních objektů. Uvedené soubory želez nemají charakter depotů, neboť z nálezové situace nevyplývá jejich záměrné uschování.

K významu depotů lze shrnout, že většinu nalezených souborů můžeme pokládat za ukrytý majetek, zvláště nacházejí-li se v sídlištních objektech. Ze skladby předmětů, v některých případech v souvislosti s nálezovými okolnostmi, vyplývá výrobní (především kovářské) zaměření majitele uschovaného souboru předmětů. Ve většině případů však nelze s určitostí rozhodnout, komu náležel před ukrytím sklad předmětů. Nelze opomenout ani kultovní možnost výkladu depotů, zvláště nacházejí-li se na zvláště exponovaných místech.

Interpretace příčin ukládání depotů je stejně problematická jako interpretace jejich významu. Dnes je již těžko zjistitelné, jaké pohnutky či objektivní příčiny vedly naše předky k ukrytí železných předmětů. Můžeme uvažovat o ukrytí se záměrem votivním, vztahující se ke kultovní oběti. Příčiny, jež vedly k ukrytí depotů interpretovaných jako uschovaný majetek, mohly pramenit z nepokojných podmínek v zemi, mohlo se však jednat i o jiné objektivní či subjektivní příčiny.

Porovnáme-li zastoupení depotů časově řazených do předvelkomoravského a velkomoravského období, musíme konstatovat naprostou převahu velkomoravských hromadných nálezů. Nabízí se vysvětlení, že příčinou této nerovnosti byly neklidnější podmínky v období Velkomoravské říše, které nutily k uschování v té době vzácných a ceněných železných předmětů, zvláště pak nacházejí-li se v naprosté většině velkomoravských depotů sekerovité hřivny, svědčící o tezauraci majetku. Zvážíme-li okolnost, že předměty uschované z různých soukromých důvodů byly zřejmě ve většině případů opět vyzvednuty, pak interpretace vzniku většiny velkomoravských depotů má své opodstatnění v nepokojném období.

3. Společensko-ekonomická problematika ve světle hromadných nálezů

Z obsahové náplně shromážděných hromadných nálezů (viz Příloha 2), z nálezové situace a z jejich kartografického zpracování (viz Příloha 3) vyplývají některá fakta, která by mohla mít význam pro sledování otázek společensko-ekonomického vývoje slovanské společnosti na území Československa v 8.—9. stol.

Předvelkomoravský horizont hromadných nálezů se soustřeďuje kromě ojedinělých případů na neopevněných sídlištích v Pomoraví. Nápadná koncentrace předvelkomoravských depotů v Pomoraví svědčí o důležitém postavení této oblasti, která byla krystalizačním centrem vývoje slovanské společnosti v našem prostředí. Úrodné humusové písčiny, táhnoucí se po celé délce toku řeky Moravy a jejich přítoků, poskytovaly optimální podmínky k celkovému rozvoji zemědělství. V předvelkomoravských hromadných nálezech je rozvinutá zemědělská výroba doložena početnými zemědělskými nástroji, které tvoří početnou převahu v jejich obsahové náplni.

Nejpočetněji jsou v nich zastoupeny srpy, které byly svým provedením typickými obilními srpy, uzpůsobenými k hrstování obilí a nikoliv k žatí trávy. K žatí trávy se používaly nástroje s ostrým hrotem (kosy), kdežto srpy měly hrot tupý, ztlustělý nebo příčně roztepaný. Ostří srpů bylo od nasazení rukojeti v délce asi 5 cm tupé, určené v tomto místě k zachycení obilí. Hrstováním se obilí spíše udrželo v klasu a ztráty na zrnu byly minimální (Beranová 1975, 20).

Časté nálezy symetrických radlic, které se nacházejí v předvelkomoravských depotech bez doprovodu krojidel, dokládají jednoduchý typ rádla (rádlo plazové), kterým se prováděla nejčastěji mělká, povrchová orba, zasahující jen nejhořejší část ornice (Beranová 1975, 10). Malými radličkami, které v nálezech převažují, se jinak orat nedalo. Kromě mělké orby se půda vzácněji rozrušovala i do větší hloubky, dokladem toho je velká radlice z Brankovic. Vyspělé rádlo, za jehož doklad pokládá M. Beranová (1975, 10) krojidlo nalezené společně se symetrickou radlicí, není v předvelkomoravských hromadných nálezech doloženo. Výjimku tvoří pouze problematyczny depot z Gajar-Stoličky, odkud pochází krojidlo a asymetrická radlice. Ve všech ostatních případech, které představují zaručené nálezové celky, je společný výskyt radlice a krojidla zaznamenán v depotech, datovaných do velkomoravského období. Z předvelkomoravského depotu z Gajar-Pustatiny Vrablicovy (II) pocházejí pouze dvě samostatně nalezená krojidla bez doprovodu radlice. M. Beranová (1980, 184, 187) připouští možnost samostatného nástroje, předkroje, Rissu, jehož hlavní pracovní částí bylo krojidlo.

Při úpravě nově získané půdy a při okopávání stálých polí i zahrad se užívala motyka. Funkci motyky plnily i motyčkovité nástroje s laloky. Oba druhy nástrojů však mohly být využity i v dřevoobráběcím

řemesle jako teslice, kterými se opracovávaly povrchy trámů nebo se hloubily špalky dřeva. Kterému nástroji můžeme přisoudit jednu ze zmíněných pracovních činností, lze vypovědět jen na základě jejich metalografického rozboru. Nástroje, určené k obrábění dřeva, by musely mít odborně upravený a kalený břit, čehož není zapotřebí u zemních nástrojů. K zemním pracím, přesněji řečeno k pracím v zahradách, sadech, vinicích atd., se užívaly dále dřevěné lopaty a rýče, jejichž pracovní okraj byl okován dvojitou lištou, na ostří zkovanou a nasazenou z obou stran nástroje (Beranová 1975, 31—32). Taková okutí byla nalezena pouze v předvelkomoravském depotu z Moravského Jána. Z Moravského Jána pocházejí i tři speciální vinařské nástroje (vinařské nože opatřené na hřbetě čepele výstupkem, zvaným „securis“), dokládající pěstování vinné révy již v předvelkomoravském období.

Nástroje určené pro řemeslnickou výrobu jsou v předvelkomoravských depotech zastoupeny oproti nástrojům zemědělským poměrně malým počtem nálezů. Tento nepoměr se poněkud vyrovnává častým výskytem seker v hromadných nálezech. Sekery však neplnily jen funkci řemeslnického nástroje — tesařské sekery, v širším smyslu sloužily jako nástroj, určený při získávání nové půdy, k vysekávání lesnatých a křovinatých porostů. Sloužily však i jako zbraň. Zde je nutné se zmínit o těžkostech v rozlišování bojových a pracovních seker. O bradatici, která se vyskytuje ve dvou exemplářích pouze v depotu z Ivanovic, lze mluvit jako o bojové sekeře. Další dva typy seker, úzkou sekeru a širočinu, které jsou hlavními zástupci seker v předvelkomoravských depotech, můžeme ve větší míře pokládat za pracovní nástroje. Užší význam pro funkční rozlišení seker má vývoj týlu. Sekery s prodlouženým týlem byly užívány jako bojové. Sekery s tupě ukončeným týlem ve velkou bící plochu byly užívány jako pracovní nástroje. Vezmeme-li v úvahu třídění M. Ch. Aleškovského (1960, 71—75), který klade důraz při rozlišování seker hlavně na rozměry nasadního otvoru a také na celkové rozměry sekery, můžeme o typu pracovní sekery uvažovat jen ve čtyřech případech, na zbývajících sedm pak musíme spíše pohlížet jako na zbraně. L. Kraskovská (1972, 79) však nevylučuje možnost, že menší sekery typu širočiny a úzké sekery, které byly uplatněny především při různých bojových střetnutích, se mohly hodit i na některé řemeslnické práce, čímž je míněno dřevoobrábění, jež je doloženo kromě seker sporadickými nálezy dlát a vrtáků. Při zpracování dřeva a v tesařství při odstraňování kůry se mohly uplatnit i některé motyčkovité nástroje s laloky. Nepřímo je dřevoobrábění doloženo nálezy železných součástí dřevěných výrobků (skob, hřebů, obrouček, rašple a různých kování).

Předvelkomoravské depoty jsou charakteristické tím, že obsahují v poměrně velkém množství některé součásti jezdecké výstroje, především třmeny, z čehož lze usuzovat na význam jízdy v období před formováním pevnějších státních útvarů.

Poměrně velký je i součet předmětů denní potřeby, především zásuhou kovového nádobí. Výskyt kovového nádobí může souviset s pohyblivým způsobem života některých složek předvelkomoravské společnosti. Výskyt klíčů je současně dokladem existence soukromého vlastnictví.

Uvažujeme-li na základě rozboru materiálu z předvelkomoravských hromadných nálezů o úrovni ekonomiky před vznikem Velkomoravské říše, můžeme tvrdit, že vedle zemědělství, které bylo základem hospodářství a zdrojem obživy obyvatelstva v 8. stol., začala se již rozvíjet specializovaná řemeslná výroba. Samotné železné předměty signalizují svým množstvím a rozmanitostí vysokou úroveň kovářského řemesla. R. Pleiner (1967, 136—138), který provedl rekonstrukci výrobní technologie některých pracovních nástrojů z depotů, datovaných do předvelkomoravského období, potvrzuje u mnohých vysokou kvalitu jejich technického provedení. Některé výrobky však shledává jen jednoduchými železnými výkovky. Rozdíly v technologii výrobků zajisté odrážejí rozdíly ve zručnosti a odbornosti výrobců. Nástroje z prostého železa, jejichž výroba nevyžadovala odborných znalostí materiálu a výrobních postupů, byly zhotovovány podomácku pro vlastní potřebu. Dokonale provedené pracovní nástroje, stejně tak i součásti výstroje a výzbroje bojovníků, lze prohlásit za výrobky specialistů, kteří vyráběli pro cizí potřebu. Pro cizí potřebu vyráběli i kovolitci pásové garnitury, neboť svojí kvalitou a výzdobou předpokládají vysoce specializované řemeslníky. Nálezy pásových kování dokládají i existenci společenské a majetkové diference předvelkomoravské společnosti.

← Příloha 3 Geografický výskyt depotů železných předmětů na území ČSSR.

A — depoty z předvelkomoravského období, B — depoty z velkomoravského období, C — lokality, kde se našly depoty z předvelkomoravského i velkomoravského období, D — depoty z tzv. přechodného období (8.—9. stol.), E — depoty z předhradištního období, F — depoty problematické

Lokality: 1 — Bítva (okr. Nové Zámky); 2 — Bošany (okr. Topoľčany); 3 — Brankovice (okr. Vyškov); 4 — Březnice (okr. Pířbram); 5 — Gajary-Pustatina Vrablicova I, II; Gajary-Stolička (okr. Bratislava); 6 — Hrádok (okr. Trenčín); 7 — Ivanovice (okr. Vyškov); 8 — Kněžmost (okr. Mladá Boleslav); 9 — Krumvíř (okr. Břeclav); 10 — Kúty-Čepangát I, II; Kúty-Sigeca II (okr. Senica); 11 — Kylešovice (okr. Opava); 12 — Lety (okr. Praha-západ); 13 — Lipník (okr. Přerov); 14 — Lířfany (okr. Louny); 15 — Mikulčice I, II, III, IV (okr. Hodonín); 16 — Moravský Ján (okr. Senica); 17 — Mutěnice (okr. Hodonín); 18 — Pohansko u Nejdka (okr. Břeclav); 19 — Oslavany (okr. Brno venkov); 20 — Plužná (okr. Mladá Boleslav); 21 — Pobedim (okr. Trenčín); 22 — Pohansko I, II, III, IV, V, VI, VII (okr. Břeclav); 23 — Prachov (okr. Jičín); 24 — Přítluky (okr. Břeclav); 25 — Rajhrad (okr. Brno-venkov); 26 — Semice (okr. Nymburk); 27 — Sklabiňa (okr. Martin); 28 — Smolnice (okr. Louny); 29 — Stará Břeclav (okr. Břeclav); 30 — Staré Město I, II, III, IV (okr. Uherské Hradiště); 31 — Staré Zámky I, II, III (okr. Brno-město); 32 — Svěpravice (okr. Praha-východ); 33 — Tvarožná Lhota (okr. Hodonín); 34 — Vrřatecké Podhradie (okr. Povážská Bystrica); 35 — Zádíel (okr. Košice); 36 — Žabokreky I, II (okr. Topoľčany); 37 — Žitavská Tůň (okr. Komárno).

Velkomoravský horizont hromadných nálezů se nachází kromě centrální oblasti svého výskytu Pomoraví, kde je zachována kontinuita nálezů, související s ústředím západní části Velké Moravy, v relativně velkém počtu východně od Malých Karpat, především v Pováží a v Ponitří. Vedle dalších nálezových ukazatelů (opevněná i neopevněná sídliště, pohřebiště), kterým je v slovanské archeologické literatuře věnována značná pozornost, potvrzují hromadné nálezy, že Pováží a Ponitří bylo hlavní oblastí osídlení východní části Velké Moravy.

Naprostá převaha zemědělských nástrojů ve velkomoravských depotech dokládá, že hlavním zaměstnáním tehdejšího obyvatelstva bylo i nadále zemědělství. V zemědělském nářadí opět zcela převažují srpy, ve větším počtu se však nově vyskytují kosy. Jedná se o krátké kosy, na rozdíl od dnešních kos, s krátkým asi polovičním kosištěm. Na kosení obilí se tyto kosy nehodily. Byly to nástroje vhodné pro sekání travnatého porostu nejrůznějšího druhu, všude tam, kde bylo hodně trávy a byla dosti vysoká, neboť při sekání zůstávala značná část trávy nepokosená (Beranová 1980, 235). Krátké kosy dokazují stájové krmení po určitou část roku, dosvědčují však také, že trávy bylo více, než kolik bylo pro přípravu sena zapotřebí a nešetřilo se jí (Beranová 1975, 41).

Ve velkomoravských depotech se začínají objevovat radlice v do-
provodu krojidel, což svědčí o vyspělém typu rádlu. Krojidla rozřezá-
vala v kolmém směru půdu před radlicí a umožňovala tak snadnější
podříznutí půdy (Beranová 1975, 10). Ne všechna velkomoravská rádlu
však byla opatřena krojidly. Vzájemný nepoměr radlic a krojidel v ně-
kterých velkomoravských hromadných nálezích svědčí o tom, že
i nadále bylo k obrábění používáno jednoduché rádlu, opatřené pouze
symetrickou radlicí. Nejdokonalejším oracím prostředkem byl v čas-
ném středověku pluh. Asymetrické radlice, které jej dokazují, se za-
čínají sporadicky objevovat ve velkomoravském období. Nálezy asy-
metrických radlic a větších masivních krojidel ukazují, že se v době
velkomoravské vyrábělo a používalo orné nářadí, které bylo schopné
půdu nejen kypřit, ale pomocí asymetrické radlice a odvalové desky
(pravděpodobně dřevěné) i obracet (Habovštiak 1965, 60). Asymetrické
radlice byly nalezeny, kromě problematického celku z 8.—poč. 9. stol.
v Gajarech-Stoličce, pouze v depotech z hradiště Pohansko u Nejdku
a ze Zádielské doliny. V Zádielské dolině byla nalezena asymetrická
radlice, jejíž základní středová část, k níž byly přikovány železné
pásky, je symetrická. Radlice byla nalezena na břehu potoka pod vrstvou
sesutého kamení společně se dvěma velkými masivními krojidly. Podle
A. Habovštiaka (1965, 60) poukazují větší krojidla s délkou okolo
50 cm nesporně na pluh. Krojidla s uvedenou délkou byla nalezena
kromě depotu ze Zádielu jen v celku ze Žabokrek (II) (1 kus) a ze
Sklabini (1 kus). Ostatní krojidla z hromadných nálezů s délkou 30
až 40 cm tvořila pravděpodobně součást vyvinutého rádlu nebo prac-
ovala jako hlavní pracovní část předkroje. Z ojedinělých nálezů asy-

metrických radlic a masivních krojidel lze soudit, že orba pluhem
nebyla příliš rozšířena a v daleko větší míře se půda obdělávala
rádlem.

Při kopaničářských pracích se nadále uplatňovala motyka a mo-
tyčkovité nástroje s laloky, z nichž některé díky svým výborným tech-
nickým vlastnostem byly používány i při práci se dřevem. S prací se
dřevem souvisí především četné nálezy seker (zvláště úzké sekery
a širočiny), jejichž pracovní využití bylo mnohostranné; některé z nich
byly užity i jako zbraň. Jako bojová sekera je označována tzv. morav-
ská bradatice (sekera s vykrojeným ostřím), která se začíná ve velkém
nově objevovat ve velkomoravských depotech. Kromě četných nálezů
bradatic jsou depoty z velkomoravského období, stejně jako i z období
předvelkomoravského, chudé na zbraně.

Řemeslnické nástroje jsou ve své skladbě oproti staršímu období
pestřejší i početnější, z čehož můžeme usuzovat na postupující řemesl-
nickou specializaci. Nálezy dlát, pořízů, vrtáků, seker a motyčkovitých
nástrojů, z nichž některé se zúženým ostřím mohly být používány jako
dláta, svědčí o užší specializaci v dřevoobrábění, ať ve formě tesařské,
stolařské, soustružnické aj. Některé dřevoobráběcí operace (např. bed-
nářství, kolářství aj.) se mohly provádět i při kovářském řemesle, kde
vedle základní suroviny — dřeva — bylo zapotřebí i železných sou-
částí (Dostál 1975, 250—251). Četné nálezy železných součástí vědérek
dokládají bednářskou výrobu. Není pochyb o tom, že dřevěná vědéřka
zhotovovali zkušení řemeslníci. To však ještě neznamená, že jde o spe-
cializované řemeslníky, protože výroba vědérek, známá již v předchá-
zejícím období, se mohla uskutečňovat i podomácku při hlavním za-
městnání — zemědělství. Totéž může platit i o jiných dřevoobráběcích
technikách, neboť nálezy dřevoobráběcích nástrojů svědčí jen o urči-
tých speciálních činnostech, těžko však můžeme říci, zda byly prová-
děny specializovanými řemeslníky nebo jen zručnějšími jedinci, kteří
při své práci v zemědělství dokázali zhotovovat řadu výrobků ze dřeva,
potřebných pro běžný život.

Daleko přesněji lze posoudit situaci v kovářském řemesle, neboť
máme k dispozici nejen výrobní nástroje, potřebné pro kovářskou
činnost, ale i samotné kovářské výrobky, které nejen rozmanitostí
tvarů, především však svým technologickým provedením dokládají
technickou úroveň svých výrobců. Rekonstrukci technologie výrobních
procesů četných železných předmětů z velkomoravských hromadných
nálezů provedl R. Pleiner (1967, 77—188), který podrobil zevrubným
technologickým šetřením stovky nálezů z Moravy a jihozápadního
Slovenska, datovaných do předvelkomoravského a velkomoravského
období. Na základě metalografického rozboru velkomoravských želez-
ných předmětů, mezi nimiž převládají nálezy z depotů, podává tuto
expertizu: „Zemědělské nářadí bylo vyráběno spíše jednoduššími způ-
soby, zato některé nože, sekery a různé druhy řemeslnických nástrojů
prozradily užití tak složitých technologických pochodů, že nás to

opravňuje k domněnce, že již ve velkomoravském období vznikají v okruhu významnějších sídlištních aglomerací specializované dílny nožířů, nástrojářů a zbrojířů — tedy, že se již v tomto období diferencuje kovářství jako výrobní odvětví na různé specializované obory“ (Pleiner 1967, 138). Na intenzivní kovářskou činnost ukazuje rovněž hojný výskyt sekerovitých hřiven, které byly nalezeny až na malé výjimky na hradištích, především v centrální oblasti Velké Moravy, tedy všude tam, kde kovářská výroba byla velmi rozvinutá. Železné hřivny jsou různých velikostí a mnohé nesou známky osekávání. Sekerovité hřivny jako polotovary, v tehdejší době vzácné železné suroviny, se překovávaly v kovářských dílnách, soustředěných na hradištích, na různé železné předměty. Na hradištích mohl tento druh polotovaru plnit zároveň i funkci platidla (Pošvář 1963, 134—144). Depoty hřiven svědčí i o tezauraci hodnot a mohou poukazovat na napjaté společenské poměry, které zabránily vyzvednutí depotů a které mohly zčásti ovlivnit i jejich vytváření.

Shrneme-li poznatky o společensko-ekonomické úrovni starých Slovanů, jak vyplývá z rozboru hromadných nálezů, musíme především konstatovat, že hlavním zaměstnáním Slovanů v době předvelkomoravské i velkomoravské bylo zemědělství. Společné nálezy radlice a krojidla a nálezy asymetrické radlice ve velkomoravských depotech dokazují vyvinutější orací prostředek — vyvinuté rádllo nebo pluh; četné nálezy symetrických radlic však svědčí o tom, že i nadále v době velkomoravské se převážně oralo jednoduchým rádllem. Kontinuita zemědělské výroby v 8. a 9. stol. zůstala zachována. V řemesle je rovněž patrna jistá kontinuita materiální kultury 8. a 9. stol., avšak nástroje z velkomoravských depotů jsou ve své skladbě oproti předvelkomoravským početnější a pestřejší, z čehož můžeme usuzovat na postupující řemeslnickou specializaci, především v kovářství. Rozvoj kovářství v 9. století se dále projevoval vedle důmyslnějších výrobních technik i vytvářením nových specifických tvarů, z nichž tzv. moravská bradatice a sekerovité hřivny jsou toho zvláště názornými ukázkami.

SEZNAM LITERATURY

- Aleškovskij, M. CH. 1960: Kurgany russkich družinnikov 11.—12. vv., SA 1, 70—90.
- Ambroz, K. A. 1971: Problemy ranněsredněvěkovoj chronologii vostočnoj Evropy II, SA 3, 106—132.
- Beranová, M. 1957: Slovanské žňové nástroje v 6.—12. stol., PA XLVIII, 99—117.
- Beranová, M. 1967: Hradištní nůžky v Československu, PA LVIII, 571—579.
- Beranová, M. 1968: Hromadný nálezy orebního nářadí ze Smolnice a problematika oradla v Čechách v době hradištní, PA LIX, 519—542.
- Beranová, M. 1972: Slovanský hromadný nálezy ze Semic, AR XXIV, 629—643.
- Beranová, M. 1975: Zemědělská výroba v 11.—14. století na území Československa. Studie AÚ ČSAV v Brně III-1.
- Beranová, M. 1980: Zemědělství starých Slovanů. Praha.
- Bialeková, D. 1963: Výskum slovanského hradiska v Pobedime v rokoch 1959—1962, AR XV, 349—372.
- Bialeková, D. 1972: Výskum slovanského hradiska v Pobedime, okres Trenčín, AR XXIV, 121—129.
- Bialeková, D. 1977: Sporen von slawischen Fundplätzen in Pobedim (Typologie und Datierung), SIA XXV, 103—160.
- Bialeková, D. 1981: Dávne slovanské kováčstvo. Bratislava.
- Bubeník, J. 1964: Hromadné nálezy železných předmětů hradištního období. Diplomová práce. Praha.
- Bubeník, J. 1972: K problematice železné misky tzv. slezského typu, AR XXIV, 542 až 567.
- Budinský-Krička, V. 1947—48: Pamiatky praveké a hradištné z Kútov (okr. Skalica) v Slovenskom národnom múzeu v Turč. Sv. Martine, PA XLIII, 108—116.
- Budinský-Krička, V. 1956: Pohrebisko z neskorej doby avarskej v Žitavskej Tóni na Slovensku, SIA IV, 5—131.
- Budinský-Krička, V. 1959: Slovanské mohyly ve Skalici. Bratislava.
- Budinský-Krička, V. 1963: Príspevok k poznaniu slovanského osídlenia na juhovýchodnom Slovensku, ŠZ AÚ SAV 11, 209—228.
- Černoohorský, K. 1957: Žernovy v hospodářsko-společenském vývoji časného středověku, PA XLVIII, 495—545.
- Červinka, I. L. 1901: Morava za pravěku. Brno.
- Červinka, I. L. 1928: Slované na Moravě a Říše velkomoravská. Brno.
- Červinka, I. L. 1933: Osídlení Hodonínska v pravěku. Masarykův kraj v pravěku, díl III. knihy II. Hodonín.
- Červinka, I. L. 1939: Slované na Moravě — Moravané. Rukopis v AÚ ČSAV Brno. Brno.
- Čilinská, Z. 1963: Slovansko-avarské pohrebisko v Žitavskej Tóni, SIA XI, 87—120.
- Čilinská, Z. 1966: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Nové Zámky. Bratislava.
- Čilinská, Z. 1973: Frühmittelalterliches Gräberfeld in Želovce. Bratislava.
- Dannheimer, H. 1962: Die germanische Funde der späten Kaiserzeit und des frühen Mittelalters in Mittelfranken. Berlin.
- Dannheimer, H. 1966: Ein spätmerowingischer Eulogienbehälter aus Walda, Germania 44, 338—354.
- Dostál, B. 1957: Hmotná kultura moravských Slovanů v době říše Velkomoravské. Diplomová práce. Brno.

- Dostál, B.* 1966: Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě. Praha.
- Dostál, B.* 1971: Břeclav-Pohansko, slovanský památník. Strojopisný katalog expozice. Brno.
- Dostál, B.* 1975: Břeclav-Pohansko IV. Brno.
- Dostál, B.* 1977: Zemnice s depotem pod valem hradiska Břeclavi-Pohanska, SPFFBU E 22—23, 1977—1978, 103—134.
- Dostál, B. — Kalousek, F. — Vignatiová, J. — Šik, A.* 1977: Třetí pětiletí archeologického výzkumu Břeclavi-Pohanska [1969—1973], SPFFBU E 22—23, 1977—1978, 155 až 175.
- Eisner, J.* 1933: Slovensko v pravěku. Bratislava.
- Eisner, J.* 1941: Ein Hortfund der älteren Burgwallzeit aus der Slowakei, Altböhmen und Altmähren I, 153—171.
- Eisner, J.* 1939/46: Sídliště ze starší doby hradištní v slovenském Pomoraví, PA XLII, 94—105.
- Eisner, J.* 1948: Základy kovářství v době hradištní v Československu, SIAnt I, 367 až 396.
- Eisner, J.* 1952: Devínská Nová Ves. Bratislava.
- Filip, J.* 1946: Hospodářský stav českých zemí na rozhraní letopočtu, OP XIII, 22—26.
- Franken, M.* 1944: Die Alamannen zwischen Iller und Lech. Berlin.
- Fremersdorf, F.* 1933: Der römische Gutshof Köln-Müngersdorf. Berlin, Leipzig.
- Friedrich, F.* 1946: Staroslovanský hromadný nálezy v Letech u Dobřichovic, OP XIII, 39—44.
- Gajewski, L.* 1961: Wyniki badań w roku 1956 w Igołomia I. Osada wczesnośredniowieczna, Prace Arch. PAN 2, 157—207.
- Gavrilova, A. A.* 1965: Mogilnik Kudyrge kak istočnik po istorii altajskich plemjon. Moskva—Leningrad.
- Habovštiak, A.* 1965: Poľnohospodárstvo na Slovensku v 9.—11. stor. O počiatkoch slovenských dejín, 55—80.
- Habovštiak, A.* 1966: Frühmittelalterliche Wallanlage und romanischen Bauten in Bfña. Nitra.
- Habovštiak, A.* 1966a: K otázke datovania hradiska v Bfni, SIA XIV, 439—486.
- Hampel, J.* 1905: Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn I—III. Braunschweig.
- Hollá, J.—Furmánek, V.* 1970: Metalografický rozbor slovanských železných předmětů z Vršateckého Podhradí, okr. Považská Bystrica, ŠZ AŮ SAV, 75—82.
- Hrubec, I.* 1965: Depot železných nástrojov zo Sklabine, SIA XIII, 415—422.
- Hrubý, V.* 1955: Staré Město, velkomoravské pohřebiště „Na valách“. Praha.
- Hrubý, V.* 1958: Klíče z doby hradištní na Moravě, ČMM XLII — vědy společenské, 49—66.
- Janšák, Š.* 1931: Staré osídlenie Slovenska, SMSS XXV, 7—65.
- Kalousek, F.* 1971: Břeclav-Pohansko. Brno.
- Kováňová, B.* 1976: Slovanské ostruhy na území Československa. Studie AŮ ČSAV v Brně IV-3.
- Klanica, Z.* 1965: Vorbericht über die Grabungsergebnisse des altslawischen Burgwalles in Mikulčice für das Jahr 1964, PV 1964, Brno, 55—66.
- Klanica, Z.* 1972: Velkomoravské řemeslo. Liberec.
- Klanica, Z.* 1971: Vorbericht über die Ergebnisse der sechzehnten Grabungskampagne in Mikulčice (Bez. Hodonín), PV 1969, Brno, 21—24.
- Klíma, B.* 1980: Zámečnická práce staromoravských kovářů v Mikulčicích. Studie AŮ ČSAV v Brně VIII-3.
- Kostrzewski, J.* 1949: Kultura prapolska. Poznań.
- Kovrigová, I.* 1963: Das awarenzeitliche Gräberfeld von Alattyán. Budapest.
- Kraskovská, L.* 1947: Zpráva o staroslovanském nálezisku při Kútoch, Hist. Slov. V, 158—162.
- Kraskovská, L.* 1972: Slovansko avarské pohrebisko pri Záhorskej Bystrici. Martin.
- Krause, G.—Limpach, R.—Spehr, R.* 1966: Ein spätkaiserzeitlich-völkerwanderungszeitlicher Hortfund mit Eisengeräten von Radeberg-Lotzdorf, Kr. Dresden. I. Fundbericht. Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege 14/15, Leipzig, 159—219.
- Kudrnáč, J.* 1963: Vývoj slovanského osídlení mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výrovkou, PA LIV, 173—221.
- Kudrnáč, J.* 1970: Klučov, staroslovanské hradiště ve středních Čechách. Praha.
- Mitscha-Märheim, H.* 1957: Der Awarenfriedhof von Leithaprodersdorf. Eisenstadt.
- Niederle, L.* 1921: Slovanské starožitnosti. Život starých Slovanů III/1. Praha.
- Novotný, B.* 1958: Nález skladu železných nástrojů na hradišti „Pohansko“ u Nejdku, PV 1958, Brno, 74—79.
- Novotný, B.* 1962: Výzkum slovanského hradiska v Opavě-Kylešovicích, ČSM 11, 65 až 79.
- Novotný, B.* 1963: Výzkum velkomoravského hradiště „Pohansko“ u Nejdku na Lednickém ostrově, PA LIV, 3—38.
- Novotný, B.* 1969: Depots von Opfersymbolen als Reflex eines Agrarkultes in Grossmähren und im Vikingischen Skandinavien, PA LX, 197—227.
- Papp, L.* 1962: A Bolyi avarkori temető I, JPMÉ, 163—193.
- Paulík, J.* 1970: Najstaršie hromadné nálezy železných predmetov na Slovensku, ZSNM LXIV — História 10, 25—83.
- Pleiner, R.* 1961: Slovanské sekerovité hřivny, SIA IX, 405—450.
- Pleiner, R.* 1962: Staré evropské kovářství. Praha.
- Pleiner, R.* 1967: Die Technologie des Schmiedes in der grossmährischen Kultur, SIA XV, 77—188.
- Pletňeva, S. A.* 1967: Ot kočevij k gorodam. Moskva.
- Pošváb, J.* 1963: Velkomoravské hřivny jako platidlo, NL XVIII, 134—144.
- Poulik, J.* 1948: Staroslovanská Morava. Praha.
- Poulik, J.* 1957: Výsledky výzkumu na velkomoravském hradišti „Valy“ u Mikulčic, PA XLVIII, 241—388.
- Poulik, J.* 1960: Staří Moravané budují svůj stát. Gottwaldov.
- Poulik, J.* 1962: Bericht über die Ergebnisse der archäologischen Grabung auf dem Burgwalle Valy bei Mikulčice für das Jahr 1961, PV 1961, Brno, 81—84.
- Poulik, J.* 1963: Dvě velkomoravské rotundy v Mikulčicích. Praha.
- Poulik, J.* 1975: Mikulčice — sídlo a pevnost knížat velkomoravských. Praha.
- Rhé, Gy.—Fettich, N.* 1931: Jutas und Öskü. Praha.
- Ruttkay, A.* 1976: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei, SIA XXIV, 245—395.
- Sarnowska, W.* 1962: Topory wczesnośredniowieczne z obszaru Śląska, Światowit 24.
- Schmidt, B.* 1970: Die späte Völkerwanderungszeit in Mitteldeutschland (Katalog Südteil). Berlin.
- Schmidt, B.* 1976: Die späte Völkerwanderungszeit in Mitteldeutschland (Katalog Nord-Ostteil). Berlin.
- Skutíl, J.* 1946: Moravské prehistorické výkopy a nálezy, ČMM XXXIII, 45—134.
- Štaňa, Č.* 1959: Slovanský výzkum na Starých Zámčích u Líšně v roce 1956, PV 1956, Brno, 55—57.
- Štaňa, Č.* 1961: Zjišťovací výzkum na hradišti v Rajhradě, PV 1960, Brno, 92—93.
- Štaňa, Č.* 1961a: Depot želez a žernovů na slovanském hradišti Staré Zámky u Líšně, SČSSA 1, 110—120.
- Szabó, J. G.* 1965: Az egri múzeum avarkori emlékanyaga I — Koraavarkori sírleletek Tarnamérától, Heves megyei múzeumi Közleményei, Eger, 29—71.
- Sach, F.* 1961: Rádlo a pluh na území Československa. Vědecké práce Zemědělského muzea, Praha, 24—155.
- Solle, M.* 1966: Stará Kouřim a projevy velkomoravské hmotné kultury v Čechách. Praha.
- Tejral, J.* 1965: Sklad železných předmětů na hradišti v Mikulčicích. Almanach Velká Morava, Brno, 136.

Točík, A. 1963: Súčasný stav archeologického bádania najstarších dejin slovanského národa, AR XV, 591—624.

Točík, A. 1968: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Štúrovo. Bratislava.

Točík, A. 1968a: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Holiare. Bratislava.

Tomeček, D. 1959: Pobedimské „Hradištia“, ŠZ AÚ SAV 3, 148—152.

Turek, R. 1946: Prachovské skály na úsvitě dějin. Praha.

Turek, R. 1958: Slovanský pravěk libereckého kraje, Sborník Severočeského muzea — Historia 1, 124—145.

Turek, R. 1963: Pravěk Březnicka a jeho muzejní obraz, ČNM CXXII-4, 220—221.

Váňa, Z. 1954: Maďari a Slované ve světle archeologických nálezů X.—XII. století, SIA II, 51—93.

Vendtová, V. 1969: Slovanské osídlení Pobedima a okolia, SIA XVII, 119—234.

Vignatiová, J. 1980: Součásti jezdecké výstroje z nálezů na Pohansku u Břeclavě, SPFFBU E 25, 161—198.

Významné slovanské náleziska na Slovensku, Bratislava 1978.

Zelnitius, A. 1940: Avarské sekery a nožíky ze Starého Města, SV 11, 8—10.

Zeman, J. 1956: Dřevěná vědérka doby římské a otázka jejich dalšího vývoje, PA XLVII, 86—101.

Slawische Hortfunde von Eisengegenständen in der Tschechoslowakei

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Studie stellt einen Versuch um die komplexe Bearbeitung slawischer Hortfunde von Eisengegenständen auf dem Gebiet der heutigen Tschechoslowakei dar. In meiner Arbeit setzte ich mich zum Ziel alle zur Zeit vorhandenen Depotfunde zusammenzufassen, denn keine der früheren Veröffentlichungen bot eine komplexe Heuristik geschweige denn eine Analyse dieses Fundfonds. In den Fällen, wo mir die Depots zugänglich gemacht wurden, habe ich die zeichnerische Dokumentation den Originalfunden gemäß angefertigt. Das mir nicht zugängliche Fundgut habe ich nach der einschlägigen Literatur oder nach dem Inventarkatalog gezeichnet, in einigen Fällen habe ich zu ausgeliehenen Negativen gegriffen.

Hortfunde werden definiert als absichtlich hinterlegte Komplexe von Gegenständen ohne Berücksichtigung der Stückanzahl. Da mit abgeschlossenen Fundkomplexen gearbeitet wird, habe ich mich um die relative Chronologie der Hortfunde bemüht. Ich stützte mich dabei auf die gegenseitige Gegenüberstellung der Fundkomplexe und auf die Analyse der einzelnen Gegenstandsgattungen. Aufgrund ihrer chronologischen Klassifizierung und geographischen Verbreitung überlegte ich über ihre Bedeutung für die Kenntnis der sozial-ökonomischen Entwicklung des slawischen Ethnikums in unserem Lande. Für die Wertung der Aussagefähigkeit des untersuchten Fundmaterials ist zugleich eine verantwortungsvolle Interpretation der Entstehung und Bedeutung der Depotfunde von Bedeutung. Neben dem Aspekt des materiellen Inhalts beruht die Lösung dieser Problematik auf der Analyse der Fundumstände. Jedoch Hortfunde, wo uns die Fundumstände bekannt sind, sind in unserem Fundfonds in der Minderheit. Dies soll aber nicht bedeuten, daß bei sämtlichen fachmännisch erworbenen Massenfunden der Charakter ihrer Deponierung eindeutig erkannt werden kann. In den meisten Fällen können in diesem Zusammenhang mehrere Deutungen in Erwägung gezogen werden.

I. Die grundlegende Typologie slawischer Eisengegenstände

Die anhand einer Axt, Pflugschar, Sichel, Sense und eines Bügels durchgeführte typologische Formenanalyse (Taf. I, II) findet ihren Ausdruck in einer kurzen und illustrativen Beschreibung des Fundfonds und im chronologisch-morphologischen Vergleich der Eisengegenstände, die in dem der analytischen Wertung des materiellen Inhalts der Depotfunde gewidmeten Kapitel enthalten sind.

II. Das Verzeichnis der Hortfunde

Im Fundverzeichnis erscheinen die Hortfunde in alphabetischer Folge samt Angabe der Fundumstände, des materiellen Inhalts mit kurzer Beschreibung einzelner Gegenstände einschl. der Ausmaße, der Inventarnummer und des Hinweises auf die zeichnerische oder photographische Tafel, dann folgen der Aufbewahrungsort und die den Hortfund unmittelbar betreffende Literatur.